GA-235

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

ЕЗОТЕРИЧНИ

РАЗГЛЕЖДАНИЯ

НА

КАРМИЧНИТЕ ВЗАИМОВРЪЗКИ

Първи том

Цикъл от 13 лекции изнесени в Дорнах и Берн между 25 януари и 23 март 1924

превод от немски: ДИМО ДАСКАЛОВ
коригиран превод

Езотерични разглеждания на кармичните взаимовръзки от 1924 година

Том I Дванадесет лекции, държани в Дорнах между 16 февруари и 23 март CC 235

Том II Седемнадесет лекции, държани в Дорнах между 6 април и 29 юни CC 236

Том III Единадесет лекции, държани в Дорнах между 1 юли и 8 август CC 237

Том IV Десет лекции, държани в Дорнах между 5 и 28 септември CC 238

Том V Шестнадесет лекции, държани в Прага, Париж и Вроцлав между 29 март и 15 юни CC 239

Том VI Петнадесет лекции, държани в Берн, Цюрих, Щутгарт, Арнхайм, Торгай и Лондон между 25 януари и 27 август CC 240

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Образуване на кармически сили.

Трудовете на Рудолф Щайнер, както са поместени в «Събрани съчинения на Рудолф Щайнер», са подредени в отдели: книги лекции художествени произведения. Неговите, винаги свободно държани лекции, общо няколко хиляди, първоначално са замислени като устни, не предназначени за печат съобщения. Направените първоначално без, а по-късно с неговото съгласие записки, преди всичко на държаните пред членовете на Антропософското общество лекции, първоначално са били достъпни само като вътрешни ръкописи, понеже поради липса на време Рудолф Щайнер не е могъл с малки изключения сам да ги коригира. Малко преди смъртта му той е премахнал ограничението «Само за членове». Изложените от него предпоставки за разбирането им обаче остават да важат и по-нататък. Днес наличните лекционни текстове са сравнени с наличните оригинални записки и стенограми и в по-голямата си част са публикувани. Въпреки това, не могат напълно да се изключат грешки, получени при слушането, записването или стенографирането.

ЗА ТОВА ИЗДАНИЕ

Въпросите за дълбокия смисъл на живота и на човешката съдба са тясно свързани с основния въпрос: - Живеем ли само веднъж или нашето настоящо въплъщение вече е предхождано и ще бъде следвано от други въплъщения? Има ли по-дълбоки закономерности, които лежат в основата на човешката съдба или тя е следствие на редица външни фактори? -

Както се вижда от запитвания и многобройни нови публикации, понастоящем много хора приемат възгледите за прераждането като правилни за тях или поне не ги отричат. В това отношение е залегнало едно чувство, което мисловно не може да се обоснове. Едно такова обоснование, подходящо за днешното мислене беше дадено от Рудолф Щайнер (1861-1925) още в началото на нашето столетие, когато през 1903 година той публикува два трактата «Реинкарнация и карма» и «Как действа кармата» като «необходими представи от гледната точка на модерната природна наука». Други основоположни изложения има в неговите основни произведения «Теософия» (глава: Прераждане на духа и съдба) и «Въведение в тайната наука». Тези изложения и днес още могат да се третират като най-доброто въведение в тази тема.

Фактите на повтарящия се земен живот на човека и произлизащите от това закономерности на съдбата принадлежат към най-съществените основни възгледи на антропософията. Какво значение дава Рудолф Щайнер на тези теми, се вижда от това, че в продължение на цялата му лекторска дейност той ги излагаше и разширяваше от все нови гледни точки. Кулминацията се достига през 1924 година, последната година от неговата творческа дейност, когато в повече от осемдесет лекции той изнася резултатите от своите духовнонаучни изследвания на кармичните взаимовръзки за членовете на Антропософското общество. Тези кармични разглеждания бяха публикувани в 6 тома в «Събрани съчинения на Рудолф Щайнер» и в поредицата «Рудолф Щайнер - джобни книги».

Първите четири тома съдържат държаните в Дорнах поредици от лекции, а в петия и в шестия том са събрани лекциите, държани в други градове. Лекциите са били предназначени за слушатели, които са били запознати с основните понятия на антропософията, развити в гореспоменатите произведения на Рудолф Щайнер. Това определя стила на неговите изложения. Понеже особено обширната поредица на лекциите от Дорнах в томовете от I до IV следва едно вътрешно изграждане и в първите лекции са дадени съществени основни положения за разбирането на следващите ги лекции, за изучаването им се препоръчва да се спази техния порядък.

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ
Дорнах, 16 февруари 1924 година

Бих искал да започна да ви говоря за условията и законите на човешката съдба, която сме свикнали да наричаме карма. Обаче тази карма може да бъде прозряна само тогава, когато първо изобщо се запознаем с различните видове закономерности на света. И така днес бих искал - това е необходимо, - да ви говоря в една малко абстрактна форма върху различните видове закономерности на света, за да изкристализира после от това особената форма, която може да се счита като човешка съдба, като карма.

Ние говорим за причини и следствия, когато обхващаме с поглед както явленията на света така и явленията на самия човешки живот. Днес хората, особено в науката са свикнали да говорят съвсем общо за причини и следствия. Но именно поради това относно истинската действителност се стига до най-големите трудности. Защото не се вземат под внимание различните видове, в които причините и следствията се явяват в света.

Най-напред ние можем да разгледаме така наречената нежива природа, която най-ясно срещаме в чудесните форми на камъните и скалите от минералното царство, но също и във всичко което, би могло да се каже, е стрито до формата на прах и отново сглобено в безформен камък. Нека първо разгледаме това, мили приятели, което по този начин се явява като неживо в света.

Когато наблюдаваме неживото, без изключение неживото, ние откриваме, че можем да намерим причините, за които може да се говори в царството на неживото, навсякъде в самото това неживо. Където имаме нещо неживо като следствие, в същото царство на неживото можем да търсим и причините. И ние постъпваме действително съобразно с познанието, когато вършим това; когато за процесите на неживото търсим също и причините вътре в неживото царство.

Когато имате пред себе си един, колкото и да е красив кристал, вие трябва да търсите формите на този кристал в самото неживо царство. Така това неживо царство се оказва като нещо затворено в себе си. Ние първо не можем да кажем, къде намираме границите на това неживо. При известни обстоятелства те могат да се намират някъде много далече в мировите далечини. Но също и когато трябва да търсим причините за нещо неживо, което стои пред нас, когато се касае за неговите следствия, ние отново ще търсим тези причини в самото царство на неживото. С това обаче ние поставяме вече неживото наред с нещо друго. И с това същевремено ни се разкрива една определена перспектива.

Разгледайте самия човек. Разгледайте го, как той преминава през вратата на смъртта. Всичко, което е действало и живяло в него, преди той да

премине през вратата на смъртта, е напуснало видимо осезаемата форма, която остава, когато душата на човека премине през вратата на смъртта; то е изчезнало вече от тази останала форма и по отношение на тази форма ние казваме, че тя е нежива. И също както говорим за неживото, когато гледаме скалите на планините с техните кристални форми, така трябва да говорим за неживото, когато гледаме напуснатия от душата и духа труп на човека. И едва сега за трупа на човека настъпва същото, което отначалото важи за останалата нежива природа.

За това, което като следствие става с човешката форма през време на живота, преди душата да е минала през вратата на смъртта, ние не можахме да намерим причината в самото неживо естество. Ние напразно ще търсим в неживите физически закони на човешката форма причините за вдигането на човешката ръка, напразно ще търсим в химическите, във физическите сили, които съществуват в човешката форма и причините, да речем, за биенето на сърцето, за кръвообращението, за някой процес, който даже не е и подчинен на волята.

Обаче в момента, когато човешката форма е станала труп, когато душата е преминала през вратата на смъртта, ние наблюдаваме в човешкия организъм, как цветът на кожата се изменя, тялото увяхва, накратко казано, настъпва всичко онова, което сме свикнали да виждаме при трупа. Къде да търсим причините? В самия труп, в химическите, във физическите, в неживите сили на самия труп.

Когато от всички страни докрай обмислите това, за което загатвам, вие ще си кажете: - По отношение на своя труп, след като душата е преминала през вратата на смъртта, човекът е станал подобен на неживата природа. - А това значи, че от сега нататък ние трябва да търсим причините за следствията в същата област, в която се намират самите следствия. Това е много важно.

Но именно когато разгледаме това особено естество на човешкия труп, тогава ние намираме нещо извънредно важно. Виждате ли, с настъпването на смъртта човекът отхвърля, така да се каже, своя труп. И когато наблюдаваме с онази наблюдателна способност, която е способна на това, какво е станало сега със същинския човек, който е станал душевно-духовно човешко същество, след като е преминал през вратата на смъртта, ние трябва именно да кажем: - Да, трупът е отхвърлен и отсега нататък този труп няма вече никакво значение за същинското духовно-душевно човешко същество, което е преминало отвъд вратата на смъртта. Той е нещо отхвърлено.

Не е така с неживата външна природа. И когато разгледаме, бих могъл да кажа, даже повърхностно, веднага за нас изпъква тази разлика. Разгледайте един човешки труп. Можете да го разгледате най-добре там, където той е, така да се каже, въздушно погребан. В подземни сводове,

които по-рано определени общности са имали като места за погребение, човешки трупове се намират на открито. Те изсъхват и стават напълно трошливи, така че е достатъчно човек да ги докосне и те се разпадат на прах.

Това, което тук се е получило като нещо неживо, е различно от онова, което се намира навън в нашата околност като нежива природа. Тази нежива природа си създава форми, образува кристални форми. Тя изобщо забележително се изменя. Ако се абстрахираме от същински земното и погледнем това, което също е неживо, например водата и въздуха, ние намираме, че в това неживо съществува непрекъснато преобразуване и метаморфоза.

Нека сега поставим това пред погледа на нашата душа. Нека разгледаме човешкото тяло в неговата неживост, когато душата го е изоставила, сравнявайки го с извънчовешката нежива природа.

А сега да разгледаме растителното царство. Тук ние навлизаме в сферата на живото. Когато истински изследваме едно растение, ние никога не ще констатираме, че сме в състояние да търсим действията, следствията, които се явяват в растението, просто от причините, които се явяват в същото царство, следователно в растителното царство. Несъмнено, днес съществува наука, която се опитва да прави това. Обаче тази наука се намира на погрешен път, защото накрая стига дотам да казва: - Да, ние можем да изследваме действащите в растението физически сили и закони, можем да изследваме химически действащите сили и закони; но остава още нещо. - Тогава хората се разделят на две партии. Едните казват: - Това, което остава, е въобще само едно съчетание, един вид форма; действащото са само физическите и химически закони. Другите казват: - Не, тук има още нещо друго, само че науката още не го е изследвала; но тя ще стигне до това. - Науката още дълго време ще казва това. Но нещата не стоят именно така, а когато искаме да изследваме растителното естество, ние не можем да го разберем, ако не вземем на помощ цялата Вселена, ако не погледнем на растенията така, че да си кажем: - Силите, които действат в растенията, се намират далеч във Вселената. Нужно е първо Слънцето да застане в определено положение в далечната Вселена, за да се проявят някакви действия в растителното царство. Необходимо е други сили да действат от далечната Вселена, за да получи растението своята форма, за да може растението да получи неговите двигателни сили и т.н..

И ако бихме били в състояние да пътуваме, мили приятели, не само както Жул Верн е сторил това, но действително да пътуваме, да речем, до Луната, до Слънцето и т.н., ние съвсем не бихме станали много по-умни по отношение на това търсене на причините, отколкото сме на Земята, ако не бихме си усвоили никакви други познавателни сили, освен онези, които вече имаме. Ние никъде не бихме се справили, ако бихме искали например

да кажем: - Ето на, причините за действията, които се явяват в растителното царство, не се намират в самото растително царство на Земята, следователно нека отидем на Слънцето, там ще намерим причините. - Но ние не ще ги намерим и там. Ние ще ги намерим, само когато се издигнем до имагинативното познание, когато придобием едно съвършено друго познание. Но тогава няма нужда да отиваме на Слънцето, ние ще ги намерим в самата област на Земята. Ние обаче ще открием, че трябва да преминем от един обикновен физически свят в един етерен свят и че в далечините на света навсякъде действа космическият етер с неговите сили, че той действа именно от далечините. Етерът действа навсякъде в света от космическите далечини.

Ние наистина трябва да преминем в едно друго измерение на света, ако искаме да намерим причините за процесите в растителното царство.

Но в човекът участват същите сили, които участват в растението. Онези сили, които от етерния свят действат в растенията, действат също и в човека. Човекът носи в себе си етерните сили и съвкупността от тези етерни сили, които той носи в себе си, ние наричаме етерно тяло. Аз вече изложих, как няколко дни след смъртта това етерно тяло става все по-голямо и по-голямо, и накрая се изгубва, така че човекът остава само в своето астрално тяло и в своето азово същество.

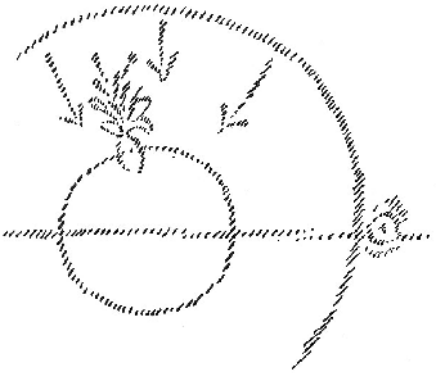

Следователно това, което човекът е носил в себе си като етерно естество, става все по-голямо и по-голямо и се изгубва в космическите далечини.

Сега отново сравнете онова, което можем да видим в човека, когато той е преминал през вратата на смъртта с това, което виждаме в растителното царство. За растителното царство ние трябва да кажем, че на Земята неговите причинни сили идват от ширините на пространството. За човешкото етерно тяло, когато човекът е преминал през вратата на смъртта, трябва да кажем, че силите на това етерно тяло се разпространяват навън в ширините на пространството, т.е. те отиват там,

откъдето идват растежните сили на растенията. Тук вече нещата стават по-ясни. Когато разгледаме само физическия труп и кажем, че той става нещо неживо, тогава за нас става трудно да слезем до останалата нежива природа. Когато обаче разглеждаме живия свят, растителното царство и съзираме, как от етера на космическите ширини идват причините, идват силите на растителното царство - тогава, когато имагинативно се задълбочим в човешкото същество виждаме, че там, откъдето идват етерните сили за растителното царство, там отива човешкото етерно тяло, когато човекът премине през вратата на смъртта.

Но характерно е още нещо: Действащото върху растенията като причинни сили е непосредствено защото вчерашното Слънце няма много влияние върху растението, което израства от почвата, получава цветове, получава плодове. Тук вчерашното Слънце не може да действа като причина. То трябва днес да грее; то действително трябва да грее днес. Това е важно. И в нашите следващи разглеждания вие ще видите, че е важно това да се запомни.

Истинските фундаментални сили на растенията, с техните етерни причини наистина се коренят вътре в земното естество, но тези сили се намират и в това, което по отношение на Земята се намира и във Вселената по същото време. И когато като духовно-душевно същество човекът мине през вратата на смъртта и човешкото *етерно* тяло започне да се разлага, това трае много кратко време, само няколко дни. Отново процесите протичат едновременно, защото дните, през които трае това, всъщност са нещо нищожно за времето на космическите процеси.

Когато етерното тяло се завръща там, откъдето идват растежните сили на растението като етерни сили, ние можем да кажем: - Докато човекът живее в етера, неговата етерна дейност не е ограничена на Земята, тя е напуска Земята, но тя се разгръща по същото време.

Във връзка с това бих искал да ви начертая една схема. За минералното царство ние можем да кажем - едновременност на причините и следствията във физическото естество. По същество имаме едновременна проява на причините и следствията във физическото. Ще кажете: - Да, но за някои неща, които стават във физическата област, според времето причините са заложени по-рано. Но в действителност не е така. Ако във физическата област трябва да се породят следствия, причините трябва да траят, да продължават да действат. Когато причините престанат, не се появяват вече никакви следствия. Следователно изцяло можем да се съгласим с това изречение: Минерално царство - едновременност на причините и следствията във физическата област.

Когато обаче стигнем до растителното царство, - а с това ние стоим също и в това, което може да се проследи в самия човек като растително естество - тогава имаме едновременност във физическото и в

свръхфизическото - растителното царство - едновременност на причините и следствията във физическото и в свръхфизическото.

А сега да преминем към животинското царство. При животинското царство напразно ще търсим в самото животно онова, което поражда следствия, докато животното живее. Когато животното даже само пълзи, за да търси храна, ние напразно ще търсим причините в химическите и във физическите процеси, които се намират в животинското тяло. Ние напразно ще търсим и в ширините на етерното пространство, където намираме причините за растителното, ние напразно ще търсим там причините за движението на животното и за неговото чувстване. За всичко, което става в животното по отношение на това, което в животното е от растително естество, ние без съмнение намираме причините всред етерното пространство, а когато животното умре и неговото етерно тяло отива в далечините на мировия етер. Обаче за усещането, ние никога не можем да намерим причините сред това, което е земно, което е физическо или което е свръхфизическо - етерно.

Тук несъмнено настъпва нещо, спрямо което модерната естествена наука отново се намира в заблуждение. По отношение на много явления, които се явяват при животното - чувстване и движение, - тя ще трябва да си каже: - Когато в животното изследваме физическите и химическите сили, ние не намираме причините за усещането и движението. Но ние не намираме тези причини също и в ширините на Вселената, в етерните ширини на Вселената. Когато искам да обясня цвета на някое растение, ще трябва да отида в обширната Вселена, в етерната Вселена и аз ще мога да обясня цвета от етерната Вселена. Също и някои неща у животното, които са от растително естество, мога да ги обясня от космическия етер, но никога не мога да обясня оттам това, което се проявява у животното като движение, никога не мога да обясня това, което у животното се проявява като усещане.

Когато на 20 юни наблюдавам едно животно по отношение на неговите усещания, на 20 юни аз няма да намеря причините за усещанията му във всичко онова, което е земно и извънземно в пространството. Ако се върна назад във времето, също няма да ги намеря. Няма да ги намеря нито в месец май, нито в април и т.н..

Това долавя и модерното схващане. Ето защо модерното схващане обяснява това, което не може да се обясни по този начин, обяснява много неща чрез наследствеността, т.е. чрез израза: - То се «наследява», произхожда от прадедите. - Естествено много неща се обясняват по този начин, но не всичко, защото би било твърде смешно. - Наследено е. -

Какво значи наследено е? Понятието за наследственост ни кара да считаме, че застаналото пред нас разнообразно оформено животно, се е съдържало в яйчния зародиш на животното-майка. И стремежът на

модерното схващане е да разглежда един вол външно в неговата многообразна форма и да каже: - О да, волът произхожда от яйчния зародиш; там са се намирали силите, от които израства волът. Ето защо зародишната клетка е едно извънредно сложно тяло. - Той би трябвало да бъде страшно сложен, този яйчен зародиш на вола, защото нали всичко се намира вътре в него, всичко което напира на различни страни, което се развива и оформя, изгражда се и действа, за да се получи от малкия яйчен зародиш многообразно оформеният вол.

И както и да се въртят представителите на модерната наука - знаете, че съществуват много теории, еволюционни теории, епигенезисни теории и т.н., - не се получава нищо друго, освен да си представят тази зародишна клетка, това малко яйце като страшно сложно нещо. Както всичко се свежда до молекули, които се изграждат по сложен начин от атомите, някои си представят първата заложба на този яйчен зародиш като една сложна молекула. Обаче това не е в съгласие с физическите наблюдения, мои мили приятели.

Възниква въпросът: - Дали този яйчен зародиш действително е една такава сложна молекула, дали той наистина вече е станал такъв сложен организъм? Особеността на яйчния зародиш съвсем не е, че той е сложен, а че той превръща цялата материя обратно в хаос. Именно яйчният зародиш е нещо, което в тялото на майката не е едно сложно устройство, а нещо напълно пулверизирано, разбъркано материално нещо. Той съвсем не е нещо организирано. Той наистина е нещо, което изпада обратно в нещо само по себе си абсолютно неорганизирано, в нещо праховидно. И никога не би се появило размножение, ако неорганизираната, неживата материя, която се стреми към кристализиране, към получаване на форма, не би се върнала в яйцето именно обратно в хаоса. Белтъкът не е най-сложното тяло, а най-простото, което няма никаква определеност в себе си. И от този малък хаос, който първоначално съществува като яйчен зародиш, никога не би могъл да се получи един вол, наистина не, защото този яйчен зародиш е именно един хаос.

Но тогава защо от него се получава вол? Защото в майчиния организъм върху този яйчен зародиш действа целият свят. Именно защото е лишен от определеност, защото е станал хаос, върху него може да действа целият свят. И оплождането няма никаква друга цел в света, освен да приведе материята обратно в хаос, в нещо лишено от определеност. Така че не нещо друго, а само Вселената действа.

Когато погледнем в майката, ние не намираме там причините; когато погледнем вън в етера, в едновременния процес, там също не намираме причините. Ние трябва да се върнем обратно във времето преди животното да се е родило, ако искаме да намерим причините за това, което покълва като заложба на чувстващото и движещото се същество. Трябва да се

върнем до преди започването на живота! А това означава, че за способността за усещане и движение на това животно светът на причините не се намира в едновременността, а преди раждането на това животно.

Това е особеното. Когато гледам едно растение, аз трябва да изляза вън в това, което протича едновременно, тогава безсъмнено намирам причината в далечната Вселена. Когато обаче искам да намеря причината за това, което действа като способност за усещане и движение в животното, аз не мога да отида в едновременността, а трябва да отида в онова, което предхожда живота; с други думи звездната констелация трябва да се е изменила, трябва да е станала друга. Не звездната констелация във Вселената, която съществува едновременно с животното, има своето влияние върху същинското животинско естество, а звездната констелация, която предхожда живота.

А сега да разгледаме човека, когато той е преминал през вратата на смъртта. Когато е преминал през вратата на смъртта и е изоставил своето етерно тяло, което отива в космическите далечини на онова място, откъдето идват силите на растежа на растението, т.е. етерните сили, човекът трябва да се върне, както ви описах, до своето раждане. Там в своето астрално тяло той е изпитал всичко онова, изпитал е в обратен ред всичко онова, през което е минал през времето на своя земен живот. С други думи: След смъртта човекът не трябва да отиде със своето астрално тяло в едновременността, той трябва да отиде назад до съществуването преди неговото раждане, трябва да отиде там, откъдето идват силите, които създават способността на животното да усеща и да се движи. Те не идват от царството на пространството, от констелациите на звездите, които са едновременни, те идват от предхождащите раждането констелации. Следователно, когато говорим за животинското царство, /виж схема стр. 27/ тогава не можем да говорим за едновременността на причините и следствията във физическото и свръхфизическото пространство, а тогава трябва да говорим за минали *свръхфизически* причини по отношение на настоящите следствия във физическата област. Животинско царство - минали свръхфизически причини, отнасящи се до настоящи следствия.

Също и тук ние отново навлизаме в понятието време. Ако ми позволите да се изразя тривиално, ние трябва да се разходим във времето. Когато искаме да търсим причините за нещо, което става във физическия свят, ние се разхождаме във физическия свят; ние не се нуждаем да излезем извън физическия свят. Когато искаме да търсим причината за нещо, което е станало действителност в растителното царство, ние трябва да отидем твърде далеч. Трябва да изследваме етерния свят, и едва там, където етерният свят се намира в своя край, където - ако говорим като в приказките - «светът е закован с дъски», едва там намираме причината за растежа на растенията.

Но, ние можем да обикаляме там колкото си искаме, там няма да намерим причината за способността на усещане, а също така и причината за способността на движение. Тук ние трябва да се разходим във времето. Трябва да се върнем назад във времето. Тук трябва да излезем от пространството и да се разходим във времето.

Вие виждате, че по отношение на тази причинност можем да съпоставим човешкото физическо тяло в неговата безжизненост с неживата природа; човешкото етерно тяло с неговия живот и с преминаването му след смъртта в етерните ширини с етерния живот на растенията, който също идва от етерните ширини, но от съответните едновременни констелации на свръхфизическото, на свръхземното; и ние можем да съпоставим човешката астрална организация с това, което се намира вън в животинското царство.

И след това ние пристъпваме от минералното към растителното, през животинското царство и стигаме нагоре до същинското човешко царство. Вие ще кажете: - С това ние винаги се съобразявахме. -Да, но не напълно. Ние първо взехме под внимание човешкото царство, доколкото човекът има физическо тяло, след това доколкото той има етерно тяло, после доколкото той има астрално тяло. Но виждате ли, ако човекът би имал само своето физическо тяло, той би бил кристал, един сложен кристал, но въпреки това един кристал. Ако при това човекът би имал и едно етерно тяло, той би бил може би наистина едно красиво растение, но все пак само едно растение; ако човекът би имал още и едно астрално тяло, той би ходил на четирите си крайници, би имал може би рога и др. п., но той би бил именно едно животно. Всичко това човекът не е. Фигурата, която той има като ходещо изправено същество, тази фигура той има благодарение на това, че освен физическия, етерния и астралния организъм, той притежава още и азовия организъм. И едва за това същество, което притежава още и азова организация, ние можем да говорим като за човек, като за човешкото царство.

Да разгледаме сега още веднъж това, което вече разглеждахме. Когато искаме да намерим причините за физическото, ние можем да останем вътре във физическото. Когато трябва да търсим причините за растителното, ние трябва да излезем навън в далечините на етерното пространство, но все още можем да останем в пространството, само че, както казахме, тук пространството става нещо хипотетично, защото трябва да прибегнем до изрази от приказките - «там където светът е закован с дъски». Въпреки това нещата са такива, че действително даже и хората, често мислещи в смисъла на съвременната естествена наука стигат до убеждението, че трябва действително да говорим за нещо подобно, как «светът е закован с дъски». Естествено това е един тривиален, груб израз. Достатъчно е само да помислим, как хората мислят по детски начин: Там се намира Слънцето,

то изпраща своите лъчи надалеч и все по-надалеч; те наистина отслабват все повече и повече, - светлината продължава да върви нататък, все по-далеч и по-далеч в безкрайността.

За онези, които вече от години слушат лекциите, аз отдавна обясних, че е една безсмислица да си представяме, че светлината отива надалече в безкрайността. Аз постоянно съм казвал, че разпространението на светлината е подчинено на еластичността. Когато имаме една каучукова топка и натискаме в нея, ние можем да натискаме до определено положение, тогава натиснатото място отново отскача обратно; а това значи, че за еластичността натискът има край, след това той се връща обратно. Това се отнася и за светлината: Тя не отива навън до безкрайността, а когато достигне определена граница, отново се връща назад.

Това, че светлината не отива до безкрайността, а само до определена граница и след това отново се връща назад, това твърдение бе застъпено също и в Англия от физика *Оливър Лодж*; така че днес вече и физическата наука стига дотам да твърди това, което духовната наука дава, както и в бъдеще тя ще стигне до всички подробности на това, което духовната наука казва.

И така ние можем вече да говорим също и за това, че когато изпращаме нашите представи достатъчно далеч навън, не трябва да приемем просто безкрайното пространство, което е една фантастичност, при това такава фантастичност, която не можем да обхванем, а трябва с представите си отново да се завърнем обратно. Може би някои от вас ще си спомнят, как описвайки хода на моя живот, в последната глава, която излезе от печат миналата седмица, аз казах, че ми направи особено силно впечатление, слушайки лекциите върху синтетичната нова геометрия, как именно тя ме наведе на мисълта, че една права линия не трябва да си я представяме така, като че ли тя отива в безкрайността и никъде не спира, но че правата линия, удължавайки се, действително се връща от другата страна. Геометрията изразява това така: Безкрайно далечната точка надясно е същата както безкрайно далечната точка в ляво. Това може да бъде изчислено. Това не е нещо само по аналогия, че когато имаме един кръг и тръгваме от тук, отново се връщаме обратно, че ако полудъгата е една безкрайност, тя би била една права линия. Това не е така; това би било една аналогия, на която този, който може да мисли точно, не обръща внимание. Това, което ми направи впечатление, не беше тази тривиална аналогия, а възможността действително да може да се докаже чрез изчисление, че безкрайно далечната точка от лявата страна е същата като безкрайно далечната точка от дясната страна, следователно че действително някой, който започва тук да тича и продължава така непрестанно да тича по тази линия, той не стига до безкрайността, а когато е тичал достатъчно дълго

време, пристига от другата страна. Това изглежда гротескно за всяко физическо мислене. Обаче в момента когато изоставим физическото мислене, то е една действителност, защото светът не е безкраен, а като физически свят той е ограничен. Така че можем да кажем: - Ние отиваме до границата на етерното, когато говорим за растителното и за онова, което е етерно в човека. Обаче ние трябва да излезем извън всичко това, което е въобще в пространството, когато искаме да обясним животинското естество и това, което в човека е астрално. Там ние трябва да се разходим във времето, трябва да преминем отвъд това, което протича едновременно. Следователно тук ние трябва да навлезем във времето. -

А сега да преминем към човешкото естество. Виждате ли, когато навлезем във времето, ние всъщност вече по двояк начин преминаваме границата на физическото. Когато описваме животното, ние трябва да вървим нататък във времето. Но тук действително не трябва отново абстрактно да продължаваме този начин на мислене, а трябва да продължим конкретно. Внимавайте сега, как се продължава конкретно.

Нали хората мислят, че когато Слънцето изпраща светлина, светлината продължава безкрайно да се движи. Оливър Лодж показа обаче, че сега този начин на мислене вече не е правилен, че сега се знае, че тя стига до един край и отново се завръща обратно. Слънцето отново получава обратно своята светлина от всички страни, макар и в друга форма, в преобразена форма, но то я получава обратно. А сега да приложим този начин на мислене върху това, което току що премислихме. Ние първо стоим в пространството. Земното пространство остава вътре, ние излизаме навън във Вселената. Но това не ни е още достатъчно, ние излизаме навън във времето. Сега някой би могъл да каже: - Ето, ние постоянно вървим все по-нататък и по-нататък. Не, сега отново се връщаме обратно. Ние трябва да продължим начина на мислене. Ние отново се връщаме обратно! Отново се връщаме обратно именно така, както, когато в пространството постоянно вървим напред, стигаме до границата и след това отново се връщаме обратно; така също и тук ние отново се връщаме обратно. Това значи, когато сме търсили миналите свръхфизически причини в далечините на времето, ние трябва отново да се върнем обратно във физическото.

Какво обаче значи това? Това означава, че ние отново трябва да излезем от времето и от времето да слезем на Земята. Следователно, когато искаме да търсим причините за изживяванията на човека, ние трябва да ги търсим на Земята. Сега сме се върнали обратно във времето. Когато вървейки обратно във времето отново слизаме долу на Земята, тогава разбира се стигаме до един минал земен живот. Ние стигаме до един минал човешки живот. При животното ние вървим по-нататък, и спираме до времето, където животинското естество точно така се разпада, както се разпада

нашето етерно тяло достигайки до границата на етерното пространство. Но човекът не се разпада там, а ние стигаме обратно на Земята до един изминал човешки земен живот.

Така че за човека можем да кажем - минали физически причини за настоящи следствия във физическото.

Табела 2

Минерално царство: - едновременност на причините и следствията във физическото.

Растително царство: едновременност на причините и следствията във физическото и свръхфизическото.

Животинското царство: минали свръхфизически причини за настоящи следствия.

Човешкото царство: минали физически причини за настоящи следствия във физическото.

Вие виждате, че днес трябваше да направим усилия да работим с абстракции. Но това беше необходимо, мили приятели. Беше необходимо, понеже исках да ви покажа, че и за онези области, които трябва да разглеждаме като духовни, съществува една логика. Тази логика не съвпада изцяло с грубата логика, която е извлечена само от физическите явления, но хората обикновено вярват единствено в нея.

Когато постъпваме чисто логически и търсим редицата от причини, тогава и по простия мисловен път ние достигаме до миналите земни съществувания. Необходимо е да се обърне внимание върху това, че и самото мислене трябва да стане друго, когато искаме да разберем духовното.

Нали хората смятат, че не може да бъде разбрано това, което се изявява от духовния свят. Човек наистина може да го разбере, само че той трябва да разшири своята логика. Също и когато искаме да разберем едно музикално, художествено или друго произведение на изкуството, е необходимо да създадем в себе си предпоставки за разбирането на нещата. Когато тези предпоставки липсват, ние нищо не разбираме. Тогава го възприемаме като някакъв шум. Или в едно произведение на изкуството ние не виждаме нищо друго, освен някаква неразбираема формация. Така и насреща на това, което се съобщава от духовния свят, ние трябва да поднесем едно мислене, което е подходящо за духовния свят. Но това се установява още при простото логическо мислене. Когато разглеждаме различните видове причини, ние стигаме фактически дотам, да можем също и логически да разбираме миналите земни съществувания.

Сега ни остава големият въпрос, който се поражда, когато разглеждаме трупа. Трупът е станал нещо безжизнено. Неживата природа се разпростира навън пред нас в нейните кристални форми, в различните форми. Пред нас стои важният въпрос: - Как се отнася неживата природа към мъртвия труп на човека? -

Вие може би ще откриете, мили приятели, че за разбирането смисъла на този въпрос, ще допринесе, когато се спрете на втория етап на въпроса, когато кажете: - Гледайки растителния свят, който се намира около мен, аз виждам, как от далечините на етерната Вселена този растителен свят донася в себе си силите, към които се връща моето етерно тяло. Там навън в етерните далечини, там горе се намира онова, което първопричинно дава началото на растението, там е онова, към което отива моето етерно тяло, след като то е служило на моя живот. Аз отивам там, където от етерните далечини блика растителният живот. Аз отивам там; това означава, че аз съм сроден с него. Да, аз направо мога да кажа: - Там горе се намира нещо; моето етерно тяло отива там, оттам идва зеленеещият, разцъфтяващият, бликащият растителен свят. Обаче тук има една разлика: аз отдавам моето етерно тяло, растенията приемат етера, за да израснат. Те приемат етера за живота си, аз отдавам етерното си тяло при смъртта. Аз го отдавам като нещо, което е излишно, растенията получават това етерно тяло като нещо, което им дава живот. Те имат своето начало от това, до което аз стигам в своя край. Началото на растенията се свързва с края на човешкото етерно тяло. -

Това поставя пред вас въпроса: Дали и при минерала, при разнообразно оформените кристали мога да запитам: - Не е ли и тук едно начало по отношение на това, което аз оставям като мой физически труп, като край на моето съществуване? Не се ли свързват те и тук в едно начало и край? -

С този въпрос искаме да завършим днес, мили приятели и да започнем с него утре, за да навлезем действително основно във въпроса за човешката съдба, за така наречената карма. Следователно в следващите лекции ще говоря по-нататък за кармата. Тогава няма да ви бъде необходимо да се справяте с такъв гъсталак от абстракции, но също вие ще разберете, че това беше необходимо за определено развитие на мисленето.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 17 февруари 1924 година

Когато преминем по-нататък от разглеждането, което трябваше да ни подготви за разбирането на човешката съдба, на кармата, когато преминем по-нататък от абстрактното, от мисловното към живота, именно напредвайки ние стигаме дотам, да поставим пред погледа на нашата душа

първо различните области на живота, в които е поставен човекът, за да добием от тези детайли на живота основите за една характеристика на човешката съдба, на кармата.

Човекът принадлежи на целия свят в много по-широк смисъл, отколкото обикновено се мисли. Човекът е именно един член на света и без света всъщност той е нищо. Аз често пъти съм употребявал сравнението с някой член на човека, например с един пръст. Пръстът е пръст, докато той е част от човешкия организъм. Той не е вече никакъв пръст в момента, когато е отрязан от човешкия организъм. Външно-физически като пръст той е същият, но всъщност не е вече никакъв пръст, когато е отрязан от човешкия организъм.

Така човекът не е вече човек, когато е отделен от общото мирово съществуване. Той принадлежи на общото мирово съществуване, без което не може да бъде разглеждан като човек, той изобщо не може да бъде разбран.

Но, както вече видяхме вчера, заобикалящият човека свят се дели на различни области. Така първо имаме областта на неживия свят, която на обикновен език наричаме минералния свят. Нашето физическо тяло става подобно на тази минерална област на света, едва когато сме го изоставили като нещо неживо, когато минем през вратата на смъртта. С нашата вътрешна същност обаче ние никога не ставаме подобни на този нежив свят. Изоставената форма на тялото става подобна на този нежив свят. И така от една страна стои онова, което човекът оставя като физически труп в царството на неживото, а от друга страна това, което е обширната нежива кристална и некристална минерална природа. Докато живеем на Земята, ние човеците никак не сме подобни на този минерален свят. Аз вече обърнах вниманието ви върху това. Нашата форма веднага се разрушава, когато като труп сме предадени на минералния свят. Ние се разтваряме в минералното, т.е. именно онова, което запазва нашата форма, няма нищо общо с минералното. От това вече следва, че човекът, така както той живее във физическия свят, изобщо не може да има непосредствени влияния от самото минерално.

Най-главните, най-всеобхващащите влияния, които човекът има от минералното, идват по околен път чрез сетивата. Ние виждаме, чуваме минералното, възприемаме неговата топлина, накратко казано, възприемаме минералното чрез сетивата. Другите наши отношения към минералното са извънредно малки. Помислете само, каква малка част от минералното стига всъщност до нас в земния живот. Солта, с която осоляваме нашите гостби е нещо минерално и още малко други вещества, които приемаме чрез нашите хранителни средства, са минерални; но много голяма част от хранителните средства, които хората приемат, са от растителното царство, от животинското царство. И това, което човекът

приема от минералното царство, се отнася по един съвсем особен начин към това, което той приема чрез своите сетива само като душевни възприятия, като сетивни възприятия от минералното. Моля ви при това да обърнете много голямо внимание на нещо важно - аз често съм го споменавал също и тук: Човешкият мозък тежи средно 1500 грама. Това не е малка тежест. Тя би упражнила такъв натиск, че намиращите се отдолу кръвоносни съдове биха били напълно премазани от този мозък, ако той би натискал върху тях с тежестта, която има. Но той не натиска така силно, а е подчинен на определени закони. Неотдавна аз описах тук този закон, който гласи, че когато потопим едно тяло в течност, това тяло изгубва от своето тегло.

Табела 3 Това може да бъде изследвано, когато имате везна, с която първо претегляте тялото, преди то да бъде потопено в течността, в случая във водата. То има определено тегло. Ако поставите след това съда с вода отдолу, така че тялото да се потопи във водата, веднага виждате, че везната не е вече в равновесие, тя се наклонява към противоположната на тялото страна, тялото става по-леко. Когато след това проверите, с колко тялото е станало по-леко, веднага установявате, че то е олекнало точно с толкова, колкото тежи изместената от него вода. Следователно, когато като течност имате вода, потопеното във водата тяло олеква толкова, колкото тежи изместената от него вода. Това е така нареченият «Закон на Архимед». *Архимед* го е открил в банята. Той просто влязъл във ваната и почувствал, че кракът му става по-лек или по-тежък, според това, дали го простира навън, или го потопява във водата. И тогава Архимед извикал: «Открих, Еврика!»

Да, мои мили приятели, това е един много важен факт, само че понякога важните неща се забравят. И ако инженерното изкуство не би забравило този принцип на Архимед, вероятно не би се случило едно от най-големите нещастия през последно време в Италия. Това са именно неща, които също и във външния живот се случват поради недоглеждане от страна на днешното знание.

Във всеки случай тялото изгубва толкова от своето тегло, колкото тежи изместената от него вода или друга течност. А мозъкът е изцяло потопен в мозъчната вода. Той плува в мозъчната вода. Днес хората отвреме навреме откриват това познание, че човекът, доколкото той е от твърдо вещество, е всъщност една риба. В действителност човекът наистина е риба, защото неговото тяло се състои от 90% от вода, а твърдата част на това тяло плува вътре както рибата във водата.

Табела 3

Значи мозъкът плува в мозъчната вода и олеква толкова, че всъщност тежи само 20 грама. Мозъкът, който иначе тежи всъщност 1500 грама, натиска само с 20 грама върху своята основа. А сега помислете само,

колко силно човекът има тенденцията в един от неговите важни органи да се освободи от Земята, поради това, че нашият мозък плува в мозъчната вода. Ние мислим с един орган, който съвсем не е подчинен на земната тежест, а мислим независимо от земната тежест. На мислителния орган е отнета земната тежест.

Ако вземете извънредно голямото и обширно значение на впечатленията, които получавате чрез сетивата и срещу които заставате с вашата воля, и сравните това с незначителните влияния, които идват от солта и други подобни на нея като хранителни средства или като добавка към хранителните средства вещества, вие получавате вече следното: Онова от минералното царство, което има непосредствено влияние върху човека, се отнася както 20 грама спрямо 1500 грама. Така много преобладава това, което приемаме като чисти сетивни впечатления, чрез което ставаме независими от дразненията; защото то не ни разкъсва. А онова в нас, което вече действително подлежи на земната тежест, каквито са минералните добавки към хранителните средства, това в повечето случаи са неща, които вътрешно ни консервират; защото солта същевременно има консервираща, подържаща, освежаваща сила. Общо взето човекът е независим от това, което е минералният свят около нас. От минералния свят той приема в себе си само онова, което няма непосредствено влияние върху неговото същество. Той се движи свободен и независим в минералния свят.

Мои мили приятели, ако тази свобода и независимост на движението в минералния свят не би съществувала, тогава въобще не би съществувало това, което наричаме човешка свобода. А това е толкова важно, че трябва да кажем, че минералният свят съществува всъщност като необходимото условие за човешката свобода. Ако не би съществувал никакъв минерален свят, ние не бихме били свободни същества. Защото в момента, когато се издигаме в растителното царство, ние вече не сме свободни от растителния свят; само изглежда, че когато насочваме очи към растителния свят, е същото, както когато ги насочваме към кристалите, към обширното минерално царство. Това обаче не е така. Пред нас се простира светът на растенията. И ние човеците сме родени в света като дишащи същества, като живи същества, като същества, които имат определена обмяна на веществата. Но това е много по-зависимо от заобикалящия ни свят, отколкото нашите очи, нашите уши, отколкото всичко онова, което е посредник за сетивните впечатления. Растителният свят, обширният свят на растенията живее от проникващия от всички страни на Земята етер. Човекът също е подчинен на този етер.

Растежните сили в нас, които действат след нашето раждане, са етерните сили. Същите сили, които карат растенията да растат, живеят в нас като етерни сили. Ние носим в себе си етерното тяло; физическото тяло подслонява нашите очи, нашите уши. Физическото тяло няма нищо общо с

останалия физически свят, както вече обясних, и това се показва във факта, че като труп то се разлага във физическия свят.

Не е вече така с нашето етерно тяло. С нашето етерно тяло ние сме сродни с растителния свят. Но когато растем, - помислете само, мои мили приятели, - в нас се развива нещо, което в известен смисъл твърде дълбоко е свързано с нашата съдба. Ако вземем гротескни, крайни примери, ние можем да израстнем дребни или дебели, едри или слаби, можем за израстнем, като добием тази или онази форма на носа. Накратко казано, начинът, по който израстваме, има определено влияние върху нашата външност. Това отново е свързано с нашата съдба, макар и отначало само слабо. Но растежът не се изразява само в тези груби неща. Ако инструментите, които хората притежават за метода на изследването биха били достатъчно фини, те биха открили, че всеки човек всъщност има различен състав на черния дроб, на далака, друг състав на мозъка. Черният дроб не е просто черен дроб. При всеки човек той е, - естествено в тънки нюанси, - нещо различно. Всичко това е свързано със същите сили, които карат растенията да растат. И ние постоянно трябва да поглеждаме към растителната покривка на Земята и като гледаме растителната покривка на Земята, трябва да осъзнаваме, че онова, което кара растенията да растат, идвайки от далечините на етера, действа също и в нас. То произвежда в нас първоначалната конституция на човека, която до голяма степен е свързана с нашата съдба. Защото дали чрез действието на силите от етерния свят някой има този или онзи състав на черния дроб, на белите дробове или на мозъка, това дълбоко е свързано с неговата съдба.

Във всеки случай от всички тези неща човекът вижда само външната страна. Без съмнение, когато гледаме минералния свят навън, в минералния свят ние виждаме приблизително и това, което се съдържа вътре в него; ето защо днес хората на науката така много харесват този минерален свят, - ако изобщо може да се говори за научно харесване, - защото той съдържа всичко, което хората искат да намерят.

При това, което представлява сили, подържащи растителното царство, вече не е така. Защото в момента, когато се издигнем до имагинативно познание - аз вече говорих за това, - веднага виждаме, че в минералния свят минералите са завършени, затворени са в минералния свят. Това, което подържа растителното царство, то изобщо не се появява външно пред обикновеното съзнание. Тук човек трябва по-дълбоко да проникне в света. И когато си зададем въпроса: - Какво действа всъщност в растителното царство, какво действа в него така, че от далечините на етера могат да дойдат силите, които подтикват растенията да поникнат и израстнат от Земята, които обаче също и в нас предизвикват растежа, създават финия състав на цялото наше тяло. Какво действа тук? - Ние стигаме тогава до съществата на така наречената трета йерархия: Ангели,

Архангели, Архаи. Те първоначално са невидими; обаче без тях не би съществувало онова движение нагоре и надолу на етерните сили, които карат растенията да растат и които действат в нас, тъй като ние носим в нас същите сили, които са причина за растежа на растенията. Ако не искаме да останем глухи за познанието, ние не можем вече да спрем само при видимото, когато искаме да пристъпим към растителния свят и неговите сили. Ние трябва вече да осъзнаем, че в свободното от тялото състояние между смъртта и едно ново раждане, с тези същества - Ангели, Архангели и Архаи, ние влизаме в определени отношения. И според това, как развиваме връзки и отношения към тези същества на третата йерархия, се изгражда нашата вътрешна, бих искал да кажа, нашата съществена карма, онази карма, която зависи от това, как нашето етерно тяло съчетава течностите в нашето тяло и ни прави да бъдем дребни или едри и т.н..

Обаче съществата на третата йерархия имат само тази сила. Че растенията могат да растат, това не идва единствено от тяхната сила. По отношение на това тези същества на третата йерархия се намират в служба на по-висши същества. Онова движение нагоре и надолу на растителните растежни сили в световния етер първоначално се извършва от съществата на третата йерархия. Но относно това тези същества на третата йерархия са в служба на по-висши същества. Това обаче, което преживяваме, преди да слезем от духовния свят в нашето физическо тяло, това, което е свързано с нашия по-фин състав и всичко онова, което аз току що описах, то се изгражда в нашата съзнателна среща с тези същества на третата йерархия. И с упътването, което можем да получим от тях, според това, как сме били подготвени в нашия минал земен живот, с това упътване образуваме нашето етерно тяло от етерните далечини. Това става малко преди да слезем от свръхфизическото съществуване във физическото съществуване.

Така че, нашият поглед първо трябва да падне върху онова, което от нашето вътрешно устройство действа в нашата съдба, в нашата карма. Бих искал да кажа, че за тази част на кармата можем да кажем, че се чувстваме добре или зле в живота. Приятното състояние и неприятното състояние в живота ни е свързано с това, как ние вътрешно сме устроени въз основа на нашето етерно тяло.

Второто нещо, което живее в нашата карма, зависи от това, че не само растителното царство населява Земята, а също и животинското царство.

А сега помислете, мои мили приятели: Различните области на Земята имат различни животни. Така да се каже, животинската атмосфера в различните области на Земята е различна.

Но въпреки това ще се съгласите, че човекът също живее в тази атмосфера, в която живеят животните. Днес това звучи гротескно, защото хората не са свикнали да обръщат внимание на такива неща. Съществуват например области, в които живее слонът. В тези области Вселената действа

на Земята така, че да може да съществува слонът. Вярвате ли, мои мили приятели, че когато тук имаме късче земя и върху това късче земя живее слонът и от Вселената действат силите формиращи слона, вярвате ли, че тези сили не са налице, когато на същото място се намира един човек? Естествено те са налице, когато на същото място се намира един човек. И така е с цялото животинско царство. Също както силите от етерните далечини изграждащи растенията са налице там, където ние живеем, - дървените, тухлените и даже бетонните стени не могат да ги задържат, ето ние тук в Дорнах живеем потопени в силите, които изграждат растенията в Юрските Алпи, - така и когато се намираме върху почвата, където според устройството на Земята може да съществува един слон, като хора ние също живеем между силите изграждащи слона. Да, аз наистина мога да си представя, че в душите живеят някои неща от големите и малките животни, които населяват Земята и сега ще имате предвид, че човекът живее в същата атмосфера!

Всичко това наистина действа върху човека. Естествено то действа върху човека различно отколкото върху животните, защото за разлика от животните човекът притежава и други качества, той притежава различни от животното съставни същности. То действа различно върху човека, иначе човекът, който живее в атмосферата на слона би станал слон. Но той не става слон. Освен това, човекът постоянно се издига от това, което действа върху него, но все пак той живее в тази атмосфера.

Виждате ли, от това, в което живее човекът, зависи всичко, което се намира в неговото астрално тяло. И ако можем да говорим за това, дали той се чувства добре или не, това зависи от растенията на Земята, а симпатиите и антипатиите, които развиваме като хора в земното съществуване и които донасяме със себе си от предземното съществуване, зависят от това, което съставлява животинската атмосфера.

Слонът има хобот и дебели като стълбове крака, еленът има рога и т.н.; следователно тук живеят силите, които образуват и дават форма на животните. В човека тези сили се проявяват само в действието върху неговото астрално тяло. И в това действие върху астралното тяло те пораждат симпатиите и антипатиите, които отделната човешка индивидуалност донася със себе си от духовния свят.

Насочете само вниманието си, мои мили приятели, към тези симпатии и антипатии. Обърнете внимание на това, колко силно тези симпатии и антипатии ръководят човека в живота. Без съмнение, в известно отношение ние хората с право сме възпитавани така, че да надрастем силните симпатии и антипатии. Но отначало те са налице, тези симпатии и антипатии. В живота ние първоначално изпитваме симпатии и антипатии. Един има симпатия към едно, друг към друго. Един има симпатия към ваятелството, друг към музиката; някой има симпатия към русокосите

хора, друг към мургавите хора. Това са крайни, силни симпатии. Но целият живот е пропит с такива симпатии и антипатии. Те се пораждат в зависимост от това, което изгражда разнообразните форми на животните.

И запитайте, мои мили приятели, какво носим ние в себе си като човеци, какво в нашата собствена вътрешност отговаря на разнообразните форми на животните, които са вън около нас? Тези форми на животните са стотици и хиляди. Стотици и хиляди са формите на нашите симпатии и антипатии, но по-голяма част от това остава в несъзнателната или в подсъзнателната област на нашата душа.

Това е един обширен, трети свят.

Първият свят беше светът, в който ние всъщност не усещаме никаква зависимост - минералният свят. Вторият свят е онзи, в който живеят Ангелите, Архангелите и Архаите и откъдето израства растителният свят, който ни придава нашите вътрешни качества, откъдето внасяме в живота си приятни и неприятни състояния, чувстваме се нещастни до смърт чрез самите нас, или се чувстваме щастливи чрез самите нас. От този свят е взето онова, което се проявява в нашата съдба в зависимост от нашето вътрешно устройство, от цялата наша етерна човешка същност. Сега ние стигаме до това, което по-нататък дълбоко обуславя нашата съдба, нашите симпатии и антипатии. И тези симпатии и антипатии, в крайна сметка ни донасят онова, което принадлежи на нашата съдба в много по-висока степен отколкото само растежните сили.

Симпатиите и антипатиите отнасят отделния човек в далечни места. Той живее тук или там, защото там са го довели неговите симпатии и в тези далечни места тогава се разгръщат детайлите на неговата съдба.

Дълбоко свързани с цялата наша човешка съдба са тези симпатии и антипатии. Те живеят в света, в който живее не третата ангелска йерархия, а втората: Власти, Сили, Господства. Това, което е земно копие на величествените образи на тази втора йерархия, то живее в животинското царство. Обаче това, което тези същества посаждат в нас, когато общуваме с тях между смъртта и едно ново раждане, то живее в донесеното от нас от духовния във физическия свят като вродени симпатии и антипатии.

Когато човек прозре тези неща, тогава понятията, като тези за обикновената наследственост, изглеждат детински, действително детински. Защото за да нося в себе си някакво наследено качество от моя баща или моята майка, първо аз трябва да развия симпатия или антипатия към това качество на моя баща или на моята майка. Следователно това не зависи от факта, дали аз съм наследил тези качества просто чрез една нежива природна причинност, а от това, дали съм имал симпатии към тези качества.

Защо съм имал симпатии към тези качества, върху това ще говорим още и през следващите часове, тъй като изложенията върху кармата ще ни

отнемат много часове. Обаче да се говори върху наследствеността така, както днес обикновено се говори в науката, това е действително нещо детинско.

Днес даже се твърди, че се наследяват специфични духовно-душевни качества. Гениалността се наследявала от прадедите и когато в света се появи някой гений, отделните качества, които притежава този гений, се търсят при прадедите. Да, това е странен начин за доказване на нещата. Едно доказателство, което би било разумно, би било, че когато се роди един гений, той би трябвало отново да създаде един гений чрез наследствеността. Но ако би се търсило според тези доказателства, би се стигнало до странни неща - ето на, Гьоте също е имал син и други гении са имали синове. Това обаче би било едно доказателство! Че съществува даден гений и че някои от качествата на този гений се намират и у неговите прадеди, това никак не се различава от положението, че когато падна във водата, аз ще се намокря. В моето същество аз нямам много общо с водата, която се изтича и капе от мен. Естествено, тъй като се раждам в наследственото течение чрез моите симпатии към съответните качества, аз нося в себе си тези наследени качества, както нося водата, когато падна в нея и се намокря. Смешно детски са представите, които хората имат в това отношение. Защото симпатиите и антипатиите се явяват още в предземното съществуване на човека и те създават неговото вътрешно устройство. От предземното съществуване той навлиза с тях в земното съществуване и с тях изгражда своята съдба.

А сега лесно можем да си представим, как в един минал земен живот ние сме били заедно с някой човек и в съвместния живот се е случило нещо. То бива продължено в живота между смъртта и едно ново раждане. Тогава под влиянието на силите на по-висшите йерархии, в живите мисли, в живите мирови импулси се оформя онова, което от изживяванията на миналите земни съществувания трябва след това да премине в следващото земно съществуване, за да бъде живяно по-нататък.

За да развие импулсите, които осъществява в живота, човек използва симпатиите и антипатиите.

А тези симпатии и антипатии са образувани в живота между смъртта и едно ново раждане под влиянието на Власти, Сили, Господства. Тези симпатии ни карат по-късно да намираме в живота онези хора, с които трябва да живеем по-нататък според миналите земни съществувания. Това се формира от нашето вътрешно човешко устройство.

Естествено в изработването на тези симпатии и антипатии се случват най-разнообразни заблуждения, но те се изправят в течение на съдбата, минавайки през много земни съществувания. Така че тук ние имаме една втора съставна част на нашата съдба, една втора съставна част на нашата карма - симпатиите и антипатиите.

Можем да кажем: Първата съставна част на кармата - благоразположение, вътрешно добро самочувствие или мъка. Второто са симпатиите и антипатиите (виж схемата на стр. 44). Табела 4 Ние сме се издигнали в сферата, в която се намират силите за изграждането на животинското царство, когато стигаме до симпатиите и антипатиите в човешката съдба.

А сега да се издигнем в същинското човешко царство. Ние живеем съвместно не само с растителния свят, с животинския свят, ние живеем по един особено определящ нашата съдба начин заедно с другите хора на света. Това е един съвместен живот различен от този с растителния свят и от този с животинския свят. Това е един съвместен живот, чрез който се изгражда именно главното в нашата съдба. Импулсите, които действат, за да бъде населена Земята с хора, тези импулси действат само върху хората, върху човечеството. А сега възниква въпросът: - Какви са тези импулси, които действат само върху човечеството?

Тук ние можем да оставим да говори едно чисто външно разглеждане, което аз често съм правил.

Нашият живот действително е ръководен от своята друга страна с много по-голяма мъдрост, отколкото ние го ръководим тук от тази страна. В живота ни често срещаме някой, който е извънредно важен за нас. Когато насочим поглед назад и помислим, как сме живели дотогава, докато срещнем този човек, тогава целият живот ни се явява като път, за да намерим този човек. Това е, като че сме насочвали всяка наша стъпка така, че да се срещнем именно в необходимото време с този човек, или изобщо да го намерим в определено време.

Достатъчно е само да размислим върху следното: Представете си, какво действително означава, в определен период от нашия живот да срещнем даден човек, оттам нататък съвместно с него да изживеем нещо общо, да работим и действаме съвместно. Размислете само, какво означава това. Помислете какво се представя при пълно съзнание като импулс, който ни е довел дотам. Може би, ако размислим върху това, как става, че сме намерили този човек, може би тогава ще ни хрумне мисълта, че първо е трябвало да изживеем дадено събитие, което е свързано с много други хора, иначе не би се получила никаква възможност да намерим този човек в живота си. И за да настъпи това събитие, отново е трябвало да бъде изживяно нещо друго. Ние навлизаме в сложни взаимовръзки, всички които е трябвало да настъпят, в които е трябвало да навлезем, за да стигнем до дадено решаващо изживяване. А след това нека да размислим, може би, върху това: Ако на един човек би била поставена задачата напълно съзнателно да измисли, как в неговата петдесета година да организира една решаваща среща с даден човек; ако трябва да реши тази задача, не искам да кажа за една година, а да речем за четиринадесет

години; ако си представим, че той би трябвало да реши тази задача като една изчислителна задача - представете си, какво изисква всичко това! Когато разглеждаме такива неща ние установяваме, колко сме глупави като съзнателни хора и колко безкрайно умно и мъдро е това, което става с нас в света.

Когато разглеждаме подобно нещо, нашето внимание бива насочено към извънредно заплетени и важни неща в нашата съдба, в действието на нашата карма. И всичко това става в царството свързано с човешката същност.

При разглеждането на нещо такова, ние сме насочени към невероятно заплетеното, значителното в нашата съдба, в действието на нашата карма. И всичко това се разиграва в човешкото царство.

А сега ви моля да размислите: Това, което става тук с нас, фактически живее в несъзнателната част на нашето същество. До момента, когато се натъкваме на дадено важно събитие, то лежи в несъзнателното. Всичко става така, като че ли е подчинено на природните закони. Но къде природните закони биха имали силата да произведат подобно нещо? Това, което става в тази област, може да противоречи на всяка природна закономерност и да се подиграе на всичко онова, което ние изграждаме във основа на природните закони. Външните страни на човешкия живот дори могат да бъдат обхванати в изчислени закони.

Вземете застрахователното дело. Застрахователното дело може да процъфтява, само когато може да се изчисли вероятната продължителност на живота, да речем на един човек на възраст деветнадесет или двадесет и пет години. Когато някой иска да застрахова своя живот, застрахователната полица се издава според това, колко дълъг ще бъде неговият вероятен живот. Следователно според това изчисление като днешен деветнадесетгодишен човек, той ще живее още толкова и толкова. Това може да се определи. Но представете си, че този срок изтече; с това вие няма да се чувствате задължени да умрете! Двама души може отдавна да са починали според тази вероятна продължителност на живота. Но след като според тази вероятна продължителност те отдавна са «починали», те могат да се срещнат по такъв начин, какъвто аз описах! Всичко това става отвъд онова, което ние изчисляваме за човешкия живот според външните природни факти. И въпреки това то протича с вътрешна необходимост, както природните факти. Не можем да кажем другояче, освен: - Със същата необходимост, с която настъпва едно природно събитие, земетресение или изригване на вулкан, или каквото и да е друго, по-малко или по-голямо природно събитие, със същата необходимост се срещат и двама души в земния живот според пътищата в живота, по които те са тръгнали.

Така че ние действително виждаме, как е изградено едно ново царство тук във физическото царство и ние живеем в това царство, не само в

благоразположение или в мъка, не само със симпатии и антипатии, а живеем в него като в наши собствени събития и изживявания.

Ние напълно сме влети в царството на събитията, на изживяванията, които съдбовно определят нашия живот.

Архаи, Архангели, Ангели 1. Съставна част на кармата: Благоразположение, добро самочувствие, мъка

Господства, Сили, Власти 2. Съставна част на кармата: Симпатии, антипатии

Серафими, Херувими, Престоли 3. Съставна част на кармата: Събития, изживявания

В това царство действат съществата на първата ангелска йерархия: Серафими, Херувими и Престоли. Защото за да бъде ръководено това, което действа тук, за да бъде то ръководено така, че да бъде предвидена всяка стъпка на човека, всеки душевен импулс, за да се изградят съдбите на хората, за това се изисква по-голяма сила от тази, която действа в растителното царство, по-голяма сила от тази, която има йерархията на Ангели, Архангели и Архаи, а също и от тази, която има йерархията на Власти, Сили и Господства. За това е необходима силата, която притежава първата йерархия: Серафими, Херувими и Престоли, която имат най-висшите същества. Понеже това, което се проявява тук, живее в нашия истински аз, в нашата азова организация, то се проявява в един земен живот, идвайки от един предишен живот на Земята.

А сега помислете: Вие живеете в един земен живот, правите това или онова от инстинкти, страсти, нагони или от разумни и глупави мисли; всичко това съществува действително като импулси. Помислете, че когато живеете в един земен живот, това, което вършите от различни стремежи, ви води до ощастливяването или до увреждането на един друг човек. След това преминавате в живота между смъртта и едно ново раждане. В този живот между смъртта и едно ново раждане имате силното съзнание: - Ако съм нанесъл вреда на един човек, аз съм станал по-несъвършен, отколкото ако не бих му нанесъл тази вреда. Аз трябва да изправя тази вреда. - Във вас се ражда стремежът и подтикът да изправите тази вреда.

Ако на един човек сте сторили нещо, което е в негова полза, което го поощрява към добро, тогава гледате на това, което е за доброто на човека така, че казвате: - Това трябва да даде основата за общото добро на света, трябва да доведа до по-нататъшно следствие в света.

Всичко това вие можете вътрешно да развиете. Всичко това може да причини благоразположение или неприятно чувство, според това, как

според него вие изграждате вътрешната същност на вашето тяло в живота между смъртта и едно ново раждане. Всичко това може да ви доведе до симпатии и антипатии, когато по съответния начин изграждате вашето астрално тяло с помощта на същества от втората йерархия - Власти, Сили, Господства. Но всичко това не ви дава още силата да направите да се превърне в мирово действие това, което в един минал живот е било само едно човешко дело. Вие сте направили добро на един човек или сте му причинили вреда. Това трябва да има като следствие, че в един следващ живот този човек ще ви срещне и при тази среща трябва да намерите импулса за изправяне на последствията от миналия живот. Онова, което има само морално значение, трябва да стане едно външно дело, трябва да стане външно събитие в света.

За целта са необходими онези същества, които превръщат, метаморфозират моралните дела в мирови дела. Това са съществата на първата йерархия: Серафими, Херувими, Престоли. Те превръщат онова, което в един земен живот изхожда от нас, в наши изживявания в следващия земен живот. Те действат в това, което в човешкия живот е събитие, изживяване.

Тук ние имаме трите основни елемента на нашата карма: Онова, което е наше вътрешно устройство, наше вътрешно човешко битие, то е подчинено на третата йерархия; онова, което са нашите симпатии и антипатии, което в известно отношение принадлежи вече на заобикалящия ни свят, е работа на втората йерархия; най-после онова, което застава срещу нас като наш външен живот, е дело на първата, на най-висшата намираща се над човека йерархия от същества.

Така ние поглеждаме във взаимовръзките, в които човекът е свързан със света и стигаме до великите въпроси:

- Как от тези три елемента на човека се развива всичко това, което сега съставлява подробностите на неговата съдба? -

Човекът се ражда в един родителски дом. Той се ражда на определено място на Земята. Ражда се всред даден народ. Ражда се в съвкупност от факти. Обаче всичко това, което се появява, когато човекът се ражда в един родителски дом, когато човекът е предаден на възпитателите, когато той се ражда всред един народ, на определено място на Земята, всичко това, което въпреки цялата човешка свобода така дълбоко съдбоносно се намесва в човешкия живот, всичко това в крайна сметка е зависимо от тези три елемента, които заедно съставят човешката съдба.

Всички отделни въпроси по съответен начин ще ни се разкрият в техните отговори, когато по един правилен начин обгърнем с поглед тази основа. Ако запитаме, защо даден човек се разболява в своята двадесет и пета година от вариола, за да мине, може би, през най-голямата опасност за живота си; ако запитаме, как иначе в неговия живот може да се намеси

някоя болест или някое друго събитие, как в живота му може да се намеси помощта на някоя по-възрастна личност, помощта чрез този или онзи народ, за да му се случи това или онова чрез външни събития, - навсякъде ние трябва да се върнем назад до това, което по троичен начин съставлява човешката съдба и което поставя човека в съвкупността на ангелските йерархии. Човекът се движи свободно само в царството на минералния свят. Там е областта на неговата свобода.

Когато вниманието на човек се обърне към това, той се научава да поставя по правилен начин и въпроса за свободата. Прочетете в моята книга «Философия на свободата», каква голяма стойност аз отдавам на това да не се пита за свободата на волята. Волята седи дълбоко, дълбоко долу в несъзнателната област на нашето същество и е безсмислено да се пита за свободата на волята; а може да се пита само за свободата на мислите. Аз добре различих тези две неща в моята «Философия на свободата». Свободните мисли трябва тогава да импулсират волята,

тогава човекът е свободен. Обаче със своите мисли човекът живее в минералния свят. А с всичко друго, с което той живее в растителния, в животинския и в чисто човешкия свят, той е подчинен на съдбата. И свободата е нещо, за което всъщност може да се каже: - От царствата, в които властват висшите йерархии, човекът влиза в царството, което по определен начин е свободно от висшите йерархии, в минералното царство, за да стане от своя страна свободен. Това минерално царство е същото онова царство, на което човекът е подобен само по своя труп, когато той е изоставил този труп, след като е преминал през вратата на смъртта. В своя земен живот човекът е независим от онова царство, което може да действа само за неговото разрушение. Нищо чудно, че той е свободен в това царство, тъй като това царство няма никакво друго участие, освен да го разруши, когато го приеме в себе си. Той изобщо не принадлежи на това царство. Човек трябва първо да умре, за да е като труп в царството, в което той е свободен също и според своята природна същност. Така нещата са свързани едни с други.

Човек все повече и повече остарява. Ако не настъпят другите междинни случаи, с които ще се запознаем също от кармата, когато човек умира като стар човек, като труп той става подобен на минералното царство. Остарявайки, човек идва в сферата на неживото. Тогава той отделя своя труп. Този труп не е вече човек, той естествено не е човек. Нека погледнем минералното царство: То не е вече Бог. Също както трупът не е вече човек, така и минералното царство не е вече Бог. А що е то? Божественото е в растителното, в животинското, в човешкото царство. Ние го намираме там в неговите три йерархии. В минералното царството то се намира толкова малко, колкото малко трупът е човек. Минералното царство е Божият труп. Обаче напредвайки по-нататък ние ще се натъкнем на знаменателния факт,

върху който днес искам само да обърна вниманието ви, а именно, че човекът остарява, за да стане труп, а боговете се подмладяват, за да станат труп. Боговете преминават именно другия път, който ние изминаваме след нашата смърт.

И поради това минералното царство е най-младото царство. Обаче все пак то е онова, което е отделено, излъчено от боговете. И понеже е излъчено от боговете, човекът може да живее в него като в царството на своята свобода. Така са свързани нещата. И човекът се научава всъщност да се чувства все повече и повече у дома си в света, когато се научава по този начин да поставя своите усещания, своите мисли, своите чувства, своите волеви импулси в правилно отношение със света. Обаче само по този начин човек също вижда, как той е поставен съдбовно в света и в отношения с другите хора.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ
Дорнах, 23 февруари 1924 година

Как стои въпросът с кармата, се вижда най-добре, когато срещу импулсите на човека, противопоставим онзи импулс, който назоваваме с името свобода. Нека разгледаме - бих искал да кажа - най-грубо въпроса за кармата. Какво означава тя? В човешкия живот трябва да отбележим редуващи се земни съществувания. Когато осъзнаем себе си в определен земен живот, ние първо можем, поне в мисли, да погледнем назад върху това, как този настоящ земен живот е повторението на редица минали животи. Този земен живот е бил предхождан от един друг, този последният също от един друг и т.н., докато стигнем в онези времена, в които е невъзможно да говорим за повтарящи се земни съществувания по начин, както това става днес в настоящата епоха на Земята, защото отивайки назад в миналото започва едно време, когато постепенно животът между раждането и смъртта и между смъртта и едно ново раждане стават така подобни един на друг, че вече не е налице онази огромна разлика, която съществува днес. Днес между раждането и смъртта ние живеем в нашето земно тяло така, че с нашето обикновено съзнание се чувстваме силно изолирани от духовния свят. От това обикновено съзнание хората говорят за духовния свят като за нещо отвъдно. Хората стигат дотам, да говорят за този духовен свят така, като че ли се съмняват в него, като че биха искали да го отрекат напълно и т.н..

Всичко това идва оттам, че животът в земното съществуване ограничава човека върху външния сетивен свят и върху ума, който не вижда това, което действително е свързано с това земно съществуване. Оттук произлизат всякакви спорове, които всъщност се коренят в нещо неизвестно. Вие може би често пъти сте се намирали в положението да

видите, как хората спорят за монизъм, дуализъм и т.н.. Естествено пълна безсмислица е да се спори върху такива модни думи.

Когато се спори по този начин, изглежда подобно на това, да речем, че някой първобитен човек не е чувал още никога, че съществува въздух. На онзи, който знае, че съществува въздух и какви задачи има въздухът, никога не ще му хрумне да счита въздуха като нещо отвъдно. Също така на него не ще му хрумне да каже: - Аз съм монист, въздух, вода и земя са едно; а ти си дуалист, защото виждаш във въздуха още нещо, което е над земното и над водното.

Всички тези неща именно са просто безсмислица, както всеки спор върху понятия е често безсмислица. Не се касае да се впускаме именно в тези неща, а се касае само да обърнем внимание върху тях. Защото също както за онзи, който не познава въздуха, въздухът не съществува, а е нещо отвъдно, така и за онези, които не познават още духовния свят, който е навсякъде, също така както въздуха, духовният свят е нещо отвъдно. За този който познава нещата, той е нещо отсамно. Следователно, касае се за това, само да признаем, че в днешната земна епоха между раждането и смъртта човекът живее в своето физическо тяло, в целия свой организъм така, че този организъм му дава съзнанието, чрез което той в известен смисъл е изолиран от определен свят на причини, който обаче въпреки това действа в това физическо земно съществуване.

След това между смъртта и едно ново раждане той живее в един друг свят, който по отношение на физическия свят можем да наречем духовен свят, в който той няма никакво физическо тяло, което може да бъде направено видимо за човешките сетива, а където той живее в една духовна същност; и в този живот между смъртта и едно ново раждане светът, който познаваме между раждането и смъртта, отново е нещо чуждо за обикновеното съзнание.

Мъртвият гледа надолу към физическия свят, както живият, т.е. физически живеещият гледа към духовния свят и само чувствата са, така да се каже, противоположни. Докато между раждането и смъртта тук във физическия свят човекът има известен поглед към един друг свят, който му дава удовлетворение за някои неща, които тук в този свят малко го задоволяват или никак, то между смъртта и раждането, поради извънредното изобилие от събития, поради това, че постоянно стават прекалено много неща в сравнение с това, което човек може да понесе, човекът постоянно чувства копнеж отново да се върне в земния живот, в това, което за него сега е отвъден живот, и през втората половина между смъртта и едно ново раждане той с голям копнеж очаква минаването в земното съществуване чрез раждането. Както през време на земното съществуване човек се страхува от смъртта, понеже е несигурен за това, което идва след смъртта - нали за обикновеното съзнание в земното

съществуване царува голяма несигурност, - така в живота между смъртта и едно ново раждане царува прекалено голяма сигурност относно земния живот, една сигурност, която замайва, зашеметява, една сигурност, която именно прави душата немощна, безсилна. Така че човекът изпада в немощни-съноподобни състояния, които му вдъхват копнежа да слезе отново на Земята.

Това са само бегли забележки за голямата разлика, която съществува между земния живот и живота между смъртта и едно ново раждане. Но ако отидем назад в миналото, да речем дори само в египетската епоха, от третото до първото хилядолетие преди основаването на християнството, в миналото ние ще стигнем до онези хора, които сме били самите ние в един минал живот на Земята. Ако отидем назад в тази епоха, тогава по отношение на сегашното брутално ясно съзнание, - а днес хората имат едно брутално ясно съзнание, те всички са така интелигентни, аз не казвам това иронично, днес всички хора действително са много интелигентни, - съзнанието на хората през древната египетска епоха е било повече съноподобно, то е било такова, че не се е сблъсквало по същия начин както днес с външните предмети, прониквало е повече през света, без да се сблъсква, но в замяна на това е било изпълнено с картинни образи, които в същото време са представяли нещо от духовното, което се намира около нас. Духовното още проникваше във физическото земно съществуване.

Не казвайте: - Щом тогавашният човек е имал едно повече съноподобно, а не брутално ясно съзнание, как той е могъл да извърши онези велики трудоемки работи, които са били извършвани през време на египетската или на халдейската епоха? Достатъчно е само да си спомните, че при умопобъркани хора, именно в състоянията на лудост понякога става огромно нарастване на техните физически сили и те започват да носят неща, които не могат да носят при напълно ясно съзнание. Фактически и физическата сила на тези хора, които може би външно са били по-тънки от съвременните – но нали не винаги пълният е силен, а сухият слаб, - също и физическата сила на тези древни хора е била съответно по-голяма. Само че те не са използвали това съществуване така, че да наблюдават всяко отделно нещо, което са вършели физически, а успоредно с тези физически действия са вървели изживяванията, в които още е прониквал духовният свят.

И отново, когато тези хора се намират в живота между смъртта и едно ново раждане, много повече от този земен живот е прониквало там горе в онзи живот, ако ми е позволено да използвам тази дума «горе». Днес е много трудно човек да се разбере с хората, които се намират в живота между смъртта и едно ново раждане, защото постепенно езиците са приели такава форма, която не може да бъде разбрана от мъртвите. В схващането на мъртвите за земното, нашите съществителни имена например скоро след

смъртта стават абсолютни празнини. Те разбират още само глаголите, подвижното, действащото. И докато тук на Земята хората с материалистично разбиране постоянно ни учат, че всичко порядъчно трябва да се дефинира, че всяко понятие трябва да бъде разграничавано чрез дефиниция, мъртвият вече въобще не познава никаква дефиниция; защото той познава само това, което се намира в движение, а не това, което е ограничено с контури.

Но в по-стари времена също и онова, което е живеело на Земята като език, като използване на мисълта, като навик на мислене, е стигало нагоре до живота между смъртта и едно ново раждане така, че дълго време след смъртта мъртвият е имал още отзвук от това, което е преживял тук, а също и от онова, което е ставало на Земята и след неговата смърт.

Ако отидем още по-далече в миналото, в епохата след Атлантската катастрофа, в осмото, деветото хилядолетие преди християнското летоброене, тогава различията между живота на Земята и този след смъртта стават още по-малки. След това стигаме обратно в миналото до онези времена, когато двата живота са били напълно подобни един на друг. Тогава не може вече да се говори за повтарящи се земни съществувания.

Следователно, повтарящите се земни съществувания имат своя предел, своята граница, когато отидем назад в далечното минало. Когато насочим поглед напред в бъдещето, ние виждаме, че те също така ще имат една граница. Защото това, което за човека напълно съзнателно започва с духовното познание, това, че в обикновеното съзнание трябва да проникне духовният свят, ще има като последствие, че в света, който живеем между смъртта и едно ново раждане, отново ще прониква този земен свят, но въпреки това съзнанието не ще стане сънoподобно, а ще става все по-ясно и по-ясно. Разликата ще става все по-малка. Така че в повтарящите се земни съществувания ние имаме този живот, ограничен между външни граници, които след това ще ни доведат до едно съвършено различно устроено съществуване на човека, където не ще има вече никакъв смисъл да се говори за повтарящи се земни съществувания, защото именно разликата между земния живот и духовния живот не ще бъде така голяма, каквато е тя сега.

Когато обаче за широкото настояще на земната епоха приемем, че зад този земен живот съществуват много други - не би трябвало да се казва безброй други, защото при едно точно духовно-научно изследване те могат даже да се преброят, - тогава в тези минали земни съществувания ние сме имали определени изживявания, които са представлявали отношения от човек към човек. И следствията на тези отношения от човек на човек, които в миналото са се проявявали в това, което човек е изживял, се явяват точно както следствията на това, което ние извършваме сега в този земен живот; те се простират в следващите земни съществувания. Ние трябва да

търсим причините на много неща, които сега настъпват в нашия живот, в предишни земни съществувания. Тук човек много лесно ще си каже, че това, което той изживява сега, е причинно обусловено. Как тогава той може да бъде свободен човек?

Този въпрос, когато го разглеждаме така, е от голямо значение, защото всяко духовно наблюдение показва, че именно следващият земен живот е определен по този начин от предишните земни съществувания. От друга страна съзнанието за свобода съществува безусловно. И когато четете моята «Философия на свободата», вие ще видите, че съвсем не можем да разберем човека, ако не сме наясно върху въпроса, че целият негов душевен живот е насочен, ориентиран, стреми се към свободата, обаче към една свобода, която трябва правилно да разбираме.

Именно в моята «Философия на свободата» вие ще намерите идеята за свобода, която е много важно да бъде схваната в правилния смисъл. Касае се именно за това, човек да развие първо свободата *в мислите*. Изворът на свободата блика в мисълта. Човекът просто има непосредствено съзнание за това, че в мисълта той е свободно същество.

Можете да кажете: - Но днес съществуват много хора, които се съмняват в свободата. Това е само доказателство, че днес теоретическият фанатизъм на хората е по-голям от това, което човекът непосредствено изживява в действителността. Човек вече не вярва на своите изживявания, защото е претъпкан с теоретически възгледи. От наблюдението на природните процеси днес той си съставя идеята: Всичко е необходимо обусловено, всяко следствие има причина, всичко, което съществува, има своята причина. Следователно, когато оформя дадена мисъл, това също има своята причина. Хората съвсем не мислят веднага за повтарящите се земни съществувания, а мислят за това, че бликащото от една мисъл, също така е причинено, както това, което произлиза от една машина.

Чрез тази теория за всеобщата причинност, както я наричат, за всеобщото причиняване, днес човек многократно се заслепява спрямо това, че той ясно носи в себе си съзнанието за свободата.

Свободата е факт, който се изживява, щом човек действително достигне да размишлява върху себе си.

Но съществуват също хора, които са на мнение, че нервната система е именно една природна система и като по чудо ражда мислите от себе си. Тогава естествено мислите биха били именно такива, да речем, както пламъка, който гори под влиянието на горивното вещество, те биха били необходими резултати и не би могло да става дума за свобода.

Обаче тези хора си противоречат, като въобще говорят. Аз често съм разказвал тук: На младини имах един приятел, който в определено време мислеше истински фанатично материалистически и казваше: - Когато например ходя, моите мозъчни нерви, които са проникнати от определени

причини, са тези, които предизвикват ходенето. При известни обстоятелства това можеше да доведе до дълги спорове с този приятел от младостта. Накрая аз веднъж му казах: Да, но виж, ти казваш все пак, аз ходя. Защо не казваш моят мозък ходи? Щом действително вярваш в твоята теория, ти никога не трябва да казваш, аз ходя, аз хващам, а моят мозък хваща, моят мозък ходи. Защо лъжеш? -

Такива са повечето от теоретиците. Но съществуват също и практици. Когато забелязват някаква глупост у себе си, която не искат да отстранят, тогава те казват: - Да, от това аз не мога да се освободя, това е моята природа. То идва от само себе си и аз съм безсилен срещу него. - Такива хора има много. Те се позовават на неизменимата причинност на тяхното същество. Но в повечето случаи те остават непоследователни, когато понякога искат да покажат на себе си нещо, което биха искали да бъдат, за което не се нуждаят от никакво извинение, а за което искат да бъдат похвалени; тогава те се отклоняват от този възглед.

Основният факт за свободното човешко същество е един факт, който може непосредствено да бъде изживян. Но в обикновения земен живот ние вършим много неща, вършим ги в пълна свобода и всъщност от своя страна те изглеждат така, че ние не можем да ги оставим неизвършени. Въпреки всичко чрез това ние не чувстваме нашата свобода възпрепятствана.

Да предположим, че решавате да си построите къща. Построяването на къщата изисква, да речем, една година. След една година вие ще живеете в нея. Ще чувствате ли вашата свобода ограничена чрез това, че трябва да си кажете тогава: - Сега къщата е построена и аз трябва да вляза в нея, да живея в нея - та това е принуда! - Вие не ще чувствате вашата свобода ограничена чрез това, че сте си построили къща.

Тези две неща напълно съществуват едно до друго също и в обикновения живот, а именно, че човек се е ангажирал за нещо, което след това е станало факт в живота, за който трябва да се държи сметка.

Вземете сега всичко това, което произхожда от миналите земни съществувания, за което трябва да държите сметка, тъй като то произлиза от самите вас, също както изграждането на къщата произхожда от вас. Тогава чрез факта, че вашият настоящ земен живот е определен от минали земни съществувания, вие не ще чувствате никакво ограничение на вашата свобода.

А сега вие можете да кажете: - Добре, аз си построявам къща, но искам все пак да остана свободен човек, не искам да бъда принуден чрез това. Ако не ми харесва, след една година аз не ще вляза в тази къща, ще я продам. -Добре! Относно това всеки също може да има своето мнение, но човек би могъл да помисли, че вие въобще не знаете, какво искате в живота, щом вършите това; но нека се абстрахираме от този възглед. Нека

се абстрахираме от това, че някой е фанатик на свободата и постоянно предприема неща, които след това свободно изоставя. Тогава бихме могли да кажем: - Човекът няма дори свободата да извърши това, което е предприел. Той стои под постоянен натиск да иска да бъде свободен и точно от този фанатизъм за свобода постоянно бива лашкан насам натам.

Касае се действително за това, тези неща да не се схващат сковано теоретически, а да отговарят на реалния живот. А сега да преминем към едно по-сложно понятие. Както приписваме свобода на човека, така до по-висока степен би трябвало да припишем свобода на другите същества, които не са възпрепятствани от ограниченията на човешката природа - когато се издигнем до съществата, които принадлежат на по-висшите йерархии, те не са възпрепятствани от ограниченията на човешката природа. Би трябвало дори в една по-висока степен ние да потърсим свободата при тях. А сега някой може да създаде една особена богословска теория, като каже: - Но Бог би трябвало да бъде свободен! Но пък той е устроил света по определен начин. С това той е ангажиран, той наистина не може всеки ден да променя мировия ред; следователно той не е свободен.

Виждате ли, когато срещупоставите по този начин вътрешната кармическа необходимост и свободата, която е един факт на нашето съзнание, която е просто един резултат на себенаблюдението, вие никога не ще излезете от един омагьосан кръг. Защото нещата стоят така: Аз наистина не искам постоянно да повтарям примера, но той може да ни доведе по-нататък – вземете примера с построяването на къщата. Значи някой си построява една къща. Не искам да кажа, аз си построявам къща - вероятно аз никога не ще си построя такава, - но да речем, че някой си построява къща. Чрез това решение той по определен начин определя своето бъдеще. Когато къщата е готова и той държи сметка за своето предишно решение, за в бъдеще на него привидно не му остава никаква свобода. Той самият си е ограничил тази свобода; привидно няма никаква свобода.

Помислете обаче, за колко много неща все пак ви остава свобода вътре в тази къща! Вътре в нея вие даже сте свободни да бъдете глупави или разумни. Свободни сте вътре в нея да се отнасяте със своите себеподобни отвратително или любвеобилно. В нея сте свободни да ставате рано или късно. Може би в замяна на това имате други задължения, но в къщата вие сте свободни да ставате рано или късно. Свободни сте вътре в нея да бъдете антропософ или материалист. Накратко казано, съществуват безброй неща, по отношение на които вие сте свободни.

По същия начин, въпреки съществуването на кармическата необходимост, в отделния човешки живот съществуват безброй неща, много повече отколкото в една къща, безброй неща, които човек е

свободен да върши, които действително се намират напълно в областта на свободата.

Но сега може би вие ще можете да кажете по-нататък: - Добре, тогава в живота ние имаме определена област на свобода. Тази област аз ще нарисувам тук в светло, понеже хората обичат светлото, а наоколо ще нарисувам кармическата необходимост /червено/. Сега тя също е налице! Следователно определена затворена област на свобода, а наоколо кармическата необходимост.

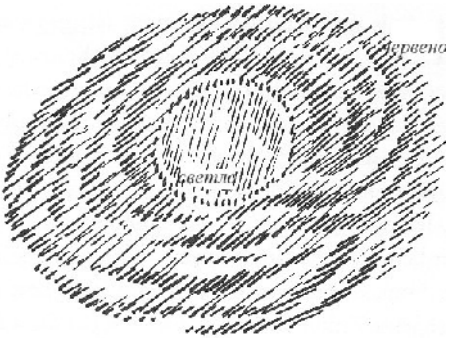

Сега гледайки тази рисунка, вие можете да изтъкнете следното. Вие можете да кажете: - Добре, в определена област сега съм свободен; но аз стигам до границата на моята свобода. Аз се разхождам из моята стая на свободата, обаче навсякъде стигам до границата на моята кармическа свобода и чувствам тази кармическа необходимост.

Да, мои мили приятели, ако рибата би мислила по същия начин, тя би била много нещастна във водата, защото когато плува във водата, тя стига до границата на водата. Тя вече не може да живее извън тази вода. Ето защо тя се отказва да живее вън от водата. Тя изобщо не излиза вън от водата. Рибата остава във водата, плува във водата и оставя другото, което се намира вън от водата да си бъде въздух или каквото и да е друго. И поради факта, че рибата прави това, мога да ви уверя, че тя изобщо не се чувства нещастна, че не може да диша с бели дробове. На нея никак не й идва на ум, да бъде нещастна. Но ако на рибата би й хрумнало да бъде нещастна поради това, че диша само с хриле, а не с бели дробове, тя би трябвало да има бели дробове в резерв и би трябвало да сравнява, как е да се живее под водата и как е да се живее във въздуха. Тогава рибата би се чувствала вътрешно по съвършено различен начин. Всичко би било различно.

Ако приложим това сравнение върху човешкия живот по отношение на свободата и на кармическата необходимост, тогава е така, че в настоящия земен живот човекът отначало има обикновеното съзнание. С това обикновено съзнание той живее в кръга на свободата, както рибата живее

във водата и съвсем не стига с това съзнание в областта на кармическата необходимост, не прониква в тази област. Едва когато човек действително започва да възприема духовния свят, - което би било, както ако рибата би имала бели дробове в резерва, - едва когато човекът действително се вживее в духовния свят, тогава той добива ясно виждане за импулсите, които живеят в него като кармическа необходимост. И тогава обратно в миналото той вижда своите предишни земни съществувания и виждайки от миналия земен живот причините за настоящите изживявания той не чувства и не казва: - Сега аз се намирам под желязната принуда на необходимостта и моята свобода е ограничена, възпрепятствана, - а поглежда в миналото и вижда, как сам си е създал това, което го сполетява в живота, както някой, който си е построил къща. Той поглежда назад и вижда решението, което е довело до построяването на тази къща. И тогава човек намира за по-умно да запита: - Дали взетото тогава решение, да построя къщата е било разумно или неразумно? - Естествено когато по-късно нещата се осъществят, човек може да си изгради всякакви възгледи, това е несъмнено; но когато открие, че е било огромна глупост да си построи къщата, той може най-много да каже, че е бил глупав.

Но в живота е една неприятна работа, когато по отношение на дадено нещо, което човек е извършил, той трябва да си каже, че е било глупаво. Това не е приятно. Човек лесно не понася своите глупости. Той би искал да не е взимал решението. Но това се отнася само за единия земен живот, защото между глупостта на решението и наказанието, което човек получава за това, когато трябва да изпита последствията на тази глупост, между тях се намира еднородният земен живот. Той остава винаги такъв.

Но не е така между отделните земни съществувания. Между тези земни съществувания винаги има един живот между смъртта и едно ново раждане и тези животи между смъртта и едно ново раждане изменят някои неща, които не биха се изменили, ако земният живот би продължил по еднороден начин. Представете си, че виждате обратно в миналото един предишен земен живот. Тогава сте направили добро или зло на някой човек. Животът между смъртта и едно ново раждане се намира между този предишен земен живот и настоящия земен живот. В този живот между смъртта и едно ново раждане, в този духовен живот, вие съвсем не можете да мислите по друг начин, освен че сте станали несъвършени чрез това, че сте направили някому зло. Това отнема нещо от вашата човешка стойност. Това ви прави душевно осакатени. Вие отново трябва да изправите това осакатяване и тогава вземате решението да постигнете в новия земен живот онова, което поправя грешката. Между смъртта и едно ново раждане вие приемате онова, което изправя грешката, приемате го чрез вашата собствена воля. Ако сте направили добро на някой човек, тогава вие знаете, - това човек вижда особено в живота между смъртта и едно ново раждане, - че целият

човешки земен живот съществува за цялото човечество. И тогава откривате, че, когато сте подпомогнали един човек, чрез това той фактически е постигнал определени неща, които иначе не би постигнал в един предишен живот. Но тогава в живота между смъртта и едно ново раждане вие се чувствате съединени с него, за да проявите по-нататък онова, което сте постигнали заедно с него по отношение на човешкото съвършенство. Вие отново го търсите в новия земен живот, за да можете да действате по-нататък именно чрез начина, по който сте го усъвършенствали в новия земен живот.

Следователно, съвсем не се касае за това, когато намирайки се в духовния свят виждате кръга на кармическите необходимости около себе си, съвсем не се касае за това, че ще се отвратите от тези кармически необходимости, а за това, да погледнете чрез тези необходимости, какви са били нещата, които сами сте извършвали и така да погледнете на тези неща, че да си кажете: - Трябва да стане това, - даже от пълна свобода би трябвало да стане, - което става от една вътрешна необходимост.

Човек никога не ще изживее случай да не бъде съгласен с тази карма при едно действително разбиране на кармата. Ако в кармата се получават неща, които не се харесват на някого, той би трябвало да ги разглежда от общата закономерност на света. И тогава все повече ще открива, че в крайна сметка онова, което е кармически обусловено, е по-добро, отколкото ако при всеки нов земен живот трябва да започваме отново. Защото всъщност ние сме самата наша карма. Това, което прониква от един предишен живот, сме самите ние и няма никакъв смисъл да говорим за това, че нещо в нашата карма, до която опира именно кръгът на нашата свобода, че нещо в нашата карма би трябвало да бъде различно от това, което е, защото в едно закономерно свързано цяло детайлът, единичното изобщо не може да бъде критикувано. Някому може да не се харесва носът му; обаче няма никакъв смисъл да бъде критикуван само носът, защото носът, който човек има, наистина трябва да бъде такъв, какъвто е, щом целият човек е такъв, какъвто е. И онзи, който казва, че би искал да има друг нос, с това той всъщност казва, че би искал да бъде съвършено друг човек. Обаче с това той самият се елиминира, премахва се в мислите. Но това не може да стане.

Така ние също не можем да премахнем и нашата карма, защото ние самите сме това, което е нашата карма. Но това никак не ни заблуждава, защото то протича напълно редом с делата на нашата свобода, никъде не пречи на делата на нашата свобода.

Бих искал да употребя и едно друго сравнение, което изяснява това. Като човеци ние вървим; но все пак почвата е тази, върху която вървим. Никой човек не се чувства възпрепятстван в своето ходене чрез това, че под него е почвата. Даже той би трябвало да знае, че ако не би съществувала почвата, той не би могъл да ходи, а навсякъде би пропаднал надолу. Така е и с

нашата свобода. Тя се нуждае от почвата на необходимостта. За да се издигне нагоре, тя се нуждае от една основа.

Тази основа, това сме самите ние. Щом по правилен начин схванем понятието за свободата и понятието за кармата, ние ще можем напълно да ги примирим една с друга. И тогава не е нужно вече да се плашим напълно да разгледаме тази кармическа необходимост. Даже в някои случаи ние ще стигнем дотам да си кажем: - Предполагам, че някой, който е минал през посвещението, може да вижда миналите земни съществувания. Когато той гледа назад в минали земни съществувания, чрез това той много добре знае, че му се е случило това или онова, което е дошло заедно с него в този земен живот. Ако той не би се издигнал до науката на посвещението, тогава една обективна необходимост би го тласкала да върши някои неща. Той неминуемо би ги извършил. Но с това той не би чувствал своята свобода ограничена, защото неговата свобода лежи в обикновеното съзнание. С това съзнание той съвсем не прониква в областта, където действа тази необходимост, като рибата не стига до външния въздух. Обаче когато притежава науката на посвещението, тогава той вижда в миналото, вижда какво се е случило в един предишен земен живот и счита онова, което се намира там като една задача, която съзнателно му е била възложена за настоящия земен живот. И така е. -

Виждате ли, онзи, който не притежава науката на посвещението, той винаги знае чрез един вътрешен стремеж, чрез един подтик,- сега казвам нещо, което ще ви изглежда парадоксално, което обаче все пак е така, - какво трябва да прави. О, хората винаги вършат, винаги знаят, какво трябва да правят, те винаги се чувстват тласкани към това или онова. При този, който започва с науката на посвещението, при него все пак в света ще бъде различно. Когато той идва в контакт с живота, по отношение на отделните изживявания изникват твърде особени въпроси. Когато се чувства подбуден да прави неща, той същевременно чувства подтик да не го направи.

Смътният подтик, който тласка повечето от хората към това или онова, отпада. И фактически, при определена степен на разбирането придобито чрез посвещение, ако не би настъпило нещо друго, човек би стигнал дотам да си каже: - След като съм стигнал до това разбиране - сега аз съм на четиридесет години, но това е все едно, - сега най-добре ще прекарам целия си следващ живот като седна на един стол и не върша абсолютно нищо; защото нямам такива изразени подтици, да върша това или онова. -

Не мислете, мои мили приятели, че посвещението не е реална действителност. Странно е в това отношение, как хората понякога мислят. Когато някой яде печена кокошка, всеки вярва, че тя е истинска действителност. Но за науката на посвещението по-голяма част от хората вярват, че тя има само теоретически въздействия. Но тя има действия в

живота. И едно такова действие в живота е онова, което аз току-що посочих. Преди човек да придобие науката на посвещението, тогава по един вътрешен подтик той счита, че едно нещо е важно, друго не е важно. На посветеният би могло да му се прииска, да седне на един стол и да остави светът да си тече покрай него, защото не е особено важно - така би могло да му се струва, - дали нещо става, а друго не става, и други подобни. Но нека направим една корекция, една поправка - нещата не стават така, защото науката на посвещението донася и нещо друго. За да не седне съответният посветен и да остави света да си тече като каже: - На мен всичко ми е безразлично, - корекцията е той да погледне в миналите земни съществувания. Тогава от своята карма той прочита задачата за своя земен живот. Той прочита в кармата задачата за своя земен живот. Тогава той съзнателно изпълнява това, което са му възложили неговите минали земни съществувания. Той не се отказва от своите действия, мислейки, че с това неговата свобода е възпрепятствана, а ги извършва, защото, стигайки до това, което е изживял в своите минали земни съществувания същевременно вижда и това, което е било в живота между смъртта и едно ново раждане, как там той е намерил за разумно да извърши съответните следващи дела. Той би се чувствал несвободен, ако не е в състояние да изпълни задачите, които са му били поставени от предишните земни съществувания.

Тук бих искал да отворя само една малка скоба. Виждате ли, думата карма е дошла в Европа по околния път чрез Англия. Само поради това, че се пише карма, хората много често казват карма. Но това е изговорено погрешно; карма трябва да се изговаря именно така, като че тази дума би била изписана с буквата «е». Откакто ръководя антропософското общество аз винаги изговарям Ка/=е/рма и много съжалявам, че от това много хора са свикнали постоянно да казват ужасната дума «кирма». Когато казвам карма, тези хора постоянно разбират «кирма». Това е ужасно. Вие ще сте чули вече, че от известно време някои много верни ученици произнасят «кирма».

Следователно нито преди, нито след придобиването на науката на посвещението няма противоречие между кармическата необходимост и свободата. Преди навлизане в науката на посвещението поради това, че със своето обикновено съзнание човек остава именно сред областта на свободата и кармическата необходимост се разиграва навън като по природни закони; той няма нищо друго, което да чувства различно, освен това, което му вдъхва неговата природа, а след придобиването на науката на посвещението това противоречие не съществува поради това, че той е постигнал пълно съгласие със своята карма и счита, че е разумно да действа просто в смисъла на кармата. Също както човек не си казва, че когато влезе в къщата, която си е построил, се ограничава неговата

свобода, а нормално си казва: - Напълно разумно беше от твоя страна, че си построи къща в тази област и на това място, и сега си свободен в тази къща. - Така и онзи, който е въоръжен с науката на посвещението. когато поглежда в минали земни съществувания, става свободен чрез това, че изпълнява своята кармическа задача, т.е. влиза в къщата, която си е построил в предишните земни съществувания.

Мои мили приятели, днес аз исках да ви изложа поносимостта между свободата и кармическата необходимост в човешкия живот. Утре, говорейки по-нататък върху кармата, ще навлезем в подробностите на тази карма.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 24 февруари 1924 година

Днес бих искал първо да разгледам няколко по-обширни гледни точки относно развитието на кармата, за да можем все повече и повече да засегнем онези неща, които всъщност, ако мога така да се изразя, чрез едно специално изложение могат поне да бъдат онагледени. Когато искаме да разберем хода на кармата, ние трябва да можем да си представим, как всъщност човек изгражда цялата си организация при своето слизане от духовния във физическия свят.

Вие разбирате, че в съвременния език всъщност не съществуват подходящи изрази за процеси, които са почти непознати в съвременната цивилизация и че поради това изразите за това, което става там, могат да бъдат всъщност само неточни. Когато слизаме от духовния във физическия свят за един нов земен живот, ние имаме първо нашето физическо тяло, приготвено по линията на наследствеността. Ние ще видим, как въпреки всичко в известно отношение това физическо тяло е свързано с това, което човек изживява между смъртта и едно ново раждане. За днес може да ни бъде достатъчно да си изясним, че всъщност това физическо тяло ни е дадено от Земята. Но онези съставни части на човешкото същество, които могат да се считат за по-висши, - етерното тяло, астралното тяло и азът, те слизат от духовния свят.

Човекът привлича етерното тяло от целия миров етер, преди да се съедини с физическото тяло, което му е дадено чрез произхода му. Едно съединение на душевно-духовния човек, съставен от аз, астрално тяло и етерно тяло, с физическия човешки зародиш може да стане само чрез това, че етерното тяло на майчиния организъм постепенно се оттегля от физическия човешки зародиш.

Следователно човекът се съединява с физическия човешки зародиш, след като е извлякъл своето етерно тяло от всеобщия миров етер. С по-точните описания на тези процеси ние ще се занимаем по-късно. Сега

предимно трябва да ни интересува, откъде идват отделните членове на човешкото същество, които човекът притежава през време на земния си живот между раждането и смъртта.

Следователно физическото тяло произхожда от наследствената линия, етерният организъм от мировия етер, от който той е извлечен. Астралният организъм - той остава, бихме искали да кажем, през целия земен живот несъзнателен или подсъзнателен за човека - астралният организъм съдържа всичко онова, което е резултат на живота между смъртта и едно ново раждане.

А между смъртта и едно ново раждане е така, че според това, което човек е станал чрез своите земни съществувания, той по най-разнообразен начин влиза в отношения с други човешки души, които също се намират между смъртта и едно ново раждане, или с други по-висши духовни същества, които не слизат на Земята в едно физическо тяло, а водят своето съществуване в духовния свят.

Всичко, което човекът донася със себе си от минали земни съществувания, според това, какъв е бил той, според това, какво е вършил, намира симпатията или антипатията на съществата, с които той се запознава, преминавайки през живота между смъртта и едно ново раждане. Какви симпатии и антипатии среща човек от страна на висшите същества чрез това, което е вършил през своя минал земен живот, е не само от голямо значение за кармата, но преди всичко тук е от голямо значение, че човек идва в контакт с онези човешки души, с които е имал взаимни отношения на Земята, и че става едно особено отразяване като в огледало между неговото същество и онези души, с които той е имал отношения на Земята. Да предположим, че някой е имал добро отношение на Земята към една душа, която сега той среща между смъртта и едно ново раждане. През миналото земно съществуване в него е живяло всичко това, което съпровожда едно добро отношение.

Това добро отношение се отразява в душата, когато тя срещне другата душа в живота между смъртта и едно ново раждане. И действително е така, че при това преминаване през живота между смъртта и едно ново раждане човекът навсякъде се вижда отразен в душите, с които сега съвместно живее, защото е живял съвместно с тях на Земята. Ако се направи добро на някой човек, нещо от душата се отразява в другия; ако му се стори зло, също така се отразява в другия. И човек има чувството, - ако мога да си послужа с израза «чувство» с уговорката, която направих в началото на моите обяснения, – че е подпомогнал тази човешка душа. - Това, което си изживял чрез подпомагането, това, което си почувствал спрямо тази душа, това, което от чувства е довело до твоето поведение, твоите собствени вътрешни изживявания през време на действието при това подпомагане, те се връщат към теб от тази душа. Те се отразяват и идват към теб от тази

душа. Ако човек срещне една друга душа, на която е нанесъл вреда, онова, което е живяло в него през време на това увреждане, също се отразява.

И като в един мощен, обширен огледален апарат човек всъщност има своите предишни земни животи, особено последния, отразени от душите, с които е бил заедно на Земята. И точно по отношение на живота на своите дела човек получава впечатлението, че всичко това му се изплъзва. Между смъртта и едно ново раждане човек изгубва или отдавна е изгубил всъщност чувството за аза, което той е имал в тялото на Земята; но от цялото това отразяване той наново получава чувството за аза. Човек оживява с отраженията на своите дела във всички души, с които е бил заедно на Земята.

На Земята азът е някакси като една точка. Тук между смъртта и едно ново раждане той се отразява навсякъде от заобикалящия свят. Това е едно вътрешно съвместно съществуване с другите души, но едно съвместно съществуване според отношенията, които човек е имал с тях.

И всичко това в духовния свят е действителност. Когато вървим през някакво помещение, което има много огледала, ние се виждаме отразени във всяко огледало.

Но ние също знаем, че не се намираме вътре. Когато се отдалечим, отражението не остава, ние не се оглеждаме вече. Но това, което се отразява в човешката душа, остава да съществува. И през последната третина между смъртта и едно ново раждане от тези огледални образи ние си образуваме нашето астрално тяло. Ние свиваме и сглобяваме от него нашето астрално тяло, така че когато слизаме от духовния свят във физическия, ние изцяло носим в нашето астрално тяло онова, което сме приели отново в нас от отразяването, което нашите дела от миналия земен живот са намерили в други души между смъртта и едно ново раждане.

Това обаче ни дава импулсите, които ни тласкат към човешките души или ни отблъскват от човешките души, с които след това едновременно се раждаме във физическо тяло.

И по този начин - аз ще опиша процеса още по-подробно в лекцията, в която по-късно ще говоря отново върху аза, - между смъртта и едно ново раждане се създава импулсът за кармата в новия земен живот.

И тук може да се проследи, как един импулс от единия живот преминава и действа в другите съществувания. Да вземем примера с импулса на любовта. Ние можем да извършим нашите дела по отношение на другите хора от това, което наричаме любов. Има разлика, дали вършим нашите дела само от чувството за дълг, от условност, от приличие или т.н. и дали ги вършим от по-голяма или по-малка любов.

Представете си, че един човек стига дотам, да върши в един земен живот дела, които са носени от любов, които са стоплени от любов. Това остава да съществува в неговата душа като сила. И това, което той взема сега като

резултат на своите дела и което се отразява в душите, то се връща към него като огледален образ. И когато човек от това образува своето астрално тяло, с което той слиза на Земята, любовта от миналия земен живот, когато се отразява от другите хора, се превръща в радост.

Следователно, когато в един земен живот по отношение на своите себеподобни човек извършва нещо, което е носено от любов, при което любовта се разлива от него, върви заедно с делата, които подпомагат другите хора, тогава при преминаването през живота между смъртта и едно ново раждане става такава метаморфоза, такова превръщане, че това, което в един земен живот е разливаща се любов, в следващия живот се метаморфозира, превръща се в радост, която се разлива към съответния човек.

Табела 6

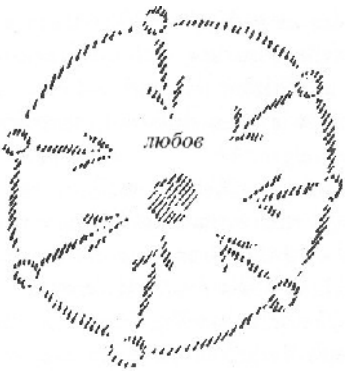

Когато във вашия земен живот изпитвате радост чрез даден човек, мои мили приятели, можете да бъдете сигурни, че тази радост е резултат на любовта, която сте проявили към него в предишния земен живот. Тази радост сега отново се влива във вашата душа през време на настоящия земен живот. Вие познавате онова вътрешно затопляне от радостта. Знаете, какво значение в живота има радостта, особено онази радост, която идва от хората. Тя стопля живота, бихме искали да кажем, дава полет на живота. Кармически тя е резултат от проявената любов в един минал живот.

Но при радостта ние отново изживяваме едно отношение към другия човек, който ни доставя радост. Така че в миналите земни съществувания ние сме имали вътрешно основание, което е допринесло навън да се разлива любовта; в следващите земни съществувания ние имаме вече резултатът, като вътрешно изживяваме топлотата на радостта.

Това отново е нещо, което се разлива от нас. Един човек, който може да изживее радост в живота, от своя страна той също представлява нещо стоплящо за другите хора. Един човек, който има основание да минава без радост през живота, представлява за другите хора нещо различно от това,

което представлява един човек, който може да минава с радост през живота.

Но това, което бива изживявано като радост между раждането и смъртта, то се отразява в най-различните души, с които човек е бил на Земята и които сега отново се намират в живота между смъртта и едно ново раждане. И това отражение, което по многократен начин тогава идва от душите на познатите ни хора, то действа от своя страна обратно. Ние го носим в нашето астрално тяло, когато слизаме към следващия земен живот - следователно сега вече към третия земен живот. То отново е включено, отпечатано е в нашето астрално тяло. Сега в неговия резултат то става импулс за лесното разбиране на хората и на света. То става основа на онова душевно устройство, което ни дава опора, защото ние разбираме света. Когато можем да се радваме на интересното в поведението на хората, когато разбираме хората в един земен живот, това сочи обратно към радостта в едно минало земно съществуване и още по-нататък към любовта в живота, предшестващ последния ни земен живот. Хора, които могат да минават през света със свободно, открито, отворено чувство, така че свободното отворено чувство да прави светът да се влива в тях, така че те имат разбиране за света, това са хора, които са изградили това становище към света чрез любов и радост.

Съвсем различно е каквото вършим в делата от любов, от онова, каквото вършим от сковано, сухо чувство за дълг. Вие добре знаете, че в моите книги винаги съм се стремял да покажа, че делата, които идват от любов, ги считам за същинските етически, за същинские морални дела.

Аз често трябваше да обръщам внимание върху голямата противоположност, която съществува в това отношение между Кант и Шилер. Кант е «окантил» всичко в живота и в познанието /направил е ръбесто, на немски Кант е ръб, б.пр./. Чрез Кант всичко в познанието е станало ъгловато и ръбесто, а така също и човешката деятелност: «Дълг, ти възвишено, велико име, който не обхващаш в себе си нищо угодническо, което носи в себе си подмилкване...» и т.н.. В моята «Философия на свободата» аз цитирах това място - не за истинското, а за лицемерното раздразнение на мнозина противници - и му противопоставих това, което аз сам признавам като мой възглед: «Любов, ти импулс, който говориш топло на душата» - и т.н..

Срещу скованото, сухо понятие за дълг на Кант, Шилер е казал думите: - Аз на драго сърце служа на приятелите, но за съжаление върша това от наклонност и така често имам угризения, че не съм добродетелен. - Защото според етиката на Кант онова, което човек върши от наклонност, не е добродетелно, а добродетелното е онова, което той върши от скованото понятие за дълг.

Но съществуват хора, които първоначално не достигат до любовта. Понеже от любов не могат да кажат истината на другия човек - когато изпитваме любов към някого, ние му казваме истината, а не лъжата, - но понеже те не могат да любят, казват истината от чувство за дълг; понеже не могат да любят, те отбягват да набият веднага другия или да го третират с плесници, да го блъснат или подобни, когато той е направил нещо, което не им харесва. Съществува именно разлика между действието от скованото понятие за дълг, което обаче за много неща напълно е необходимо в социалния живот и между делата от любов.

Но делата, които са извършени от скованото понятие за дълг или от условност, «понеже така е прилично», тези дела не предизвикват в следващия земен живот радост, а преминавайки, както описах през онова отразяване чрез душите, в следващия земен живот те предизвикват нещо, което бихме искали да наречем: - Човек долавя, че той е повече или по-малко безразличен на хората. - И това, което се случва в живота, че някой е безразличен на хората и страда от това - човек с право страда когато е безразличен на хората, защото хората съществуват един за друг и човекът не желае да бъде безразличен на другите хора, - това, което човек изстрадва при такова положение, е резултат именно на липсата на любов в един минал земен живот, където като благопристоен човек затова се е отнесъл така, защото скованият дълг е висял над него като Дамоклиев меч - не искам да кажа като стоманен меч, защото това би било обезпокоително за по-голяма част от хората на дълга, а като един дървен нож.

А сега ние се намираме при втория земен живот. Това, което идва като радост от любовта, в третия земен живот то се превръща, както видяхме, в едно открито, свободно сърце, което привлича света към нас, което ни дава едно свободно, пълно с разбиране чувство за всичко красиво, истинно, добро. Това, което се разлива от другите хора към нас като безразличие и каквото изпитваме чрез това в даден земен живот, за следващия, т.е. за третия земен живот то прави от нас хора, които не знаят как да се справят със себе си. Когато такъв човек отиде на училище, той не знае, как да се справи с това, което учителите искат от него. Когато стане по-възрастен, той не знае дали да стане шлосер или придворен съветник. Той съвсем не знае, какво да прави със себе си в живота. Такъв човек върви всъщност без посока в живота. По отношение на неговото възприемане на външния свят той не е чак толкова нечувствителен. Той може да разбира например музиката, но не изпитва никаква радост от нея. В крайна сметка му е безразлично, дали тя е повече или по-малко добра, или повече или по-малко лоша музика. Той чувства и красотата на някое живописно или друго художествено творение, но в душата постоянно нещо го дразни: - За какво е всъщност всичко това? - и т.н.. Това са неща, които в кармическа връзка отново се проявяват в третия земен живот.

Да предположим обаче, че някой причинява вреда, зло на един от своите себеподобни от омраза или от антипатия. Тук можем да си представим всички степени, които могат да се явят в такъв случай. Някой, да речем, може да причини вреда на себеподобните си от едно престъпно чувство на омраза. Но той може да бъде - нека оставим междинните случаи настрана, - също и критик. За да е критик човек винаги трябва малко да мрази, ако не е един критик, който хвали, а такива днес има рядко, защото не е интересно нещата да се признават и хвалят. Интересно става само когато се разказват вицове за нещата. Съществуват обаче всички междинни степени. Но тук става въпрос за такива човешки дела, които произхождат от студена антипатия, от една антипатия, за която често пъти човек не е наясно, която стига до омраза. Всичко, което по този начин се извършва от хората спрямо други хора или даже спрямо други по-ниско стоящи от човека същества, всичко това се разтоварва отново в душевни състояния, които също се отразяват в живота между смъртта и едно ново раждане. И след това в следващия земен живот от омразата се получава онова, което се разлива към нас от света като страдание, като неприятност, която се причинява отвън, като противоположност на радостта.

Ще кажете: - Да, ние наистина изпитваме толкова страдание! Нима всичко това произхожда от по-голяма или по-малка омраза в нашия минал земен живот? За себе си ми е невъзможно да мисля, че съм бил толкова лош човек, че да трябва да изживявам толкова неприятност, понеже съм мразил толкова много. - Да, ако в тази област искаме да мислим безпристрастно, ние трябва да си изясним, колко голяма е илюзията, която е приятна някому и поради това той се отдава на тази илюзия, когато се касае за това, човек да си внуши, че не храни антипатични чувства към някого. Хората минават през света с много повече омраза, отколкото си мислят, най-малкото с много повече антипатия. Понеже отначало омразата създава удовлетворение за душата, тя обикновено никак не се осъзнава. Тя бива прикрита от удовлетворението, от задоволството. Когато тя се връща обратно като страдание, което се разлива към нас идвайки отвън, едва тогава страданието се забелязва.

Но помислете, мои мили приятели, за да си представите, бих искал да кажа, по един тривиален начин, какви възможности съществуват в това отношение, помислете за клюките, които се разменят в кафенетата, където половин дузина - това е предостатъчно, - лели или чичовци, могат да бъдат и само чичовци, седят и се занимават с техните себеподобни! Помислете само, колко антипатия се разлива там върху хората за час и половина - понякога трае и повече! Когато това се излива, хората не го забелязват; обаче когато в следващия земен живот се връща обратно, то добре се забелязва. А то неминуемо се връща обратно.

Така че фактически една частот това, което в един земен живот изпитваме като страдание идващо отвън, - не всичко, ние ще се запознаем още и с други кармически връзки, - фактически може да произхожда от нашите чувства на антипатия в минали земни съществувания.

Естествено при всичко това човек постоянно трябва да бъде наясно, че кармата, че някакво кармическо течение веднъж трябва да започне някъде. Така че, ако например тук имате редуващи се земни съществувания и това «Г» е настоящият земен живот, естествено

Табела 6

А Б В /Г/ Д Е Ж З

всичкото страдание, което изпитваме като идващо отвън, трябва да бъде основано в предишни земни съществувания. Но то също така може да бъде едно първоначално страдание, което кармически се изравнява едва в следващия земен живот. Затова аз казвам, че голяма част от страданието, което получаваме отвън, е следствие от омразата, която е била проявена в предишните земни съществувания.

Когато преминем към третия земен живот, резултатът от това, което ни връхлита като страдание отвън - обаче само резултатът от онова страдание, което идва от така наречената натрупана омраза, - тогава резултатът от това страдание, който се разтоварва в душата, е отначало един вид тъпота на духа, един вид тъпота по отношение разбирането на света. И който стои срещу света безразличен и флегматичен, който не стои с отворено сърце спрямо нещата и хората, той е получил тази тъпота чрез причиненото страдание в неговата собствена карма от един минал земен живот, която обаче, когато се изразява по този начин в едно тъпо устройство на душата, трябва да се припише на чувствата на омраза най-малко в третия предшен земен живот. Ние винаги можем да бъдем сигурни, че да бъде човек глупав в един земен живот, това винаги е последствие от омразата, проявена в един определен предишен земен живот.

Но виждате ли, мои мили приятели, разбирането за кармата не трябва да почива само на това, че ние схващаме кармата, за да разберем живота, а и на това, че ние можем да схващаме кармата също и като импулс в живота, съзнавайки, че в живота не съществува само едно «А, Б, В, Г» /виж схемата/, а че има също и следващи земни съществувания «Д, Е, Ж, З» и че онова, което развиваме в настоящия живот като съдържание на нашата душа, ще има последствия, резултати в следващия земен живот. Който иска да бъде особено глупав в третия следващ живот на Земята, отсега нататък е достатъчно той много да мрази в настоящия земен живот. Обаче който в третия земен живот иска да има едно свободно, отворено разбиране, достатъчно е в настоящия живот особено много да обича. И разбирането, познаването на кармата придобива неговата стойност едва чрез това, че то

се влива в нашата воля за бъдещето, в бъдеще играе роля в тази воля. Положението е абсолютно такова, че днес се намираме в онзи момент от развитието на човечеството, когато несъзнателното не може да действа по-нататък по същия начин както по-рано, когато нашите души са минавали през предишни земни съществувания, а хората ще стават все по-свободни и по-съзнателни.

От първата третина на 15-то столетие насам ние живеем в епохата, в която хората стават все по-свободни и по-съзнателни. За хората на настоящето ще има вече едно смътно чувство за миналите земни съществувания в един следващ земен живот. И също както днешният човек, когато забелязва при себе си, че не е особено умен, не приписва това на самия себе си, а на своите заложби, - според възгледите на днешния материализъм той го търси в своята физическа природа, - така и днешните хора, които се преродят в бъдеще, ще имат поне едно смътно усещане, което ще ги безпокои: Когато те не са особено умни, би трябвало да е имало нещо, което е било свързано с омраза и чувство на антипатия.

И когато говорим днес за Валдорфска педагогика в училище, ние естествено трябва да държим сметка за съвременната цивилизация. Ние не можем току така с пълна откритост да възпитаваме така, че да предизвикаме съзнание за повтарящите се земни съществувания, защото днес хората нямат даже и едно смътно чувство за повтарящите се земни съществувания. Но импулсите, които са заложени именно в педагогиката на Валдорфското училище, когато те бъдат приети, ще се развият по-нататък в следващите столетия така, че това ще бъде включено в етическото, в моралното възпитание: Имате ли едно недостатъчно надарено дете; причината за това се крие в минали земни съществувания, в които то много е мразело и след това с помощта на духовната наука ще се потърси, кого е мразело. Защото хората, които са били мразени и по отношение на които са били извършени дела от омраза, трябва отново да се намират някъде в заобикалящия свят. И постепенно в следващите столетия възпитанието ще бъде поставено все повече в самия живот. При едно дете ще трябва да се потърси, откъде в живота между смъртта и едно ново раждане се отразява или се е отразявало онова, което в настоящия земен живот се проявява в метаморфозата на неразбирането. Тогава ще можем да направим нещо, за да се развие в детската възраст особена любов към онези хора, към които в минали земни съществувания е имало особена омраза. И ще се види, че чрез една така конкретно приложена любов, умът, въобще цялото душевно устройство ще се просветли. Това, което може да помогне на възпитанието, не ще се крие в общи теории върху кармата, а в конкретното вглеждане в живота, за да се забележи, какви са кармическите взаимовръзки. Хората ще забележат, че в крайна сметка децата в един клас са събрани от съдбата, а това съвсем не е безразлично. И когато хората

надраснат и се издигнат над онова отвратително безгрижие, което царува днес по отношение на такива неща, когато фактът, че «човешкият материал» - както често го наричат, - е струпан в един клас, действително се схваща така, като че той е бил струпан от случайността, а не събран от самата съдба. Когато хората ще се издигнат над това отвратително безгрижие, тогава като възпитатели ще можем да добием поглед за това, какви чудни кармически нишки са изпредени от един човек към друг от миналите съществувания. И тогава в развитието на децата ще бъде приложено онова, което може да действа изравнително. Защото в известно отношение кармата е нещо, което е подчинено на една желязна необходимост. От една желязна необходимост ние безусловно можем да извлечем зависимостите:

ЛЮБОВ - РАДОСТ - ОТКРИТО СЪРЦЕ.
АНТИПАТИЯ ИЛИ ОМРАЗА - СТРАДАНИЕ, ГЛУПОСТ.

Това са безусловните връзки. Но нещата стоят също и така, че по същия начин, когато се намираме пред една безусловна необходимост, както при една течаща река, - въпреки това има реки, които вече са регулирани, на които е дадено вече друго направление, - има възможност да бъде регулирано кармическото течение, бих искал да кажа, да се действа в това кармическо течение. Това е възможно.

Ако забележите, че в детска възраст има заложба за глупост и се досетите да насочите детето така, че то особено да развие любов в сърцето си и когато откриете - а за хора, които имат тънко наблюдение на света и на живота, това е възможно още и днес, - с кои други деца детето е сродно кармически и насочите детето да обича именно тези деца, да върши по отношение на тях дела по любов, тогава ще видите, че можете да дадете на антипатията един противовес в любовта и с това ще можете да подобрите недостатъчните способности в едно следващо въплъщение, в един следващ земен живот.

Действително съществува, бих искал да кажа, инстинктивно школувани възпитатели, които често пъти вършат подобно нещо от техния инстинкт, като довеждат деца с лоши заложби дотам, да могат да обичат и по този начин постепенно изграждат по-схватливи човешки същества. Именно тези неща правят всъщност разбирането на кармическите отношения да стане нещо, което служи на живота.

А сега, преди да започнем да разглеждаме подробностите на кармата, пред нашата душа трябва да бъде поставен още един въпрос. Кой е човекът, по отношение на когото поне малко можете да знаете, че се намирате в кармическа връзка? Аз трябва да употребя един израз, който

днес често пъти се употребява в малко ироничен смисъл: Такъв човек е един съвременник. Той по същото време се намира с нас на Земята.

И когато размислите върху това, вие ще си кажете: - Когато в даден земен живот сте заедно с определени хора, то вие сте били заедно с тези хора също и в един минал живот на Земята - поне общо взето, тъй като нещата могат малко да се разместят, - а също и в един още по-преден земен живот.

Табела 6 и 7

Да, но онези, които живеят 50 години по-късно от вас, те също са били в предишния земен живот заедно с някои хора! Общо взето, според тази мисъл, която развихме тук, хората от редицата В не ще се срещнат с хората от редицата А. Това е една подтискаща мисъл, но една вярна мисъл.

Върху други събуждащи съмнения въпроси, които се получават чрез това, че хората често пъти казват: - Човечеството се намножава върху Земята и т.н., аз ще говоря по-късно. Но сега искам да обърна вниманието ви към тези мисли; може би това е една подтискаща мисъл, но тя е една вярна мисъл: Фактически нещата стоят така, че животът на хората на Земята протича в ритми. Бих искал да кажа, една вълна от хора напредва общо взето от един земен живот в друг земен живот, една друга вълна хора напредва от един земен живот в друг земен живот, и тези хора по определен начин са разделени едни от други, не се събират в земния живот. През дългия живот между смъртта и едно ново раждане, те се събират заедно, обаче в земния живот фактически е така, че винаги слизаме на Земята заедно с ограничен кръг от хора. Именно за повтарящите се земни съществувания съвременното групиране има едно вътрешно значение, една вътрешна важност.

А защо е това? Мога да ви кажа, че този въпрос, който може да занимава някого първо умствено, този въпрос действително ми е създавал мислимо най-големите страдания на духовно-научна почва, защото е необходимо да се изнесе истината върху този въпрос, да се изясни вътрешното положение на нещата. И тук човек може да се запита - простете, че използвам един пример, който, бих искал да кажа, че действително играе роля за мен, само по отношение на изследването - Защо не си бил съвременник на *Гьоте*? - Чрез това, че не си съвременник на Гьоте, ти можеш общо взето да извадиш заключението според тази истина, че никога не си живял заедно с Гьоте на Земята. Той принадлежи на друга жизнена вълна от хора.

Какво се крие всъщност зад това? Тук трябва да обърнем въпроса. Но за да обърнем един такъв въпрос ние трябва да имаме открито, свободно разбиране за човешкия съвместен живот. Трябва да можем да се запитаме и върху този въпрос в близкото време аз ще говоря твърде много: - Какво означава всъщност да бъдеш съвременник на един човек и какво означава да можеш да познаваш един човек само от историята на неговия земен живот? -

Вижте, тук трябва да имаме именно едно свободно, открито разбиране, за да дадем отговор на интимния въпрос: - Как стои работата с всички вътрешни явления в душата, когато един съвременник говори с теб, върши дела, които стигат до теб, - как е това? След като сме придобили необходимото познание, трябва да можем да сравним, как би било, ако бихме срещнали една личност, която не е съвременник, която може би не е била наш съвременник в нито един земен живот - която въпреки това можем най-високо да почитаме, много повече, отколкото всички съвременници, - какво би било, ако бихме срещнали тази личност като наш съвременник? Следователно, какво би било, ако - извинете за личния елемент, - ако аз бих бил съвременник на Гьоте? Да, когато не сме безразличен човек - самопонятно е, че когато сме един безразличен човек и нямаме разбиране за онова, което може да бъде един съвременник, тогава не може да си отговорим добре на този въпрос, - тогава можем да запитаме: - Какво би било, ако сега вървя надолу по улица Шилер във Ваймар към Площад на жените и срещу мен би се задал «дебелият таен съветник», ако искате в 1826, 1827 година? - Ние знаем твърде добре, че не бихме понесли това! Ние понасяме «съвременника». Но не понасяме онзи, който не може да бъде наш съвременник; той би действал някак си отравящо върху душевния ни живот. Ние няма да го понесем, защото не сме негов съвременник, а следовник или предшественик. Без съмнение, когато човек няма никакво чувство за тези неща, те остават в подсъзнанието. Можем да си представим, че някой има тънко чувство за духовното и знае, че ако би слизал надолу по улица Шилер във Ваймар към Площада на жените и би срещнал дебелия таен съветник Гьоте с двойната брадичка, той вътрешно би се почувствал зле. Обаче онзи, който няма никакво чувство за това, - той може би, би поздравил.

Виждате ли, тези неща не са от земния живот, защото причините, защо не можем да бъдем съвременник на някой човек, не се намират в земния живот. Тук вече трябва да проникнем в духовните отношения; ето защо тези отношения изглеждат понякога парадоксални за земния живот.

Аз мога да ви уверя, че с истинска любов написах увода към книгата на *Жан Пол*, която излезе в «Библиотеката на световната литература» на Котта. Ако някога би трябвало да седя заедно с Жан Пол в Байройт - аз положително бих получил стомашни спазми. Това не пречи, човек да има

най-висока почит за такъв човек. Но такъв е случаят с всеки човек, само че при по-голяма част от хората това остава в подсъзнанието, остава в астралното или в етерното тяло, не засяга физическото тяло. Защото онова душевно изживяване, което трябва да обхване физическото тяло, то трябва да достигне до съзнанието. Но вие трябва да бъдете наясно, мои мили приятели, че, когато човек иска да придобие познания за духовния свят, не може да не научи и неща, които му изглеждат гротескни, парадоксални, именно защото духовният свят се различава от физическия.

Естествено някой лесно може да се подиграе, когато се твърди: - Ако аз бих бил съвременник на Жан Пол, бих получил стомашни спазми, ако бих седял заедно с него. Такова отношение е напълно самопонятно, напълно вярно за обикновения филистерски свят в земния живот; но законите на баналния филистерски свят не важат за духовните отношения. Трябва да свикнем, да можем да мислим с други мисловни форми, когато искаме да разберем духовния свят. Трябва да свикнем, че може да ни се случи да изживеем най-изненадващите неща. Когато обикновеното съзнание чете за Гьоте, то може да се почувства подбудено да каже: - Аз на драго сърце бих го познавал лично, бих му стиснал ръката и други подобни. - Това е липса на мислене, защото съществуват закони, според които ние сме именно предназначени за определена земна епоха и можем да живеем в тази земна епоха. Също така, както сме предопределени за определено въздушно налягане относно нашето физическо тяло и не можем да се издигнем над Земята до едно въздушно налягане, което не е подходящо за нас, така и един човек, който е определен за 20-и век, не може да живее в епохата на Гьоте.

Това е, което първоначално исках да ви изнеса за кармата.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 1 март 1924 година

Когато се говори в подробности върху кармата, трябва да правим разлика между кармическите събития, които в човешкия живот връхлитат човека повече отвън, и онези, които, така да се каже, изникват в човека отвътре.

Съдбата на човека е съставена от най-различни фактори. Съдбата на човека е зависима от физическото и етерното устройство на човека, тя зависи от това, което човек може да донесе като симпатия и антипатия спрямо външния свят, съобразно неговото астрално и азово устройство, също и от това, каква симпатия и антипатия се проявява спрямо самия човек от външния свят. Съдбата на човека зависи също така от най-разнообразните преплетености, в които човекът е замесен по пътя на своя

живот. Всичко това за определен момент или общо за целия живот определя съдбовното положение на човека.

Сега аз ще се опитам да съставя общата съдба на човека от отделните фактори. За целта изходната ни точка днес ще бъдат определени вътрешни фактори в човека, като разгледаме онзи фактор, който в много отношения действително е решаващ на първо място - здравето и болестите при човека и онова, което като основа на здравето и болестните предразположения се проявява в неговата физическа и етерна сила.

Ако искаме обаче правилно да съдим за тези фактори, трябва да отвърнем поглед от много неща, които се съдържат в днешната цивилизация като предразсъдъци. Ние ще трябва да можем да насочим нашето внимание повече върху първичната същност на човека, трябва действително да разберем какво всъщност означава, че според неговата по-дълбока същност човекът слиза от духовните светове в земното съществуване.

Вие знаете, че днес вече и в изкуството, в поезията например, е проникнало онова, което се схваща под понятието «наследственост». И когато някой се явява в света с определени качества, първо се пита за наследствеността. Когато някой се явява с болестни предразположения, пита се как стои въпросът с наследствените отношения?

Без съмнение, на първо време това е един оправдан въпрос. Но както хората днес се отнасят към тези неща, те не виждат самия човек, а гледат покрай него. Да, хората не разглеждат човека. Те не насочват поглед върху това, което всъщност е истинската същност на човека и не разбират, как се развива тази същност. Естествено, казва се, че на първо място човекът е дете на своите родители, потомък на своите прадеди. Без съмнение това също се вижда. Хората виждат, как то се явява още във външната физиономия, а може би още повече в жестовете виждат да се проявява прилика с прадедите. Но не само това. Те виждат също, как физическият организъм на човека изглежда като продукт на онова, което прадедите му дават. И днес силно, много силно се подчертава, че човекът има този физически организъм.

При това обаче не се обръща внимание на следното: Когато човекът се ражда, той без съмнение първо получава своя физически организъм от родителите си. Но какво представлява този физически организъм, който той получава от своите родители? В днешната цивилизация общо взето се мисли много погрешно върху това.

Когато човекът се намира в процеса на смяната на зъбите, той не сменя само своите отначало получени зъби срещу други, а това е моментът в човешкия живот, в който за първи път цялото човешко същество се обновява като организъм.

Съществува една действително решаваща разлика между това, което човекът става в осмата, в деветата година и онова, което той е бил например в третата, четвъртата година. Съществува една радикална разлика. Онова, което той е бил като организъм в третата, четвъртата година,
той го е получил като наследство, родителите са му го дали. Онова, което пристъпва, проявява се в осмата, деветата година на живота, произхожда до най-висока степен от това, което човекът е донесъл със себе си, слизайки от духовния свят.

Ако искаме да нарисуваме схематично това, което стои тук като основа, трябва да направим това по следния, без съмнение шокиращ за днешното човечество начин. Трябва да кажем, че когато се ражда, човекът получава нещо като модел, като един образец за своята човешка форма /виж рис. стр. 87 зелено/. Този модел той получава от своите прадеди. И по този образец човек развива онова, което той става по-късно /червено/. Обаче това, което той развива, е резултат на донесеното със себе си, слизайки от духовния свят.

Колкото и шокиращо да е за един днешен човек, особено когато той има днешното образование, ние въпреки това трябва да си кажем, че първите зъби, които човекът получава, са изцяло наследени, те са продукт на наследствеността. Те му служат като образец, според който той изработва вторите зъби, но сега според мерилото на силите, които е донесъл със себе си от духовния свят. Той сам си изработва вторите зъби.

Така както е със зъбите, така е и с целия организъм. И може да възникне въпросът: - Но защо като хора ние се нуждаем от модел, от един образец? Защо не можем просто да привлечем физическа материя и без физически произход да формираме нашето физическо тяло, както е било в по-древни фази на земното развитие и както е, когато слизаме от духовния свят и привличаме нашето етерно тяло чрез нашите собствени сили, които донасяме от духовния свят? -

Естествено за мисленето на един днешен човек това е един неимоверно глупав въпрос, един смахнат въпрос, разбира се. Но ние трябва да кажем: - По отношение на лудостта важи теорията за относителността, макар и тази теория на относителността да се прилага днес само към движенията, като казва, че погледът не може да направи разлика, дали самият човек се движи с тялото, в което той се намира, или се движи тялото, което се намира в близост. Това ясно изпъква при смяната на старата теория за света с теорията на Коперник. Но макар и теорията за относителността днес да се прилага само върху движенията, тя важи, т.е. тя има определена област на валидност и за гореспоменатата лудост, а именно, когато двама души стоят един срещу друг, единият е луд в сравнение с другия. Въпросът само че е, кой е напълно луд.

Но въпреки това въпросът трябва да бъде зададен по отношение на фактите на духовния свят: - Защо човекът се нуждае от образец, от един модел? - На това по-старите светогледи са дали отговор по свой начин. Само в днешно време, когато моралността въобще не се включва в мировия ред, а се счита само като човешка условност, такива въпроси не се задават. По-старите светогледи са задавали тези въпроси и даже са си отговаряли на тях. Тези по-стари светогледи са казвали: - Първоначално човекът е имал заложбите да се появи на Земята по такъв начин, че да може да образува своето физическо тяло от вещества на Земята по същия начин, както привлича своето етерно тяло от всеобщото космическо етерно вещество. Но човекът е попаднал под влиянията на Луцифер и на Ариман, и чрез това е изгубил способността да изгражда своето физическо тяло от силите на собственото си същество. Ето защо той трябва да получи това тяло по наследство.

Този начин да получи едно физическо тяло, за човека е последствие от наследствения грях. Това са казвали по-стари светогледи, това е същинското основно значение на наследствения грях, - необходимостта човек да се постави в наследствеността.

За нашата епоха отново трябва да бъдат създадени понятията; първо за да бъдат взети сериозно такива въпроси и второ, за да се намерят отговори на тези въпроси. Наистина в своето земно развитие човекът не е останал достатъчно силен, както е бил първоначално заложен, преди върху него да бъдат упражнени влиянията на Луцифер и Ариман. И така човекът е заставен да изгради своето физическо тяло не сам веднага при неговото влизане в земните отношения, а се нуждае именно от един модел, онзи модел, който израства през първите 7 години от неговия живот на Земята. Тъй като той се ориентира по този модел, естествено е, че повече или по-малко ще остане нещо от този модел и през по-късния живот. Онзи, който, като работещ върху себе си човек, е напълно зависим от модела, той ще забрави, ако мога така да кажа, това, което е донесъл със себе си, идвайки на Земята и ще се насочи изцяло към модела. Онзи, който има по-голяма вътрешна сила, придобита през неговите минали земни съществувания, по-малко ще се ръководи от модела и тогава ще може да се види, как той значително се променя именно през втория период на живота си между смяната на зъбите и половата зрялост.

Училището даже ще има задачата, - ако то е истинско училище, - да доведе до развитие онова в човека, което той донася със себе си, слизайки от духовния свят във физическото земно съществуване. Така че онова, което човек носи по-нататък със себе си в живота, повече или по-малко съдържа признаците на наследствеността, според това, дали той може да преодолее или не тези признаци.

Но виждате ли, мои мили приятели, всички неща имат своята духовна страна. Това, което човек има като свое тяло през първите 7 години от неговия живот, това просто е модел, един образец, от който той се ръководи. Неговите духовни сили или преминават до известна степен долу в това, което му се налага от модела, и той остава напълно зависим от този модел, или пък през първите 7 години от своя живот с помощта на модела той сам изработва онова, което иска да измени модела. Тази работа, това обработване се проявява и външно. Защото не се касае само за това, че тук се работи и че това тук е първоначалният модел; а първоначалният модел се отделя, така да се каже, отпада като люспи, както отпадат първите зъби; всичко отпада /виж рис. светло/. Тук действително се касае за това, че от една страна формите, наследствените сили налагат модела; от друга страна човекът иска да отпечата това, което носи от духовния свят. Това поражда една борба през първите 7 години от живота. Погледнато от духовна гледна точка, тази борба представлява всичко това,

което външно симптоматично се изразява в детските болести. Детските болести са израз на тази вътрешна борба.

Естествено подобни форми на боледуване се явяват при човека също и по-късно. Това се случва, когато през първите 7 години някой не е успял достатъчно добре да победи, да преодолее модела. Тогава в една по-късна възраст на живота може да се появи стремежът, той все пак да изхвърли онова от наследствеността, което е останало в него. Възможно е в неговата 28-ма, 29-та година той вътрешно да се разтърси и да се надигне срещу модела, да се сблъска с него; тогава той получава една детска болест.

Ако човек има правилен поглед за това, той може да види, как това силно се проявява при някои хора, като след 7-та, 8-та година те съществено се променят, променят се във физиономията, в жестовете. Хората не знаят, откъде идват някои неща. Днес, когато общо взето хората в цивилизацията извънредно много се придържат към наследствеността, това е преминало вече и в разговорните форми. Внезапно в 8-та, 9-та година при едно дете се явява нещо, което органически е изцяло добре

обосновано. Бащата казва: - Това не е от мен. - Майката казва: - От мен още по-малко! Естествено това днес се дължи на всеобщото вярване, което е преминало в родителското съзнание, че децата би трябвало да имат всичко от родителите си.

От друга страна понякога също се случва да се констатира, че в този втори възрастов период при известни обстоятелства децата започват да приличат повече на родителите си, отколкото по-рано. Да, но вие с пълна сериозност ще трябва да разгледате, как човекът слиза във физическия свят.

Виждате ли, психоанализата насади действително някои ужасни блатни цветя, изникнали от тинята; между другото също и това - днес можете да прочетете това навсякъде, - че в подсъзнанието всеки син тайно е влюбен в своята майка, или всяка дъщеря е влюбена в своя баща и че това довежда в живота до конфликти в подсъзнателните провинции на душата.

Но естествено всичко това е дилетантско интерпретиране на живота. Което обаче е вярно, то е, че още преди да слезе в земното съществуване, човекът е влюбен в своите родители, че той слиза, защото те му харесват. Само че трябва да различаваме преценката, която хората имат тук в живота на Земята, от преценката, която те имат в извънземния живот между смъртта и едно ново раждане.

В началото на антропософската дейност веднъж се случи, че дойде една дама, която слушайки за повтарящите се земни съществувания заяви: - Не, другото в антропософията наистина ми харесва, но не мога да се съглася с повтарящите се земни съществувания. – На нея й бил достатъчен и само един земен живот; тя не искала да мине през повтарящи се земни съществувания. Тогава присъстваха също и много доброжелателни последователи на антропософията и те по всякакъв начин се опитаха да обяснят на дамата, че това все пак е една правилна идея и че всеки човек трябва да мине през повтарящите се земни съществувания. Един й говореше отдясно, друг отляво. След това тя отпътува. Но след два дни тя ми изпрати една пощенска картичка, в която заявяваше, че не иска да се роди още веднъж на Земята!

В такъв случай онзи, който иска да каже истината от духовното познание, трябва да каже следното на хората: - Да, може да се случи, че през времето, когато вие сте тук на Земята, не желаете да слезете още веднъж на Земята в един бъдещ живот. Но това не е меродавно. Тук на Земята вие първо преминете в духовния свят през вратата на смъртта. Това вие го искате. Дали искате отново да слезете, това зависи от вашата преценка тогава, когато не носите вече никакво физическо тяло. Тогава сигурно ще си образувате едно друго съждение. - Преценките, които човек има тук във физическото съществуване, и онези между смъртта и едно

ново раждане, са именно съвършено различни. Там всяка гледна точка се изменя.

И така е в действителност. Когато сега кажете на един човек, на един млад човек тук на Земята, че той си е избрал своя баща, при известни обстоятелства той може да възрази: - Как така ще съм си избрал такъв баща, който ме бие? - Но той действително си го е избрал, защото е имал друга гледна точка, преди да слезе на Земята. Там той е имал именно гледището, че пердахът от страна на бащата ще му подейства много добре. Това съвсем не е смешна работа, а трябва да се разбира абсолютно сериозно. И така, човек си избира своите родители също и по форма. Той има образа за самия себе си пред себе си, и иска да стане подобен на своите родители. Тогава той става подобен на тях не чрез наследствеността, а чрез своите вътрешни духовно-душевни сили, които от духовния свят донася със себе си долу на Земята. Ето защо в момента, когато разсъждаваме, изхождайки от духовната и от физическата наука, вече не са възможни такива произволни разсъждения, че да кажем: - Аз съм виждал деца, които заприличват на своите родители още във втората година на техния живот. Без съмнение, тук имаме тогава другия случай, че тези деца предварително са имали намерението да приемат формата на своите родители.

Сега се касае за това, че всъщност през цялото време между смъртта и едно ново раждане човекът работи заедно с други души на умрели и заедно със същества от различните йерархии във висшите светове върху това, което му дава възможността да изгради своето тяло.

Виждате ли, хората подценяват това, което човекът носи в своето подсъзнание, подценяват го твърде много. Ние сме много по-мъдри в нашето подсъзнание, отколкото в горното ни съзнание като земен човек. От една обширна универсална мирова мъдрост ние изработваме онова, което по-късно, през втория период на нашия живот между 7-та и 14-та година, се оформя вътре в модела като онова, което носим сега като свой собствен, принадлежащ на нас човек. Ако по отношение веществото на своето тяло човек някога узнае, колко малко всъщност приема от онова, което яде - как той много повече взима от това, което приема в себе си като въздух, светлина и др. в извънредно фино разредено състояние, - тогава той ще може да повярва, че през втория възрастов период човекът изгражда своето второ тяло изцяло от околната среда, напълно независимо от наследствените отношения. Първото тяло фактически е един модел, един образец и онова, което веществено произхожда от родителите, а също и външните телесни сили, то не съществува вече във втория възрастов период.

През втория възрастов период отношението към родителите се превръща в нещо морално-душевно, а физическо-наследствено отношение съществува само през първия възрастов период до 7-та година от живота.

В този земен живот съществуват също и хора, които имат много жив интерес за всичко, което се намира около тях във видимия Космос. Има хора, които наблюдават растенията, наблюдават животинския свят, проявяват участие, интерес към това или онова, което се намира във видимия окръжаващ свят. Те проявяват интерес към величието на звездното небе. Със своята душа те присъстват, така да се каже, в целия физически Космос. Вътрешността на един човек, който проявява такъв топъл интерес към физическия Космос, е различна от вътрешността на един човек, който минава покрай света с определено безразличие, с душевна флегматичност.

В това отношение действително съществува цяла гама от човешки характери. От една страна например, някой е направил едно съвсем кратко пътешествие. След това говорите с него. До най-малките подробности, с безкрайна любов той ви описва града, в който е бил. Поради това, че е проявил такъв силен интерес, при известни обстоятелства вие получавате от него пълна представа за това, как е изглеждал градът, в който той е бил. От тази крайност се стига до другата, като например онази, когато веднъж срещнах две дами, които бяха пътували от Виена до Пресбург (Братислава). Пресбург е един красив град. Те се бяха върнали оттам. Аз ги запитах, как изглежда Пресбург, как им е харесал. Те не можаха да ми разкажат нищо, освен че на плажа видели два красиви дакела! Такива те биха могли да видят и във Виена, не е било нужно да отидат чак до Пресбург. Но ето, че те не бяха видели нищо друго.

Така някои хора минават през света. Между тези две крайности има всякакъв вид интерес, който човек може да проявява към физическия видим свят.

Да предположим, че даден човек проявява слаб интерес към заобикалящия го физически свят. Той се интересува, да кажем, само за това, което непосредствено засяга неговото тяло, интересува се, дали в дадена област се яде добре или зле или др. п., но неговите интереси не излизат вън от тези рамки. Неговата душа остава бедна. Той не носи света в себе си. И през вратата на смъртта той занася със себе си малко от това, което са му показали явленията на света, занася в духовния свят малко в своята вътрешност. Чрез това работата отвъд с духовните същества, с които сега е заедно, става трудна за него. Чрез това по-късно той не донася в своята душа сила и енергия, а слабост, един вид немощ за изграждането на своето физическо тяло. Върху него моделът действа силно. Борбата с модела се изразява във всякакъв вид болести, но слабостта му остава. Той изгражда, така да се каже, едно трошливо тяло, което е изложено на всички възможни болести. Така душевно-духовният интерес от един земен живот кармически се превръща в здравословното състояние на един следващ земен живот. Онези хора, които пръщят от здраве, са проявявали жив

интерес за видимия свят в своя минал земен живот. И в това отношение отделните факти на живота действително действат извънредно силно.

Без съмнение, днес бих искал да кажа, че е повече или по-малко рисковано да се говори за тези неща; но връзките на кармата могат да бъдат разбрани само тогава, когато сме склонни да приемем проявяващите се в кармата подробности. Например през времето, когато човешките души, които днес са тук, са живели в един предишен земен живот, също е имало живопис, имало е хора, които не са проявявали никакъв интерес към тази живопис. Днес също има хора, на които е съвършено безразлично дали на стената имат окачена една отвратителна картина или една много добре нарисувана картина. Така и през времето, когато душите, които днес са на Земята, са се намирали в минали земни съществувания, е имало такива хора. Но виждате ли, мои мили приятели, аз никога не съм срещал човек, който сега има симпатично лице, симпатичен израз на лицето, да не е изпитвал радост от живописта в един минал земен живот. Хора с несимпатичен израз на лицето - което също играе роля в кармата на човека, което има значение за съдбата му, - винаги са минавали безразлично, флегматично пред произведенията на живописта.

Но нещата отиват много по-далеч. Има хора, които през целия си живот, - а така е било също и в минали земни епохи, - никога не са гледали звездите; които не знаят къде се намира съзвездието Лъв, Овен или Телец, които не се интересуват абсолютно за нищо в тази насока. В един следващ живот тези хора се раждат с едно отпуснато тяло, или ако чрез силата на родителите си са получили модела, който ги извежда от това положение, то тялото, което след това сами си изграждат, е отпуснато, безсилно.

И така цялото здравословно състояние на един човек в някой земен живот, може да се припише на интереса, който той е проявявал към всеобхватността на видимия свят в своя минал земен живот.

Например хора, които в днешно време не проявяват абсолютно никакъв интерес към музиката, на които музиката им е безразлична, в един следващ земен живот те сигурно ще се родят астматични или с белодробни болести, или ще са предразположени към белодробни заболявания. Наистина е така, че онова душевно естество, което чрез интереса към видимия свят се изгражда в един земен живот, се изразява в следващия земен живот в здравословното или в болестното предразположение на тялото.

Може би някой би искал сега да каже: - Ако някой би знаел това, то би му отнело желанието за следващия земен живот. - Но това отново е едно съждение, което се произнася от земна гледна точка, което обаче действително не е единственото, защото животът между смъртта и едно ново раждане трае по-дълго отколкото земният живот. Когато някой е нечувствителен за нещо видимо в окръжаващия го свят, тогава между смъртта и едно ново раждане той е неспособен да работи в определени

области и минава през вратата на смъртта с последствията от тази липса на интерес към заобикалящия го видим свят. Той продължава по-нататък след смъртта, но тогава не може да се доближи до определени същества, да влезе във връзка с тях. Определени духовни същества се държат настрана от него, защото той не може да се доближи до тях. Други човешки души, с които е бил заедно на Земята, остават чужди за него. Това би траело вечно, би съществувала един вид вечност на адското наказание, ако то не би могло да бъде изменено. Че сега между смъртта и едно ново раждане човекът се решава да слезе в земния живот и да почувства върху своето тяло това, което е една неспособност в духовния свят, да го почувства чрез своето болно тяло, това е единственото изправяне, единственото изцеление. Между смъртта и едно ново раждане човек желае това изцеление, защото между смъртта и едно ново раждане той не може нищо да поправи; той чувства, че по-късно, когато отново умре и отново мине през живота между смъртта и едно ново раждане, това, което е било земно страдание, става подтик да придобие онова, което е пренебрегнал. Така ние можем да кажем, че със своята карма всъщност човекът си донася от духовния във физическия свят болестта и здравето.

И когато при това се вземе под внимание, че не винаги има карма от миналото, която трябва да се изживее, а също и една бъдеща карма, че определени неща могат също да се явят за първи път, тогава естествено ние не ще отнасяме всичко, което, да речем, човек има да понася като здраве или болест в един физически живот, към един минал земен живот.

Ние ще знаем, че именно онова, което се явява като заложено здраве и болестни предразположения, е определено кармически по околния път, който току-що охарактеризирах. Светът става обясним едва тогава, когато можем да виждаме извън тесните граници на земния живот. Иначе той не е обясним. Светът не е обясним, ако се изхожда само от земния живот.

И когато от тези вътрешни условия на кармата, които произлизат от организма, отидем повече към външното, ние отново можем, да засегнем темата, като първо изходим от една област на фактите, която отблизо засяга човека. Да вземем например онова, което душевно много силно може да бъде свързано с общото здраве или с болест в сравнение с другите хора.

Искам да взема случая, когато някой намира един приятел в младостта си. Завързва се интимно младежко приятелство. Двамата много се привързват един към друг. Но животът ги разделя така, че двамата, или може би, особено единият, с определена тъга поглежда към приятелството от младостта. Но това приятелство не може да се възстанови, колкото и често те да се срещат в живота, приятелството от младостта вече не се възстановява. Ако помислите, при известни обстоятелства колко много може да зависи за съдбата на човека от едно такова разбито приятелство от

младостта, вие ще си кажете, че съдбата на човека дълбоко може да бъде повлияна от едно такова разбито приятелство от младостта.

Върху такива неща би трябвало всъщност да се говори колкото е възможно по-малко теоретично. Говоренето на теория всъщност няма никаква особена стойност. Общо взето върху тези неща би трябвало да се говори или от непосредственото виждане или въз основа на това, което сме приели устно или писмено от онези, който могат да има едно такова непосредствено съзерцание и което ни изглежда правдободобно, разбираемо. Теоретизирането върху тези неща няма никаква стойност. Ето защо искам да кажа, че там, където се стремим с духовното виждане да стигнем зад нещо подобно, като едно разбито приятелство от младостта, се установява следното:

По правило ние обикновено установяваме, че онези хора, които в даден живот са били близки приятели през младостта си и приятелството им по-късно е било разбито, в предишен земен живот са били приятели в по-късна възраст.

Нека да предположим, че двама души са приятели или приятелки преди тяхната 20-та година и след това приятелството от младостта им се разкъсва. Ако сега с духовното познание се пренесем назад в един минал земен живот, ние откриваме, че между тези двама души също е съществувало приятелство, но това приятелство е започнало около 20-та им година и е продължило до по-късно в живота. Това е един много интересен случай, който често срещаме, когато проучим нещата духовно-научно.

Когато проверим по-точно случаите, първо установяваме, че стремежът да познаем човека, с когото сме били приятели в по-късна възраст също и какъвто той е бил през младостта си, в следващия ни живот ни довежда дотам, действително да го имаме като приятел през нашата младост. Ние сме го познавали като по-възрастен човек в един минал земен живот, а това е породило в душата стремежа да го познаваме и през младостта. Това не може да стане още в същия земен живот, затова го правим в следващия земен живот.

Това обаче оказва голямо влияние, когато този стремеж се ражда в единия или в двамата. То минава през смъртта и след това се проявява в духовния свят между смъртта и едно ново раждане. Защото тогава в духовния свят има нещо като концентрирано насочване на вниманието към младостта. В човека се поражда този твърде особен копнеж да се втренчи в младостта и не развива стремеж отново да познава своя бивш приятел от младите си години в по-късна възраст. И така се разрушава приятелството на младостта, което е било предопределено от живота, през който човек е минал преди да слезе на Земята.

Това е един случай, който ви разказвам от самия живот. Това, което ви разказвам, е нещо напълно действително. Сега възниква въпросът: - Е, какво е било всъщност приятелството от по-късна възраст в миналия земен живот, че през младежките години в един следващ земен живот да предизвика отново да се срещне този човек?

За да не се разрасне този стремеж за познаване на бившия приятел в неговата младост и до познаване в по-късна възраст, в живота трябва да настъпи нещо друго. Във всички случаи, които познавам, ми е ставало ясно, че ако тези приятели от младостта биха останали свързани в по-късния си живот, ако приятелството не беше се разтурило, те биха си омръзнали, защото в миналия земен живот твърде егоистично са развили приятелството си от по-напредналите си години. Егоизмът при приятелствата в един земен живот си отмъщава кармически в изгубването на приятелствата в следващите земни съществувания. Толкова сложни са нещата. Но ние винаги получаваме една ръководна нишка, когато именно виждаме, че в много случаи в един земен живот двама души живеят първо сами, да речем до 20-та година на този живот и след това се сприятеляват

Табела 9

/виж рис. I/. В един следващ земен живот на този образ отговаря обикновено другият /рис. II/, отговаря му приятелството през младостта и след това животът ги разделя.

Този случай е много чест. Както общо взето често се среща, че отделните земни съществувания, бих искал да кажа, погледнати според тяхната конфигурация, взаимно се допълват.

Особено често се случва да срещнем един човек, който има силно влияние върху съдбата ни - естествено нещата важат само по правило, те не са валидни за всички случаи, - ако срещнем един човек на средна

възраст в едно въплъщение, тогава при известни обстоятелства ние сме били съдбовно свързани в началото и в края на живота ни в едно минало въплъщение. Тогава картината е такава: Човек преживява началото и края на едно въплъщение заедно с другия човек, а в следващото въплъщение те преживявт заедно не началото и края, а средата на живота.

Табела 9

Или пък се оказва, че като дете съдбовно сме били свързани с някой човек. В един минал земен живот сме били свързани със същия човек преди нашата смърт. Такива отражения се случват извънредно често в съдбовните връзки.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ
Дорнах, 2 март 1924 година

Преминавайки по-нататък в нашето разглеждане на кармата, нужно е първо да хвърлим поглед върху начина, по който кармата се намесва в развитието на човека, върху начина, по който съдбата, която се преплита със свободните човешки дела, от духовния свят се оформя всъщност във физически отблясък.

Днес искам да ви кажа някои неща за онова, което е свързано с човека, доколкото той живее на Земята. Ние вече сме разгледали този земен човек в тези лекции по отношение на неговото устройство. Ние различихме у него физическото тяло, астралното тяло и азовата организация. Но когато насочваме поглед върху човека, просто както той стои пред нас във физическия свят, ние можем да разгледаме устройството му и по друг начин.

Независимо от това, което сме говорили вече, днес искам да пристъпим към едно разчленение на човека и след това да се опитаме да направим връзка между това, за което говорим днес и това, което вече познаваме.

Когато разглеждаме човека по неговата физическа форма, така както той стои пред нас на Земята, тази физическа форма има три ясно различаващи се една от друга съставни части. Обикновено ние не различаваме това разчленение на човека, защото всичко онова, което днес важи като наука, всъщност само повърхностно разглежда нещата и фактите; тя няма никакво разбиране за онова, което се разкрива, когато човек разглежда нещата и фактите с вътрешно ясен поглед.

Първо ние имаме у човека главата. Тази глава на човека, разглеждана даже външно, може да ни се покаже съвършено различна от останалата

човешка форма. Достатъчно е само да насочим поглед върху раждането на човека от човешкия зародиш. Тогава ще видим, че първото нещо, което се образува в тялото на майката като човешки зародиш, е всъщност само организацията на главата.

Целият организъм на човека изхожда от главата, а всичко останало, което се влива по-късно във формата на човека, е само добавъчен орган към човешкия зародиш. Първо като физическа форма човекът всъщност е глава; останалото е добавъчен орган. Това, което по-късно в живота поемат тези добавъчни органи като хранене, дишане и др., в първия зародишен период на човека то съвсем не става от вътрешността на човешкия зародиш, а отвън от тялото на майката чрез органи, които по- късно отпадат, които по-късно съвсем не съществуват в човека.

Това, което е първо в човекът, то изцяло е глава. Останалото е добавъчен орган. Не ще преувеличим, ако изкажем изречението: - Отначало човекът е глава, останалото всъщност е добавъчен орган. И понеже онова, което отначало е добавъчен орган, израства, добива значение за човека, по-късно в живота ние *не* различаваме главата от останалия организъм.

Но с това е дадена само една повърхностна характеристика на човека. В действителност и като физическа форма човекът е едно тричленно същество. И всичко онова, което всъщност е неговата първоначална форма - главата, то остава през целия земен живот един повече или по-малко индивидуален член на човека. Хората не обръщат внимание на това, но то е така.

Ще кажете, че не би трябвало да делим човека така, че да го обезглавяваме, да му отрязваме главата. Обвинението, че това се прави в антропософията, беше само дело на онзи професор, който упреква антропософията, че тя дели човека на глава, гръдни органи и крайници. Но това не е вярно, съвсем не е така; а в това, което външно е формата на главата, ние имаме само главния израз на формата на главата. Човекът изцяло остава глава през целия си живот. Най-важните сетивните органи, - очи, уши, обонятелни органи, вкусови органи са в главата; но например сетивото за топлина, сетивото за натиск, осезателното сетиво, са разпрострени върху целия организъм. Това ни показва, че не трябва пространствено да различаваме един от друг трите члена, а само да разберем, че устройството на главата външно се явява главно във формата на главата, но то прониква всъщност целия човек. Така е също и при другите членове. През целия земен живот главата се намира също и в големия пръст на крака, доколкото големият пръст на крака има осезателно усещане или усещане на топлината.

Ето виждате ли, с това ние охарактеризирахме единия член на човешкото същество, на онова човешко същество, което като сетивна форма стои пред нас. За да го охарактеризирам вътрешно, в моите книги аз

нарекох този организъм нервно-сетивна организация. Този е единият член на човешкото същество, - нервно-сетивната организация.

Вторият член на човешкото същество е всичко онова, което се проявява в ритмичната дейност. За нервно-сетивната организация, вие не ще кажете че тя се проявява в ритмичната дейност, защото иначе би трябвало например във възприятието на очите в даден момент да възприемете едно, след това друго, после трето, после четвърто и след това отново да се върнете към първото и т.н.. Във вашето сетивно възприятие би трябвало да има един ритъм. Това не е така. Напротив, ако разгледате главното в организацията на гърдите, точно там ще откриете ритъма на дишането, ритъма на кръвообращението, ритъма на храносмилането и т. н.. Всичко това е ритъм.

А ритъмът с неговите ритмични органи е второто нещо, което се образува в човешкото същество и от своя страна също се разпростира в целия човек, но той има своя външен израз преди всичко в органите на гърдите. Целият човек е сърце, е бели дробове; обаче белите дробове и сърцето именно са локализирани в органите, които обикновено наричаме така. Целият човек също така диша. Вие дишате на всяко място от вашия организъм. Говори се за дишането на кожата. Само че дишането е концентрирано главно в дейността на белите дробове.

И третото е това, което съставлява организма на крайниците на човека. Крайниците завършват в организма на гърдите. В ембрионалния стадий те се явяват като добавъчни органи. Те се развиват най-късно. Но те са онези органи, които са най-свързани с обмяната на веществата. Благодарение на това, че тези органи се поставят в движение, благодарение на това, че предимно тези органи извършват работата при човека, обмяната на веществата получава най-силния импулс. Ето така ние различаваме трите члена, охарактеризирахме трите члена, които се явяват в човешката форма.

Тези три члена обаче вътрешно са свързани с душевния живот на човека. Душевният живот на човека се дели на мислене, чувстване и искане. Мисленето намира своя физически организъм главно в организацията на главата. Но то се проявява във физическия организъм на целия човек, защото главата, както вече ви казах, е именно в целия човек.

Чувстването е свързано с ритмичната организация. Предразсъдък, даже суеверие на нашата днешна наука е да мисли, че нервната система пряко има нещо общо с чувстването. Нервната система директно няма нищо общо с чувстването. Чувстването има като свои органи ритъма на дишането и ритъма на кръвообращението, а нервите само посредничат да си представяме, да разбираме, че имаме чувства. Чувствата се опират на организацията на ритмичния организъм; но ние не бихме знаели нищо за нашите чувства, ако нервите не биха ни давали представа за тези наши чувства. И понеже нервите ни дават представа за нашите чувства,

днешният интелектуализъм си изгражда суеверието, че нервите са също органи на чувствата. Това обаче съвсем не е така.

Но когато с нашето съзнание разглеждаме чувствата, така както те възникват и навлизат в него от нашата ритмична организация и ги сравним с нашите мисли, които са свързани с организма на нашата глава, с нашата нервно-сетивна организация, тогава между нашите мисли и нашите чувства напълно ще доловим същата разлика - само че ако въобще можем да наблюдаваме, - каквато има между нашите дневни мисли в будно състояние и сънищата. В съзнанието чувствата нямат по-голяма интензивност от сънищата. Те имат само една друга форма. Те се явяват само по друг начин. Когато сънувате в образи, вашето съзнание живее именно в образи. Обаче в тяхната образна форма тези образи напълно означават същото нещо, което означават чувствата, но в една друга форма. Така че можем да кажем: - В нашите представи, в нашите мисли ние имаме най-ясното съзнание, най-проясненото съзнание. По отношение на нашето чувстване ние имаме един вид съноподобно съзнание. Ние само вярваме, че имаме ясно съзнание за нашите чувства. Ние нямаме по-ясно съзнание за нашите чувства от това, което имаме относно нашите сънища. Когато събуждайки се, си спомняме нашите сънища, в будното състояние ние си образуваме, имаме за тях *само представи*, ние изобщо не сме уловили съня, съновидението. Съновидението е много по-богато от онова, което остава като представа за него в нашето будно съзнание. Също така светът на чувствата е много по-богат, безкрайно по-богат сам по себе си, отколкото онова, което ние имаме от този свят на чувствата като наши представи.*

И напълно потопено в съня е искането, волята. Това искане е свързано с организма на веществообмяна-крайници, с организма на движението. От това искане, от тази воля ние познаваме само мислите. Аз си образувам представата: «Аз ще взема този часовник.» Опитайте се поне веднъж честно да си признаете, че първо си образувате представата «аз ще взема този часовник», а след това го хващате. Това, което тук от вашата представа отива надолу към мускулите и накрая отново довежда да се появи една представа, - хващането на часовника, която продължава първата представа; онова, което лежи между представата на намерението и представата на осъществяването, което става във вашия организъм, то остава така несъзнателно, както е несъзнателен животът в най-дълбокия сън, в сън без сънуване.

---

* Когато известно време наблюдаваме даден предмет и след това затворим очи, пред вътрешния ни поглед се появява картина, свързана с понятието за наблюдавания предмет, което изплува от мисленето ни. Това е нашата представа в будното ни настоящо съзнание. Да се отличава възприятието от представата за него е много важно, защото смесването им е довело до много погрешни научни заключения, особено при Кант. Бел.кор..

За нашите чувства ние поне сънуваме. От нашите волеви импулси ние нямаме нищо друго, освен това, което имаме от нашия дълбок сън. Можете да кажете: - От съня аз нямам съвсем нищо. - Но сега аз не говоря от физическа гледна точка. От нея естествено предварително ще е безсмислие да се каже, че нямаме нищо от съня; но вие и душевно имате много от съня. Ако не бихте спали никога, вие никога не бихте стигнали до вашето азово съзнание.

Достатъчно е да си представите само следното: Когато си спомняте за изживяванията, които сте имали, тогава вие се връщате назад - от сегашния момент назад. Вие мислите, че непрекъснато вървите назад. Но не е така. Вие отивате назад само до момента, когато сте се събудили последния път /виж рис./. След това сте спали - това, което се намира помежду, то се изключва - и тогава от последното заспиване

Табела 10 горе

до предпоследното събуждане действително отново се включва споменът. И така върви назад. Гледайки назад, вие всъщност винаги трябва да включвате безсъзнанието. Гледайки така назад в нашия живот, ние трябва да включим безсъзнанието, което трае една трета от нашия живот. Но на това ние не обръщаме внимание. Обаче това е точно така, както ако имате една бяла повърхнина и в средата една черна дупка. Вие виждате черната дупка, въпреки че там няма никакви сили. Така при спомнянето в миналото, въпреки че вътре няма нищо от възпоминания за живота, вие виждате черното, нощите, през които сте спали. Вашето съзнание постоянно се сблъсква с това. Това допринася вие да наричате себе си един Аз. Табела 10 ляво долу

Ако споменът действително постоянно изчезваше и не се сблъскваше с нищо, вие не бихте стигнали до едно азово съзнание. Следователно можем наистина да кажем, че ние имаме нещо от съня. И също както в обикновения земен живот имаме нещо от съня, така ние имаме нещо и от онзи сън, който царува в нашето искане, в нашата воля.

Ние проспиваме това, което става в нас при волевия акт. Но именно там се намира нашият истински аз. Също както получаваме азовото съзнание чрез черното /виж рис./,

така и в това, което спи в нас през време на волевия акт, се намира азът, обаче азът който е преминал през миналите земни съществувания.

Да, вие виждате, че тук царува кармата. Във волята царува кармата. В искането, във волята царуват всички импулси от миналия земен живот. Само че при будния човек те са потопени в сън.

Следователно, когато си представим човека така, както той застава срещу нас в земния живот, тогава ние виждаме у него едно троично разчленение: главовата организация, ритмичната организация и организацията на движението. Това е схематично разделено; всеки член принадлежи на целия човек. С организацията на главата е свързано мисленето, с ритмичната организация е свързано чувстването, с организацията на движението е свързано искането, волята. Състоянието, в което се намират представите, е будността. Състоянието, в което се намират чувствата, е сънуването. Състоянието, в което се намира волята, волевите импулси, е сънят, един сън също и през време на будността.

Сега при главата, съответно при мисленето трябва да различим две неща. Ние трябва, бих искал да кажа, отново интимно да разчленим главата. Това по-интимно разчленение ни довежда дотам да направим разлика между това, което имаме като моментна представа при директната ни среща със света и това, което имаме като спомен.

Вие минавате през света. Вие постоянно си образувате представи според мерилото на впечатленията, които получавате от света. Но на вас ви остава възможността по-късно чрез спомена отново да извикате в съзнанието тези впечатления. Представите, които си образувате понастоящем в обхода със света, вътрешно не се различават от представите, които после се появяват, когато влиза в действие споменът. Единият път представите идват отвън, другият път идват отвътре. Съвсем наивна представа е тази, когато човек си мисли, че паметта действа по следния начин: - Сега аз заставам пред един предмет или пред едно събитие, образувам си една представа, тази представа потъва някак в мене, в някакво чекмедже, и когато си спомням, просто отново я изваждам от чекмеджето. Съществуват философии, които описват, как представите, които потъват под прага на съзнанието, след това отново се улавят при възникването на спомена. Това са наивни представи.

Естествено не съществува никакво такова чекмедже, в което се съхраняват представите, когато си спомняме. Не съществува също нищо в нас, където те отиват на разходка и отново да се връщат в главата, когато си спомняме. Всичко това не съществува. Всичко това няма никакво обяснение само по себе си. Напротив, състоянието на фактите е следното:

Помислете само, че когато искате да работите с вашите спомени, вие често пъти работите не само с мисленето, с представянето, а си помагате с нещо съвършено друго. Аз съм виждал как хора запаметяват. Те мислят колкото е възможно по-малко, но външно постоянно ръкомахат при говорене: «и всичко се вълнува, люлее се, развихря и шуми». Така запаметяват мнозина и при това те мислят колкото е възможно по-малко. А за да имат още една опора: «вълнува се, люлее се, развихря и шуми", те удрят с юмруци по челото си. Има и такова нещо. Работата стои абсолютно така: Представите, които си образуваме, когато се движим в света,

отлетяват както сънищата. А това, което изплува нагоре от спомена, не са представите, които потъват надолу, а това е нещо друго. Ако бих искал да ви създам една представа за това, би трябвало да сторя това така /виж рис. стр. 106/. Табела 10 Естествено това е само един вид символична рисунка. Представете си човека като виждащо същество. Той вижда нещо. Сега аз не искам да описвам процеса по-точно и това би могло да стане, но засега не се нуждаем от него. Той вижда нещо. Това преминава през неговото око, през зрителния нерв в органите, в които се намира зрителният нерв.

Ние имаме две ясно различаващи се части в нашия мозък: външният мозък предимно сивото вещество, а под него повече бялото вещество. Бялото вещество преминава тогава в сетивните органи; сивото вещество се намира в мозъка, то е много по-малко развито от бялото вещество. Но цветовете са само приблизително сив и бял. Разгледано грубо анатомически, е така: Предметите ни правят впечатление, ние получаваме *възприятия*; те минава през окото и отиват по-нататък до процесите в бялото вещество на мозъка.

Нашите *представи* обаче имат своя орган в сивото вещество /виж рис./, което има съвършено друго образуване на клетките. Там вътре мъждукат представите, които изчезват както сънищата. Те мъждукат, блещукат, защото там долу е онова, което са впечатленията.

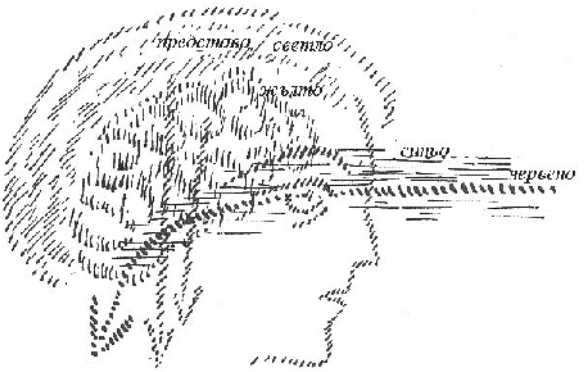

Ако би трябвало представите ви да потънат и след това да трябва да ги извличате нагоре в спомена, вие не бихте си спомняли тогава за абсолютно нищо, тогава въобще не бихте имали памет. Положението е следното: В този момент, да речем, аз виждам нещо. Впечатлението от това нещо преминава вътре в мен, опосредствано чрез бялото вещество на мозъка. Сивото вещество на мозъка действа, като от своя страна сънува за впечатленията, рисува картинни образи, на впечатленията. Тези образи преминават. Онова, което остава, ние съвсем не го мислим, не си го

представяме в този момент, а то преминава надолу в нашия организъм. И когато си спомняме, ние гледаме там вътре: Там долу е останало впечатлението.

Когато сте видяли нещо синьо, от синьото преминава вътре във вас едно впечатление /виж в рис. долу/; вие си образувате представата за синьото тук /горе/. Тази представа отмира. След три дни вие гледате във вашия мозък впечатлението, което е останало (като един печат). И сега, гледайки навътре, вие си изграждате представата за синьото. Първият път, когато виждате синьото отвън, вие сте подбудени отвън чрез предмета, който е син. Вторият път, когато си спомняте, вие сте подбудени отвътре, защото синевината се е отпечатала във вас. И в двата случая процесът е един и същ. И в двата случая имате едно възприятие, споменът *също* е едно възприятие. Така че всъщност нашето дневно съзнание седи в мисленето, в представянето; обаче зад представянето, там има определени процеси, които се издигат нагоре само чрез представянето, чрез възпоминателните представи. Под това представяне лежи долавянето, същинското възприемане и едва под него лежи чувстването. Така че ние много точно трябва да различаваме мисленето, т.е. представянето от *възприемането* при организма на главата, при организма на мисленето. Тогава ние имаме това, което сме възприели. За него можем да си спомняме. Но то остава всъщност съвсем несъзнателно. То само се появява нагоре в съзнанието в спомена. Това, което става тук в човека, него той всъщност не го изживява вече. Когато възприема, той изживява представата. Въздействието от възприятието преминава вътре в него. От това въздействие, той може да събуди спомена. Но там започва вече несъзнателното.

А сега, виждате ли: Където в будното дневно съзнание мислим, представяме си, само там ние самите всъщност сме човек, там се усещаме като човек. /Виж рис. стр.109./ Там, където не достигаме с нашето съзнание - където не достигаме дори до причините за нашите спомени, - там ние не се чувстваме като човек, там сме включени в света, там ние сме част от света. Също както е във физическия живот: Вие вдишвате въздуха, който след това имате в себе си. Малко преди това той се е намирал вън, бил е въздух на света; сега той е ваш въздух. След малко вие отново го предавате на света. Вие ставате едно със света. Въздухът е ту вън, ту вътре, ту вън, ту вътре. Вие не бихте били човек, ако не бихте били свързани със света така, че да имате не само това, което се намира вътре във вашата кожа, а и онова, чрез което сте свързани с цялата атмосфера. Също както сте свързани по отношение на физическото, така сте свързани и по отношение на вашето духовно естество - в момента, когато слизате в най-близката подсъзнателна област, в онази област, от която възниква споменът - там вие сте свързани с това, което се нарича трета ангелска йерархия: Ангели, Архангели, Архаи. Както чрез вашето дишане сте свързани с въздуха, така

с организацията на главата, т. е. с долната част на организацията на главата, - само тя принадлежи на Земята, - която е покрита само с външните мозъчни слоеве, вие сте свързани с онова, което се намира зад нея, с третата йерархия, с Ангели, Архангели, Архаи.

Сега да слезем долу в областта, казано душевно, на чувването, а казано телесно, на ритмичния организъм, от която възникват само сънищата на чувството. Там вече ние не сме човек. Там ние сме свързани с втората ангелска йерархия - духовните същества, които не се въплъщават в някакво земно тяло, а остават в духовния свят, които обаче непрестанно изпращат своите течения, своите импулси, онова, което излиза от тях като сили, в ритмичната организация на човека. Ексузиаи, Динамис, Кириотетес /Власти, Сили, Господства/, това са съществата, които ние носим в нашите гърди.

Също както носим нашия човешки аз всъщност само във външните пластове на нашия мозък, така в нашата организация на главата непосредствено под тях ние носим Ангели, Архангели и т. н.. Там е арената на тяхното действие на Земята. Там са опорните точки на тяхната дейност.

В нашите гърди ние носим втората йерархия, Ексузиаи, Динамис, Кириотетес. Там в нашите гърди са опорните точки на тяхната дейност. А когато отидем в нашата двигателна сфера, когато отидем в нашия двигателен организъм, там действат съществата на първата йерархия: Серафими, Херувими, Престоли.

В нашите крайници циркулират преобразените хранителни вещества, които ядем; минават там през един процес, който е един жив процес на горенето. Защото когато направим и една крачка, в нас се поражда едно живо горене. Онова, което е навън, също е и в нас. Ние се намираме във връзка с него. Като човек се намираме във връзка с най-нисшето чрез нашия организъм на крайниците и обмяната на веществата. Чрез нашия организъм на крайниците ние сме свързани с най-висшето. Чрез онова, което ни прониква духовно, ние сме свързани с първата йерархия, със Серафими, Херувими, Престоли.

Табела 11

Човек

трета йерархия	организъм на главата	представа, възприятие	будност
втора йерархия	ритмчна организация	чувстване	сънуване
първа йерархия	двигателен организъм	воля	дълбок сън

Сега възниква големият въпрос - този въпрос изглежда тривиално, когато го обличам в земни думи, но трябва да сторя това - въпросът: - Намирайки се между нас, с какво се занимават тези същества на трите редуващи се една след друга йерархии, с какво се занимават те? -

Третата йерархия, Ангели, Архангели и Архаи, се занимават с това, което има физическият организъм в главата, те се занимават с нашето мислене. Ако тази йерархия не би се занимавала с нашето мислене, с онова, което става с нашата глава, ние не бихме имали никакъв спомен в обикновения земен живот. Съществата на тази йерархия държат импулсите, които получаваме в нас с възприятията; те лежат в основата на дейността, която се изявява в нашето спомняне, в нашата памет. През земния живот те ни водят в първата област, която имаме като подсъзнателна, като несъзнателна област.

Да преминем сега към съществата на втората йерархия, Ексузиаи, Динамис, Кириотетес. Ние срещаме тези същества в живота между смъртта и едно ново раждане, когато минем през вратата на смъртта. Там ние срещаме душите на умрелите хора, които са живели заедно с нас на Земята, но ние срещаме преди всичко съществата на тази втора йерархия; без съмнение също и съществата на третата йерархия, обаче по-важна е втората йерархия. Съвместно с тях през времето между смъртта и едно ново раждане ние работим над всичко онова, което сме чувствали в земния живот, което сме пренесли в нашия организъм. Заедно със съществата на тази втора йерархия ние разработваме следващия земен живот.

Когато стоим тук на Земята, ние имаме чувството, че духовните същества на божествения свят са над нас. Когато се намираме отвъд, в сферата между смъртта и едно ново раждане, ние имаме обратната представа. Ангелите, Архангелите и Архаите, които ни водят през земния живот по посочения начин, живеят след смъртта заедно с нас, така да се каже, на същото равнище; непосредствено под тях са съществата на втората йерархия. С тях ние работим върху формирането, върху образуването на нашата вътрешна карма. И това, което вчера ви казах относно кармата на здравето и болестта, ние изработваме заедно с тези същества на втората йерархия.

И когато погледнем още по-дълбоко във времето между смъртта и едно ново раждане, следователно когато погледнем, така да се каже, през съществата на втората йерархия, тогава откриваме долу съществата на първата йерархия, Серафими, Херувими, Престоли. Като земни човеци ние търсим най-висшите божества горе. Най-висшето божествено, което най-напред е достижимо за нас като човек между смъртта и едно ново раждане, ние го търсим най-дълбоко долу. И докато между смъртта и едно ново раждане със съществата на втората йерархия изработваме вътрешната карма, която след това се явява като отпечатък в здравето или в болестите

на следващия земен живот, когато сме заети с тази работа, когато ние самите, заедно с другите човешки души работим над нашите тела, които след това ще се явят в следващия земен живот, долу същества на първата йерархия развиват тяхната дейност по един особен начин. Ние виждаме, че по отношение на тяхната дейност, по отношение на една част, на една малка част от тяхната дейност те стоят вътре в една необходимост. Те трябва да изобразят - защото те са творците на земното, - онова, което човекът е формирал, което човек е развил в земния живот, но го изобразяват по един съвсем определен начин.

Представете си, как в земния живот човек извършва определени дела в своята воля, - а тя принадлежи на първата йерархия. Тези дела са добри или лоши, мъдри или глупави. Същества от първата йерархия, Серафими, Херувими и Престоли, трябва да изработят насрещните образи в тяхната собствена сфера.

Виждате ли, мои мили приятели, ние живеем заедно едни с други. Дали това, което вършим помежду си, е добро или зло, за всяко добро, за всяко зло същества на първата йерархия трябва да изработят насрещни образи. Всичко се преценява от първата йерархия, но също така се оформя и изгражда. И докато заедно с душите на умрелите и с втората йерархия ние работим върху вътрешната карма, между смъртта и едно ново раждане ние гледаме това, което Серафими, Херувими и Престоли са изживели при нашите земни дела.

Да, мои мили приятели, тук на Земята над нас като свод се издига синьото небе с неговите облачни образования, с блясъка на Слънцето и т. н., като свод се издига през нощта звездното небе. Между смъртта и едно ново раждане под нас се разпростира дейността на Серафими, Херувими и Престоли. И тези Серафими, Херувими и Престоли гледаме ние, както тук на Земята гледаме нагоре към облаците, към синьото небе, към осеяното със звезди небе. Ние виждаме под нас небето, образувано от дейността на Серафимите, Херувимите и Престолите. Но каква е тази дейност? Когато се намираме между смъртта и едно ново раждане, при Серафимите, Херувимите и Престолите ние наблюдаваме онази дейност, която като справедлива изравняща дейност се получава от нашите собствени земни дела, изживяни с други хора. Боговете трябва да упражняват изправящата, уравняващата дейност и ние гледаме тази дейност като наше небе, което сега е под нас. В делата на боговете ние гледаме последствията на нашите земни дела, гледаме дали нещо е добро или зло, мъдро или глупаво. Когато между смъртта и едно ново раждане гледаме надолу, ние се отнасяме към отраженията, към огледалните образи на нашите дела така, както тук на Земята се отнасяме към издигащото се над нас като свод небе. Ние носим нашата вътрешна карма в нашата вътрешна организация. Ние я донасяме на Земята като наши таланти, като наш гений, като наша глупост. Това,

което боговете оформят там долу, което те трябва да изживеят вследствие на нашия земен живот, в следващия земен живот идвайки насреща, то ни пресреща като факти на нашата съдба. И ние можем да кажем: - Онова, което всъщност ние проспиваме, то ни довежда при нашия земен живот в нашата съдба. Но вътре в него живее онова, което съответните богове на първата йерархия трябваше да изживеят при себе си като последствие на нашите дела през времето, което прекарваме между смъртта и едно ново раждане.

Човек винаги чувства нужда да изрази такива неща в образи. Ние стоим някъде във физическия свят. Небето е покрито с облаци. Ние виждаме покритото небе. Скоро след това започва да вали дъжд. Това, което още се носеше над нас, скоро след това ние го виждаме в оросените полета, в оросените дървета. Когато с погледа на посветения от човешкия живот поглеждаме обратно във времето, което сме изминали, преди да слезем в земния живот, във времето, което сме прекарали между смъртта и последното раждане, там ние първо виждаме формирането на делата на боговете, последствията на нашите дела в последния ни земен живот; след това виждаме, как това духовно струи като дъжд и долу става наша съдба.

Дали срещам някой човек, който има значение за мен в земния ми живот, който определя съдбата ми, това, което става чрез срещата с този човек, боговете са го изживели като резултат на онова, което сме имали с този човек в един минал земен живот. Дали през време на моя земен живот съм бил поставен в една област която е важна за мен, дали съм бил поставен в една професия, която е важна за мен, всичко това, което ме сплотява като външна съдба, е изображение, копие на онова, което боговете на първата йерархия са изживели като следствие на моя минал земен живот през времето, когато аз самият съм се намирал между смъртта и едно ново раждане.

Ето виждате ли, когато мислим абстрактно, ние мислим: - Там са миналите земни съществувания, делата на миналите земни съществувания действат в настоящия живот; тогава те са били причината, сега са следствието. При това положение не можем много да си представим; ние нямаме нищо повече от думи, когато изказваме това. Обаче зад това, което описваме така като закон на кармата, стоят делата на боговете, изживяванията на боговете. И зад всичко това стои другото.

Когато ние хората пристъпваме към нашата съдба само според чувствата, ние гледаме в зависимост от нашето вероизповедание нагоре към боговете, или към някакво провидение и чувстваме, че протичането на нашия земен живот е зависимо от това. Обаче боговете, а именно онези, които ние признаваме като същества на първата йерархия, Серафими, Херувими и Престоли, те имат, така да се каже, едно обратно религиозно вероизповедание. Те чувстват тяхната необходимост при хората на Земята,

чиито творци са те. Заблужденията и опасностите, в които хората изпадат, трябва да бъдат изправени от боговете. И това, което боговете отново приготвят за нас в по-късния живот като наша съдба, те предварително го изживяват.

Тези неща трябва отново да бъдат намерени чрез антропософията. Това е било открито за човечеството при едно не напълно развито съзнание на някогашното инстинктивно ясновидство. Древната мъдрост съдържаше такива неща в себе си. След това е останало само едно смътно чувство за тях. И в някои неща, които срещаме в духовния живот на човечеството, има още едно смътно чувство за това. Спомнете си само стиха на мистика *Ангелиус Силезиус*, който ще намерите цитиран също и в моите книги, и който изглежда като дързост за едно ограничено религиозно съзнание:

Аз знам, че без мен Бог не би могъл да живее нито миг,
Ако аз загина, той по неволя би трябвало да отдаде духа.

А Ангелус Силезиус е преминал към католицизма и като католик е изказвал такива сентенции. Той още е бил наясно, че боговете са зависими от света, както светът е зависим от боговете, че зависимостта е взаимна и че боговете трябва да насочват своя живот според живота на хората. Обаче божественият живот действа творчески, той се проявява в съдбата на хората. Чувствайки смътно, без да знае точното състояние на нещата, Ангелус Силезиус е казал:

Аз знам, че без мен Бог не би могъл да живее нито миг,
Ако аз загина, той по неволя би трябвало да отдаде духа.

Светът и божественото са зависими един от друг, те действат едно в друго.

Днес ние видяхме това действане едно в друго с примера на човешката съдба, на човешката карма. Аз трябваше да включа тези съзерцания в разглеждането на кармата.

Кармическа определеност на отделните човешки съдби

СЕДМА ЛЕКЦИЯ
Дорнах, 8 март 1924 година

След като в разглеждането на кармата последния път описах повече образуването на кармическите сили, днес бих искал да поставя, така да се каже, основата, за разбирането на кармата като разгледаме отделни

човешки съдби; за да можем да обгърнем с поглед кармическата определеност, кармическото предопределение, да речем, на тези отделни човешки съдби.

Естествено такива съдби могат да служат само като примери; но когато свържем разглеждането с конкретни човешки съдби и обгърнем при това с поглед кармата, изхождайки от тук, ние вече можем да придобием разбиране за начина, по който кармата действа изобщо върху хората.

Естествено тя действа толкова разнообразно, колкото хора съществуват на Земята. Образуването, изграждането на кармата е нещо абсолютно индивидуално. Следователно ние можем да говорим в примери само тогава, когато разглеждаме подробностите.

Днес бих искал да приведа примери, които съм проучил, които са станали прозрачни за мен в тяхното кармическо протичане. Без съмнение едно смело начинание е да се говори с подробности върху кармически, макар отстоящи далече отношения, защото всъщност е прието, когато се говори за кармата, да се казват общи приказки: Това или онова се предизвиква по този или по онзи начин - или: Този или онзи удар на съдбата трябва да се припише на нещо, което човек е заслужил или т.п.. Но нещата не са така прости! Именно когато се говори за кармата много се тривиализира.

Днес искаме да разгледаме определени, макар далече отстоящи кармически примери, действително да изпълним, бих искал да кажа, това смело начинание, да говорим върху отделни съдби, доколкото това може да стане въз основа на проучванията, които съм направил.

Първо бих искал да говоря за един знаменит естет и философ - аз често съм го споменавал в моите лекции, а именно за *Фридрих Теодор Фишер*. Днес бих искал да изтъкна именно онези особености на неговия живот, които след това мога да избера като основа за едно кармическо разглеждане.

Със своето образование Фридрих Теодор Фишер израсна в епохата, в която в Германия процъфтяваше така наречената идеалистична германска философия - хегелианството. И Фридрих Теодор Фишер, който беше млад и учеше през време, когато всички глави бяха пълни с Хегеловия начин на мислене, възприе този начин на мислене. Той беше възприемчив за това Хегелово мислене. На него му беше ясно, че мисълта - както това се твърди при Хегел, - е фактически божествената същност на света; че следователно, когато като хора ние мислим, когато живеем в мисли, ние живеем в божествената субстанция.

Хегел фактически беше напълно убеден в това, че всъщност цялото земно развитие зависи от мисловния живот. Всичко останало се прибавя към това. Планове на света се правят, когато мислителите размишляват

върху света. Без съмнение, в това се съдържа много истина. Но при Хегел всичко това има твърде абстрактен характер.

Фридрих Теодор Фишер се беше вживял в тази Хегелова философия. При това обаче той същевременно беше една личност на народа си, личност която много ясно носеше в себе си особеностите на този народ. Той имаше всички качества на един шваб, - цялата упоритост, цялата деспотичност, а също и цялото чувство за независимост на един шваб! Той също притежаваше цялата острота на шваба. И като носеше в себе си този характер на шваб, той все пак имаше силни лични особености: Ако вземем външната страна, хубави сини очи, малко рошава, но все пак винаги с естетически ентусиазъм носена от него червеникаво кестенява брада. Казвам, че той я носеше с известен естетически ентусиазъм, защото в своите съчинения той достатъчно се изказва върху невъзпитаността на онези мъже, които не носят брада. Той ги нарича «безбради маймунски лица»; самият той съвсем не беше въздържан. Всичко това го вършеше с особената, нелюбезна категоричност на шваба.

Беше средно едър, не дебел, а по-скоро слаб; ходеше по улицата, като държеше ръцете си така, като че постоянно си правеше път с лактите. Това той вършеше напълно и като духовна индивидуалност! Тази беше външността.

Той проявяваше много силен, също и личен стремеж към независимост, не се въздържаше за това, което искаше да каже! Веднъж случайно се получи едно съвпадение: След като бе очернен от «приятели» - това много често се случва от страна на приятели, - след като бе очернен пред щутгартското правителство и получи един много остър упрек от страна на това правителство, в същия ден, в който му се роди син на име Роберт, спечелил си след това също име като естет - той съобщава това на аудиторията, като каза: - Господа, днес аз получих един голям вишер т.е. обърсаха ми една плесница /Wischer означава бърсалка,/ и един малък Фишер /името Фишер на немски се пише Vischer, а се чете Вишер/. -

На него му беше напълно свойствено да говори много категорично за нещата. Така от него имаме една очарователна статия: «За грубияните по железопътните линии». Той с голямо недоволство наблюдавал, как пътниците, седнали в купето от едната страна, понякога слагат краката си на срещуположната седалка. Това никак не е могъл да търпи! Така от него имаме една очарователна статия за грубияните по железопътните линии.

Това, което той е написал в своята книга «Мода и цинизъм», върху всякакъв вид невъзпитаности и разсъбличания по балове и други увеселения, по-добре е днес да го премълча. Той значи беше една силна индивидуалност.

Един мой приятел го посетил веднъж; почукал много учтиво на вратата. Не зная, дали това иначе е прието в Бавария, но той не казал «влез»! или

както иначе се казва в такива случаи, а избоботил: веднага!». Искал е да каже, че скоро или веднага ще бъде готов.

На своите млади години Фридрих Теодор Фишер се залавя с една велика задача - да напише естетика в смисъла на философията на Хегел. И тези пет тома, които той е написал, фактически са една забележителна творба. В тях има строго разделение на параграфи, както това обикновено прави Хегел; там се намират обичайните дефиниции. Ако бих ви прочел няколко реда от тези томове, веднага бихте започнали да се прозявате, защото те съвсем не са написани в популярен хегелизъм, а са дефиниции като тези: - Красотата е изява на идеята в сетивна форма. Възвишеното е изява на идеята в сетивна форма така, че идеята надделява над сетивната форма. Комичното е изява на идеята в сетивна форма така, че надделява сетивната форма....и т. н.. - Това са неща, които са относително още интересни, но се отива още по-далеч! Тогава обаче срещу тези «дефиниции» стоят «декларации», така нареченото «дребно напечатано». Болшинството от хората четат книгата «Естетика» от Фридрих Теодор Фишер така, че оставят едро напечатаното и четат само дребно напечатаното. И това дребно напечатано съдържа фактически най-остроумно написаното за естетиката, което е било изнесено в най-различните области. Тук няма никакъв педантизъм, никакво хегелианство, а вътре е целият шваб Фишер с цялата негова остроумна съвестност, но също и с неговото фино чувство за всичко красиво, величествено и възвишено. Същевременно там се намира природният процес, описан по неповторим начин в един свободен стил, който е направо образцов. Фишер действително е завършил този многогодишен труд с една желязна последователност.

По времето, когато този труд излиза от печат и хегелианството още беше господстващо в известен смисъл, той намира голямо признание; естествено има и противници, но все пак той намира голямо признание. Но с течение на времето израства един голям противник на това съчинение, - един противник, който го критикува унищожително, който не намира «нищо добро» в него, който го критикува по един много умен начин, критикува го образцово - това беше самият Фридрих Теодор Фишер в неговите по-късни години!

И отново, бих искал да кажа, е нещо очарователно човек да чете тази самокритика в «Критически ходове». При това съществуват толкова много неща, които Фридрих Теодор Фишер е издал като естет, като философ, като общ белетрист в неговите «Критически ходове», или по-късно в хубавия сборник «Старо и ново». Като студент той пише «Лирически-иронично». Въпреки моето голямо уважение към Фридрих Теодор Фишер, аз не можех другояче, освен да считам това, което той написа като студент, всъщност не студентско, а направо за прекалено филистерско! Но това оживява отново, когато през 70-та му година той написва своя сборник

стихотворения под псевдонима «Шартенмаер» - това отново е едно филистерско произведение!

Прекален филистер стана той и по отношение на Гьотевия «Фауст». От Гьотевия «Фауст» той все пак ценеше до известна степен първата част. Но Фишер беше на мнение, че втората част на «Фауст» е една скалъпена, слепена нескопосна работа на старостта, защото според него втората част на «Фауст» би трябвало да бъде съвършено различна! И тогава той не само написва своята книга «Фауст, трета част на историята», в която иронизира втората част от Гьотевия Фауст, а също така беше замислил един план, какъв би трябвало да бъде Гьотевият «Фауст». Това е тесногръда, филистерска работа. Тя е приблизително толкова филистерска, колкото това, което *Дю Боа Реймонд*, великият естествоизпитател, е казал в своята реч «Гьоте и никакъв край»: - «Фауст» е всъщност едно несполучливо съчинение. Би било правилно, ако Фауст не би правил всякакви такива глупости, като призоваване на духове, призоваване на духа на Земята, а просто би открил по един честен начин електрическата машина и пневматичната машина и би се оженил за Гретхен. По съвършено подобен начин е еснафско всичко това, което Фридрих Теодор Фишер е написал във връзка с Гьотевия «Фауст».

Беше така, както, може би не във Вюртемберг, но в моето отечество Австрия се казва: - Това, което той направи по отношение на Гьотевия «Фауст», беше една «зла швабска шега»! - Такива думи винаги имат различно значение, според областта, където те се употребяват.

Ето, виждате ли, важното при този човек са тези отделни черти. Те съставляват приблизително неговия живот. Без съмнение биха могли да се разкажат също и отделни факти, но сега не искам да сторя това. Аз искам да ви го представя като личност и след това върху тази основа кармически да го разгледаме. Днес първо искам да ви доставя само материалите.

Една втора личност, която също искам да разгледам кармически, - както казах, дързост е да се дават отделни примери, но те трябва да се дадат и аз искам да създам основа за товар - е *Франц Шуберт*, композиторът на песни, композиторът въобще.

И тук бих искал да изтъкна онези черти, които ще ми бъдат нужни за кармическото описание. Франц Шуберт е бил беден почти през целия си живот. Известно време след смъртта на Шуберт, във Виена съществуваха действително много не само «добри познати», но «приятели» на Франц Шуберт. Голям брой хора претендираха, че са му заемали пари, говореха за него като за Шуберт-Франци и т.н.. Но не беше така, докато той беше жив!

Той беше намерил един действителен приятел. Този приятел, *барон фон Шпаун*, е бил една извънредно благородна личност. Още от ранна младост по един деликатен начин той се е грижил за Шуберт. Те били съученици. Още тогава той е трябвало да се грижи за него и след това тези грижи

продължили. А в кармическо отношение ми изглежда особено важно - това ние ще видим после при самото кармическо разглеждане, - че Шпаун е упражнявал една професия, която му е била съвършено чужда. Той бил дълбоко образован човек, който обичал всякакъв вид изкуство, който освен с Шуберт се намирал в тясно приятелство и с *Мориц фон Щвинд*. Той е бил човек, на когото по един фин начин всичко художествено е правело действително дълбоко впечатление. В Австрия се случват такива неща - Грилпарцер е бил финансов чиновник, - но също и Шпаун, въпреки че не е имал и най-малкото предразположение за това, през целия си живот е бил на финансова служба. Той е бил финансов чиновник, трябвало да управлява пари, всъщност да управлява числа, и когато достига до определена възраст, става директор на лотарията. Следователно той е трябвало да се грижи за лотарията в Австрия. Това му е било извънредно противно, антипатично. Но представете си, какво управлява в действителност един директор на лотарията! Вие трябва само да помислите. Един директор на лотарията управлява страсти, надежди, разбити надежди, разочарования на безброй хора. Един директор на лотарията в най-голем стил управлява суеверието на хората, един директор на лотарията управлява в най-голям стил мечтите на хората! Помислете само, какво трябва да се вземе предвид, когато един директор на лотарията, един върховен директор на лотарията определя своите административни правила! Без съмнение, когато човек влиза в бюрото и отново излиза, той не забелязва това така, но действителността е налице. И онзи, който наблюдава света като нещо реално, той трябва да взема под внимание подобни неща.

И така този човек, който нямаше нищо общо с онези суеверия, които бяха управлявани от него, който нямаше нищо общо с онези разочарования, копнежи и надежди, беше интимен приятел на Шуберт, до най-висока степен вземаше участие в неговото материално и духовно благополучие. Всъщност човек понякога външно може да се чуди, на какво е способен светът. Съществува една биография на Шуберт, която описва външността на Шуберт така, като че Шуберт е изглеждал приблизително като негър. Изобщо не може да става дума за нещо подобно! Той дори е имал много симпатично лице! Но е бил беден. Даже вечерята, която често е вземал заедно с барон фон Шпаун, по един деликатен начин е била заплащана от Шпаун. Шуберт не е имал пари даже да си наеме пиано. В своето външно поведение - това описва много вярно също и барон фон Шпаун - той е бил всъщност умерен, даже флегматичен. Но по един странен начин от неговата природа е можело да избухне нещо вътрешно вулканично.

Интересното е, че той е пишел своите най-хубави музикални мотиви по правило сутрин, след като ставал от сън. Ставайки от сън, сядал на масата

и по този начин написвал своите най-хубави музикални мотиви. На това често присъствал и самият барон фон Шпаун. Защото, както е обичаят на духовна Виена, двамата господа, Шуберт и фон Шпаун, също обичали вечерно време да си сръбват и след това ставало късно. Тогава Шуберт, който живеел далеч, не можел вече да бъде оставен сам да си отиде у дома.

В такъв случай той оставал у Шпаун, като приспивал на едно много скромно легло. Тогава барон фон Шпаун действително често пъти бил свидетел, как ставайки от сън, Шуберт сядал на масата и написвал своите най-хубави музикални мотиви.

От относително спокойните черти на лицето не проличава, колко вулканична в нейните глъбини е била всъщност душата на Шуберт. Тя е била вулканична и аз трябва да ви опиша именно тази особеност на личността като основа в разглеждането на кармата. Защото, виждате ли, веднъж се случило така: Шуберт отишъл на опера. Той гледал «Ифигения» от Глук и бил завладян до най-висока степен от тази опера. През време и след представлението, той възторжено, но все пак по умерен начин изразил своя ентусиазъм пред приятеля си Шпаун. Той бил нежно развълнуван, не вулканично развълнуван, - аз избирам именно онези черти, от които ще имаме нужда. В момента, когато се запознал с операта «Ифигения» от Глук, той я считал вече за най-чудесното музикално произведение на изкуството. Очарователна за него била също играта и пеенето на певицата *Милдер*. А по отношение на певеца *Фогел* казал, че искал да се запознае с него, само за да може да падне пред него на колене, толкова очарован бил той от неговото представяне. Шуберт и Шпаун отишли в локала Бюргерстюбл във Виена. Мисля, че с тях е имало и един трети, който сега ми избягва от паметта. Те седели съвсем спокойно, но от време на време много ентусиазирано говорели за онова, което били изживели вечерта в операта. Близо до тях имало друга маса, където седял един познат и на тях професор, един професор във висше училище. Той се изчервил, когато чул ентусиазирания разговор за операта на Глук. Червенината ставала все по-силна. След това започнал да мърмори. След като помърморил известно време, а Шубертовата компания не му обърнала внимание, той започнал страшно да буйства, да ругае и извикал през масата, сочейки към Шубертовото общество: - И между другото цялата «Ифигения» е един боклук, това не е никаква истинска музика, а Милдер въобще не е никаква певица, тя няма никакъв диапазон, нито трилер, тя не може да пее. А що се отнася до Фогел, той ходи, като че стъпва върху пода със слонски крака! -

Шуберт не могъл вече да се сдържа. Всеки момент имало опасност да се стигне до бой. Шуберт, който иначе бил напълно спокоен, изтървал цялата своя вулканичност и другите с големи усилия успяли да го успокоят.

Ето, виждате ли, за този живот е важно, че имаме работа с един мъж, чийто приятел е финансов служител, даже директор на лотарията, че той

кармически е свързан с него. В кармическата връзка е важно, че Шуберт е бил беден, което се вижда именно от тези отношения, важното е, че Шуберт иначе не би могъл да се движи в обществото. Естествено, поради това, че е бил беден, той е живял в ограничени обществени връзки; той е нямал винаги възможност да има такъв съсед по маса, така че неговата вулканичност не винаги е могла да се прояви.

Когато правилно си представим това, което се е случило и освен това познаваме особеността на произхода на Шуберт, ние можем вече да поставим въпроса - естествено такива отрицателни неща са без значение, но понякога те обясняват нещата: - Ако отношенията биха били други - естествено те не можеха да бъдат други, но аз считам, че за обяснение можем да предположим това, - ако Шуберт не би имал случай да изяви онова, което е било музикална дарба в него, ако той не би намерил за свой приятел този предан Шпаун, не би ли станал той един дребен побойник? Ние бива да поставим въпроса: - Не съществуваше ли като заложба в него това, което в онази вечер се беше проявило в кафенето? - И човешкият живот не е ясен, ако не можем да си отговорим на въпроса: - Как става всъщност преобразуването, метоморфозата, когато в даден живот човек не изживее своето кавгаджийство, а стане един фин музикант и настроението към кавгаджийството се превърне във финна музикална фантазия?

Това звучи парадоксално, звучи гротескно, но това е един въпрос, който, когато разглеждаме живота в по-голям мащаб, напълно трябва да бъде поставен, защото от разглеждането на такива неща всъщност се раждат по-дълбоките въпроси на кармата.

Една трета личност, която бих искал да разгледам, е много мразения, но също така и обичан от едно малко общество *Ойген Дюринг*. Аз се занимавах също така и с този характер в кармическо отношение, и също бих искал първо да дам, така да се каже, биографическите материали.

Ойген Дюринг е извънредно надарен човек, който на младини усвоява цяла редица от науки, а именно от математическата страна, но и иначе цяла редица науки, като политическа икономия, философия, механика, физика и т.н..

Ойген Дюринг взима своя докторат с една интересна студия и след това много ясно и преди всичко много внушително написва върху същия въпрос една книга, която отдавна е изчерпана. Въпреки че въпросът е също така труден, както теорията на относителността - но в крайна сметка върху теорията на относителността известно време говореха всички хора, които не бяха разбрали нищо от нея и въпреки това я намираха, а също днес я намират за величествена, - бих искал, въпреки че е трудно да кажа нещо върху тези мисли от първите съчинения на Дюринг по начин, който може би ще бъде разбран.

Виждате ли, касае се за това, че обикновено хората си представят: Тук имаме пространство и пространството е изпълнено с материя. Материята има много малки частици. Техният брой е също така безкрайно голям. Безкрайно много най-малки частици на материята са събрани като кълбо в мировото пространство, кристализирани са по някакъв начин заедно и др. п.. Там съществува и безкрайното време. Светът съвсем не е имал начало; не можем също да кажем, че той ще има край.

Тези неопределени понятия за безкрайност завладяват младия Дюринг и той действително твърде остроумно говори върху това, че това говорене с понятия за безкрайност всъщност няма никакъв смисъл и че дори да трябва да говорим за колкото и да е голям брой, примерно от световни атоми или молекули, все пак те трябва да са определено число, което да може да се преброи. Колкото и голямо да си представяме мировото пространство, все пак то би трябвало да бъде една измерима величина, също както и световното време трябва да бъде измерима величина - както казах, всичко това е изложено с голямо остроумие.

В основата на това стои нещо психологическо. Дюринг навсякъде иска да има ясно мислене, а в понятията за безкрайност всъщност и до днес никъде няма ясно мислене. След това Дюринг разпростря това и върху други разглеждания, например върху така наречените отрицателни величини, които се обозначават със знака минус. Ние различаваме редицата числа: нула, към едната посока плюс 1, към другата посока минус 1. Табела 12

Дюринг застъпва възгледа, че цялото бръщолевене за отрицателни числа, за минус числа е всъщност една безсмислица. Какво означава едно отрицателно, едно минус число? Той казва: - Ако имам пет и извадя едно, ще получа четири; ако имам пет и извадя две, ще получа три; ако имам пет и извадя три, ще получа две; ако имам пет и извадя четири, ще получа едно; ако имам пет и извадя пет, ще получа нула. А сега привържениците на отрицателните величини казват: ако имам пет и извадя шест, ще получа минус 1; ако имам пет и извадя седем, ще получа минус 2.

Дюринг казва: - Това е един неясен начин на мислене, в това няма никаква ясна мисъл! Какво означава минус 1? Това означава, че аз трябва да извадя шест от пет; но ето че тук имам една единица по-малко. Какво означава минус 2? Аз трябва да извадя седем от пет; тук имам с две единици по-малко. Какво означава минус 3? Аз трябва да извадя осем от пет; тук имам с три единици по-малко. Следователно отрицателните числа съвсем не са други числа, те не са различни от положителните. Те винаги само означават, че при изваждането имам определено число по-малко. Дюринг разпростира това после върху най-различните математически понятия.

Като млад на мен самия това ми направи извънредно силно впечатление, защото действително върху тези неща при Дюринг беше излята разсъдъчна яснота.

Със същата разсъдъчна острота той подходи и с политическата икономия, с историята на философията, например. Той стана доцент в Берлинския университет и в една от най-добре посетените аудитории изнасяше лекции върху най-разнообразни теми, върху политическа икономия, философия, математика.

От Академията на науките в Гьотинген обявиха награда за най-добрата книга, написана върху историята на механиката. При подобно обявяване на награда е прието, трудовете на тези, които се състезават за наградата, да се изпращат така, че името на автора да не се познава, а само да се избира едно мото, което да стои върху плика на писмото. Вътре е затворено името на автора и отгоре е написано едно мото. Това мото стои отгоре и съдиите за определяне на награждаването не познават автора.

Академията на науките в Гьотинген определи наградата за историята на механиката написана от Ойген Дюринг, даже изпрати едно извънредно признателно писмо на автора. С това Ойген Дюринг бе обявен като един кадърен доцент не само пред неговите слушатели, но той бе признат също и от най-известните учени.

Наред с всички таланти и дарби, които опознахте от това, което сега ви разказах, този Дюринг имаше - не можем да го наречем иначе, - хаплив език. Той имаше нещо като злостно критикарство по отношение на всички неща в света. В това отношение в течение на времето той все по-малко и по-малко се въздържаше. И когато бе награден от едно такова висше тяло на учени от Гьотингенската академия на науките, това много се усили. Това беше едно естествено предразположение, но доста остро. И сега той започна действително да свързва едно с друго две неща. От една страна едно извънредно силно чувство за справедливост - това не може да му бъде отречено, - но така човек получава склонност да говори с думите на хората, които описва. От друга страна той добива извънредно силна склонност да обижда. Той страхотно обижда. Той става един «хулител».

Но през времето, когато нещо така силно го подтикваше да ругае, той имаше нещастието да ослепее. Но и като сляп доцент изнасяше лекции в Берлин. Той ослепя напълно. Това не му попречи по някакъв начин да проявява целия си характер. Той продължи своята дейност като писател и можеше винаги сам да се грижи за своите неща - естествено до известна степен, - въпреки че беше напълно ослепял. Но първо той се запозна с една действително трагична съдба в историята на учените от 19-то столетие, със съдбата на *Юлиус Роберт Майер*, истинският откривател на механическия еквивалент на топлината, който, както може напълно да се твърди, бе невинно затворен в лудницата, облечен в усмирителна риза и ужасно

третиран от семейството, колегите и «приятелите». Тогава Дюринг написа своето съчинение: «Роберт Майер, Галилей на 19-и век». Действително в тази съдба на Юлиус Роберт Майер имаше един вид съдба на Галилей.

Дюринг написа това от една страна с извънредно голямо познаване на нещата, с едно действително дълбоко чувство на справедливост, но също и с много силно подчертаване - също като удари с чук, - на вредите. Езикът му не се въздържа. Например той чува и прочита за издигането на статуя на Юлиус Роберт Майер в Хайлброн, научава за тържеството на откриването и пише: - Тази фигура на кукла, която стои там на площада в Хайлброн, е нещо, което като последен позор се нанася на този Галилей от 19-то столетие. Там седи великият мъж, с кръстосани един върху друг крака. Ако действително бихме искали да го изобразим в състоянието в което той вероятно би бил, гледайки към говорителя на тържеството и към добрите приятели, които са му издигнали този паметник, би трябвало да го изобразим не с кръстосани крака, а с кръстосани и заковани над главата ръце!

Тъй като беше изпитал много страдания от вестниците, той стана също фанатичен антисемит. И тук той също е последователен. Той например написва малката книжка: «Надценяването на Лесинг и неговото покровителство на евреите» - в която язвително ругае Лесинг. Но оттам произлизат неговите особени литературни разглеждания.

Ако някога благоволите, мои мили приятели, да прочетете нещо за германската литература, което иначе не може да се прочете, което е съвършено различно от другите студии върху германската литература, тогава прочетете двата тома на Дюринг: «Величията на модерната литература». В тези два тома се намира присъщият за Дюринг строг математически начин на мислене, тази острота на ума, приложена към художествената литература. И за да докаже, как мисли различно от другите хора, той има нужда даже да прекръсти величията на германския духовен живот. Табела 13 В една глава той говори например за Коте и Шилерер, т. е. на езика на Дюринг за Гьоте и Шилер. Дюринг пише Коте и Шилерер и подържа това в течение на цялата студия. В изнамирането на словообразувания той понякога е гротескен. Той например винаги пише «интелектуалии» за хората, които са интелектуалистични. Интелектуалии - сродно с каналии /от френската дума, която означава подлец/ - той постоянно има подобни словообразувания. Но някои неща са извънредно интересни.

Веднъж ми се случи следното. Имах работа с още ненапечатани съчинения на Ницше и получих в ръцете си сега вече отдавна напечатаното произведение върху възвръщането на подобното. Ръкописите на Ницше не са много четливи, аз стигнах до едно такова място и си казах, че това връщане на подобното при Ницше има особен произход! А сега от

Ницшевия архив, където се съхраняват неговите тетрадки - тогава аз бях в приятелски отношения с госпожа Елизабета Фьорстер Нищце, – нека с този ръкопис да отидем в библиотеката, да потърсим там и да отворим Дюринговата философия на действителността. Там ще намерим връщането на подобното! Защото Ницше е изразил много идеи като противоположни идеи. Аз много бързо можах да установя това. Взех «Философия на действителността» от Дюринг, която се намираше в библиотеката на Ницше и я отворих. На съответното място долу намерих цитата, - аз го познавах, затова веднага го намерих - където пишеше, че е невъзможно в едно действително, обективно познание на материалните факти на света да се говори за възвръщане на нещата, на констелациите, които веднъж вече са съществували!

Дюринг се опитваше да докаже невъзможността за възвръщане на подобното. Отстрани на мястото, където Дюринг излага това, се намира една дума, която Ницше често пъти е записвал по краищата на съчиненията, които е използувал, за да образува своята противоположна идея - «магаре».

Тази забележка също се намираше на страницата, за която става въпрос. И ние наистина можем да намерим именно при Дюринг някои неща, които след това са преминали в идеите на Ницше, но без съмнение по един гениален начин. С това аз не ще възразя нещо против Ницше, но нещата стоят именно така.

Очебийното при Дюринг в кармическо отношение е, че той всъщност може да мисли само математически. Той мисли математически във философията, в политическата икономия, мисли математически в самата математика, но математически строго и ясно. Той мисли също и в естествената наука строго и ясно, но математически. Той не е материалист, но е механистичен мислител, мисли света под схемата на механизма. И той имаше смелостта - което е честно при едно такова мислене - да проследи това също и с неговите последствия. Защото всъщност е правилно, че който мисли така, той не може да пише по друг начин за Гьоте и Шилер, - когато се абстрахираме от обидите и вземем обективното.

Тази е следователно особената заложба на неговото мислене. При това преждевременно ослепял, също и лично е третиран несправедливо - бил е отстранен от Берлинския университет. Разбира се причини за това са съществували. Например когато излиза от печат второто издание на неговата «Критическа история на общите принципи на механиката», той не се въздържа вече. В първото издание величията на механиката са били много кротко третирани, така че някой може да каже: - Там той е писал именно така, мислейки си, че книгата може да бъде наградена от едно учено тяло! - Но когато излиза второто издание, той не се въздържа, защото трудът му вече е бил награден. Там той допълва. Някой беше казал,

че Дюринг често е повтарял: - Академията на Гьотинген е наградила ноктите, без да познава съответния лъв! - Обаче лъвът се появява именно тогава, когато излиза второто издание.

В това издание се намират забележителни неща, именно във връзка например с Юлиус Роберт Майер, с неговата Галилеева съдба в 19-и век. Когато веднъж бил много възмутен, той нарекъл някого, когото считал за плагиатор на Юлиус Роберт Майер - именно *Херман Хелмхолц* – университетска етажерка, една дървена университетска етажерка! След това той още разширил това, като издава вестник «Персоналист». Там нещата твърде силно са лично оцветени. Например там се намира едно разширение на мястото за Хелмхолц. Той не говори вече само за «университетска етажерка»; а, тъй като при дисекцията на трупа на Хелмхолц се установи, че Хелмхолц е имал вода в главата, той казва: - Празната глава можеше да се забележи, още когато този мъж беше жив; нямаше нужда това да бъде установено едва след смъртта му. -

Дюринг никак не беше фин. Не може да се каже, че той ругае като перачка; защото в това, как той ругае, няма нищо еснафско, то също не е и гениално, то не беше всъщност ругаене, а беше хулене. Беше нещо твърде особено.

Слепотата, цялата тази механистична заложба на мисленето, преследването - защото той бе преследван, бе отстранен от университета и при това имаше и несправедливости, както и въобще безбройните несправедливости в живота му - при даден човек всичко това са кармически връзки, които стават много интересни, когато се разглеждат кармически.

Сега аз ви представих тези три личности: Фридрих Теодор Фишер, композитора на песни Франц Шуберт и Ойген Дюринг. Утре ще ви опиша онова, за което днес исках да ви дам материалите. Да ви го опиша кармически, означава да го свържа с разбирането, как именно стоят нещата в тяхната кармическа връзка.

ОСМА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 9 март 1924 година

Въпреки разглеждането на отделни кармически връзки да представлява нещо като дързост, все пак като примери бих искал да разгледаме такива кармически връзки, свързвайки това разглеждане с онези личности, при които вчера охарактеризирах отделни важни биографични факти. По-късно ще можем кармически да разгледаме и по-малко представителни личности, но първо бих искал да избера такива личности поради това, че при тях нагледно може да се покаже, как в кармическия ход на човешкия живот през повтарящи се фази на съществуването напредва общото развитие на

човечеството. В днешната цивилизация ние говорим за историята като за един непрекъснат поток от събития, описваме нещата така, че отнасяме това, което е в 20-то столетие към 19-то столетие, това, което е в 19-то столетие го отнасяме към 18-то столетие и т. н.. Че самите хора пренасят нещата от една историческа епоха в друга, че следователно хората, които живеят в настоящето, от по-стари исторически епохи са пренесли в настоящето онова, което днес живее и съществува, едва това придава реалност, придава живот, придава истинска вътрешна действителна връзка в историческия живот.

Ако съществува само причина и следствие, няма никаква действителна връзка. Когато човешките души преминават от една прадревна земна епоха във винаги нови земни съществувания, тогава в развитието на човечеството се създава действителна връзка. Ние можем да видим тази действителна връзка с нейното значение именно тогава, когато разглеждаме такива представителни личности.

И вчера аз първо се спрях именно на така наречения Фишер-швабът, естетика *Фридрих Теодор Фишер* и до известна степен го охарактеризирах. Казах, че искам да избера само такива примери, които действително съм изследвал. Изследванията са от непосредственото виждане, спечелени са с онези духовни средства, за които вече сме говорили, за които може да се прочете в антропософската литература. Ето защо в излагането на такива неща не е възможен никакъв друг метод, освен един вид разказвателен метод. Защото в тази област може да бъде съобщено само онова, което се получава от непосредственото виждане. И в момента, когато от един земен живот се сочи към един предишен, намиращ се в миналото живот, престава всяко умствено разбиране. Тук съществува само възможността на виждането, на съзерцанието. Съществува още един последен остатък на разбирането чрез ума, когато се касае да свържем земния живот с последното изживяване между смъртта и едно ново раждане, да свържем земния живот с онова, от което той непосредствено е произлязъл, - с духовно-душевното преди слизането на Земята. Това до известна степен може да се направи умствено. Свързването на един земен живот с друг може да стане само в разказвателна форма, защото тук меродавно е само виждането. И който е в състояние да насочи поглед върху една такава личност, каквато беше Фишер-швабът и да обхване онова, което като вечно живее в една такава личност, т. е. преминава от един земен живот в друг земен живот, той може - бих искал да кажа, когато намери истинските течения в целия земен живот, - да види, как една такава личност изплува в едно минало земно съществуване. Но по отношение на изследването първо трябва да се отиде обратно в предземното изживяване. Сега в описанието за тези три личности бих искал да третирам отиването до предземното изживяване винаги на второ място и първо да обърна вниманието върху

това, как зад настоящия земен живот на една такава личност изплува миналият земен живот.

Когато искаме да изследваме такива неща, ние трябва абсолютно да изоставим предразсъдъците. Когато поради това, че имаме този или онзи възглед върху съвременния земен живот на един човек или върху последния му земен живот, си въобразим, че разсъждавайки с ума можем да кажем: - Понеже този човек сега е такъв, той трябва следователно да е бил такъв и такъв в своя минал земен живот. - Когато си образуваме такива съждения, ние вече постъпваме погрешно, поне лесно можем да постъпим погрешно. Да се образуват такива умствени съждения от едно въплъщение за друго би било подобно на това, както когато някъде сте за първи път в една къща: Поглеждате през северните прозорци навън, виждате навън дървета и от дърветата, които виждате от северните прозорци бихте искали да заключите, как изглеждат дърветата, които виждате през южните прозорци. Вие трябва да отидете при южните прозорци и оттам да видите дърветата, като напълно безпристрастно застанете срещу тези дървета. Така именно трябва действително да заличите всичко умствено тогава, когато се касае да разберете онези имагинации, които просто съществуват като имагинации на съответни минали земни съществувания за такива личности.

При шваба Фишер ние биваме доведени в миналото до най-близкото меродавно въплъщение - помежду може да има едно или друго несъществено, може да има дори по-кратко земно съществуване, но това сега не е важно, - в което е бил подготвен неговият настоящ земен живот, настоящ в по-широк смисъл, понеже той е починал още в края на 80-те години, - бил е подготвен кармически неговият последен земен живот. Това въплъщение се намира в осмото столетие след Р. Хр.. В това въплъщение ние го виждаме като принадлежащ към онези мавърско-арабски хора, които в това време са дошли от Африка в Сицилия, влезли са в боеве също и с онези хора, които от Север са дошли в Сицилия.

Същественото е, че тази индивидуалност, за която говоря тук, в това минало меродавно въплъщение изцяло е имала арабско образование, арабско образование с всичките му детайли, а именно така, че това арабско образование е обхващало всичко, което, бих искал да кажа, се е съдържало в арабизма като художествено, може би и като не художествено, което същевременно е обхващало всичката енергия, с която през онова време арабите са проникнали в Европа, обхващало е именно една човешка общност от значително голям брой хора, принадлежащи на същото арабско население.

Тази индивидуалност, която след това живя в 19-то столетие като Фридрих Теодор Фишер, тази индивидуалност в 8-то столетие е търсила връзка с много хора, принадлежащи към същата арабска народност и към

същата арабска култура, които тогава бяха дошли вече в тесен контакт с Европа, тя е правила постоянни опити да се установи в Сицилия и е трябвало да води остри борби, т.е. всъщност европейците е трябвало да водят остри борби с арабите. Тази индивидуалност беше взела активно участие в такива борби. И можем да кажем, че тя е била една гениална личност, гениална в смисъла, както тогава се е схващало гениалното.

Ние намираме тази индивидуалност първо в 8-мо столетие. Нещата отиват обаче по-нататък. Когато тази личност минава през вратата на смъртта и продължава да живее в съществуването между смъртта и едно ново раждане, там е имала вътрешна връзка с души, с които тази индивидуалност е била заедно на Земята. Следователно това са сега онези, за които току-що можах да ви кажа, че тази индивидуалност е търсила тесни дружески връзки с тях. Обаче точно между тези хора - естествено в езика, който е създаден за земните отношения, е трудно да се намерят изрази, за да бъдат охарактеризирани свръхсетивните неща, - между хората, с които тази индивидуалност имаше връзка, след като тя, а също и другите бяха минали през вратата на смъртта, през всички столетия чак до 19-то столетие между тези хора е съществувал един духовен съюз, една духовна връзка.

От онази лекция върху кармата, която аз държах преди осем дни, можете да видите, че онова, което става на Земята, преди това се изживява от съществата на най-висшата йерархия, от Серафими, Херувими и Престоли и че онзи, който прекарва своя живот между смъртта и едно ново раждане, гледа надолу към едно духовно-душевно небе, както ние гледаме тук на Земята нагоре към физическото небе. Казах ви, че тогава Серафими, Херувими и Престоли изживяват там онова, което след това става наша съдба, когато отново слизаме на Земята и го осъществяваме като съдба в нашия следващ земен живот.

В онези връзки, които се получават в духовния свят, цялото това общество - което естествено сега беше едно духовно общество, в което беше заплетена тази индивидуалност, - е трябвало да запази за през вековете един културен напредък на човечеството, без той да бъде повлиян от християнството. На вас ще ви се види извънредно странно това, което казвам с горното твърдение; защото хората си представят, че управлението на света е също така просто, както като човек искаме да имаме всичко и искаме да разпоредим нещо. Обаче управлението на света, мировото управление не е така, а когато от една страна с Тайната на Голгота в цялото развитие се внася най-мощният импулс, от друга страна съществува също така необходимостта, да не се остави да загине веднага онова, което е съществувало в земното развитие преди Тайната на Голгота, а да бъде оставено да тече по-нататък това, не искам да кажа антихристиянско, а

ахристиянско, да бъде запазено всичко, което съвсем не иска да приеме християнството, но то трябва да бъде запазено през вековете.

И задачата за подържане на това течение в Европа, за продължение, в известна степен, на още нехристиянското време в столетията на християнството, се бе паднала на известен брой хора, които се бяха родили през 7-и, 8-и век сред арабите, защото този арабски свят не беше непосредствено християнски, но също така той не беше така изостанал назад, както древните езически религии, а е вървял в известна насока напред през вековете. Там се бяха родили определен брой души, които, незасегнати от земните отношения, трябваше да носят по-нататък в духовния свят онова, което човешкият дух може да знае, което човешкият дух може да чувства и да усеща независимо от християнството. Те трябваше да намерят, така да се каже, християнството по-късно, в по-късните епохи на земното развитие. А това е действително нещо извънредно важно, нещо потресаващо величествено е да видим именно, как едно относително голямо общество продължава да живее в духовното, и то настрана от развитието на християнството, докато в 19-то столетие по-голяма част от тези души слязоха в земното въплъщение. Това бяха различни индивидуалности, индивидуалности с най-разнообразни заложби.

Швабът Фишер, Фридрих Теодор Фишер, беше една от първите души, която от това общество слезе на Земята през 19-и век. Той всъщност беше лишен, напълно лишен от възможността изобщо да узнае нещо за християнството.

Затова пък, когато се намира още в предземното съществуване, за него е съществувала възможност да получи импулси от онези духовни ръководители на човечеството, които повече или по-малко са стояли близо до християнството, но бяха развили своя светоглед в един не същински вътрешен християнски смисъл.

Парадоксално е естествено да се говори за тези неща като за земни неща, но аз казах, че ще се осмеля да предприема това начинание. Например за една такава душа, която сега разглеждаме, преминаването през инкарнацията в 7-то, 8-то столетие е било една особено добра подготовка за да се срасне в духовния свят с души, като тази на *Спиноза* или други подобни, а именно с голям брой нехристиянски носители на културата, които са умрели в онези столетия и са отишли в духовния свят, между които е имало и носители на културата, познаващи Кабалата.

И така подготвена, тази душа слиза в земното съществуване през 19-и век - другите слизат малко по-късно. Поради това, че другите идват на Земята по-късно, те стават носители на естественонаучния начин на мислене и разбиране през втората половина на 19-и век. Защото в действителност, мои мили приятели, тази е тайната за странното развитие на естественонаучния начин на мислене във втората половина на 19-и век,

че почти всички носители на това течение на естествената наука във втората половина на 19-и век са били араби в техния предишен земен живот, в техния определящ земен живот, били са другари на индивидуалността, която след това слезе на Земята като Фридрих Теодор Фишер. Само че Фридрих Теодор Фишер е като един вид душевно-духовно рано роден - той е слязъл по-рано на Земята.

Това също е дълбоко основано в неговата карма чрез неговата връзка с онези души, с които е имал връзка *Хегел,* преди той да слезе в земния живот. С тези души е имал също връзка и Фридрих Теодор Фишер в духовния живот, преди да слезе на Земята. Това въздейства върху него чрез неговата особена индивидуална насока, а именно въздействa му онова, което на Земята беше хегелианство. Чрез своята склонност към хегелианството той беше предпазен повече или по-малко да се врастне в един материалистично-механистичен светоглед. Ако би се родил малко по-късно, както другите негови другари по дух, със своята естетика той би изпаднал в едно напълно обикновено материалистично направление. Така той бе предпазен от това, благодарение на факта, че беше общувал с Хегел в предземния живот и беше слязъл на Земята малко по-рано. Но той не можа да се придържа постоянно към хегелианството. Ето защо написа тази унищожителна критика на своята собствена естетика, защото това не отговаряше напълно на неговата карма, а беше настъпило като обрат в неговата карма. Би отговаряло напълно на неговата карма, да принадлежи към същата насока на мислене и да се роди заедно със своите другари от предишния земен живот, които определено мислеха само в смисъла на естествената наука, които принадлежаха на арабския свят и се родиха през втората половина на 19-ия век.

И сега се явява особеното: Чрез едно огъване на кармата, което ще се изравни в по-късен земен живот на Фридрих Теодор Фишер, той става първо хегелианец, което означава, че той е откъснат, - което предварително е определено чрез предземното съществуване, а не чрез земна карма, - от праволинейната насока на неговата карма. Но в определена възраст той повече не издържа. Той трябва да навлезе в своята карма. Отказва се от своята петтомна естетика и се изкушава така да изгради естетиката, както искат природоизпитателите. Той изгражда своята първа естетика отгоре надолу, като изхожда от принципите и след това преминава към сетивното. Това самият той дълбоко критикува. Сега той иска да изгради естетиката отдолу нагоре, изхождайки от фактите и постепенно преминавайки към принципите. И ние виждаме, как с едно огромно усилие той работи за унищожаването на своята собствена първа естетика. Ние виждаме неговата отклоняваща се карма и как той е отхвърлен обратно в своята същинска карма, което означава, че отново е свързан с онези души, които са били негови другари в един предишен земен живот.

Разтърсващо е да се види, как всъщност Фридрих Теодор Фишер никога не завършва изграждането на своята естетика, как нещо хаотично навлиза в целия му духовен живот. Аз ви разказах за филистерското отношение също и към Гъотевия Фауст. Всичко това идва оттам, че той се чувства несигурен и от друга страна иска да се присъедини отново към своите стари другари. Трябва да се обърне внимание, как в кармата силно работи несъзнателното, това несъзнателно, което естествено за една по-висока степен на виждането е нещо съзнателно. Но човек трябва да е наясно, как някои филистерски естествено научни изследователи мразеха Гъотевия «Фауст»! Спомнете си израза от Дю Боа Реймонд, който вчера ви споменах, че Гъоте би направил по-добре, да накара Фауст нещо да изобрети, вместо да го остави да заклева духове, като земния дух и след това да тръгне с Мефистофел да изкушава момичета и да не се жени за тях. Да, всичко това за Дю Боа Реймонд са глупости и той би искал Гъоте да опише един герой, който изобретява електрическата въздушна помпа! Наистина това би било истинско социално дело, въпросният можеше да стане и кмет на Магдебург. И преди всичко нямаше нужда да я има трагедията на Гретхен, а щеше да има една истинска солидна сватба, вместо сцената в затвора. Е, наистина от една гледна точка това има своето основание, но Гъоте сигурно съвсем не е имал това предвид.

Нали, Фридрих Теодор Фишер не е бил напълно сигурен, когато, както казах се е получило това отклоняване на кармата. Но нещо постоянно го е подтиквало назад и това е било неговото подсъзнание, въпреки че той беше един свободен дух и изпитваше удоволствие, когато чуваше някой филистър да хули Гъотевия «Фауст». При това той естествено се изпълваше с остроумие; това е също както битка със снежни топки. И точно когато при един човек се наблюдават нещата, които изпъкват пред наблюдението, се стига до имагинациите, които трябва да доведат до зад кулисите на сетивното съществуване. Човек достига до тях.

Има един пример, една хубава картина. От едната страна се намират първокласните филистери, като например Дю Боа Реймонд, който казваше, че Гъоте трябваше да изобрази Фауст като кмет на Магдебург, да открие електрическата машина и въздушната помпа, да се ожени за Гретхен - нали, това са филистери от първа класа! Това е в подсъзнанието, понеже е налице една кармическа връзка. Те всички бяха маври, които бяха заедно с Фридрих Теодор Фишер. Той беше привлечен, той се чувстваше сроден и от друга страна не беше така, той междувременно беше докоснат от други течения, които отклониха неговата карма. И сега, когато първокласните филистери хвърляха своите снежни топки, той хвърляше обратно и казваше: - Нека някой направи една дисертация, например за връзката между подутините от студа на госпожа Христине фон Гъоте със

символично-алегорично-митологичните фигури във втората част на Фауст. Нали, това е гениално филистерски, филистерство от втора класа.

Да се вземат тези неща с тяхното значение, е онова, което може да изведе от само интелектуалното и да го въведе в съзерцанието. Е, аз исках първо да ви дам една насока, как може да се разбере даден земен живот от предишен земен живот - към тези неща отново ще се върна.

От едно наистина огромно разтърсващо значение за мен е фигурата, която се е разхождала нагоре надолу в Щутгарт. Аз ви я описах: Чудно хубавите сини очи, червеникаво-кестенявата брада, така държаща ръцете си, този образ вече ви го описах. Това съзерцание, което сега ви описвам, беше налице, но физическата осанка на шваба Фишер, както той ходеше нагоре надолу из Щутгарт, не отговаряше на това, понеже за един окултен поглед той наистина не изглеждаше като прероден арабин. И аз постоянно се отказвах, понеже човек става - не бих казал скептичен, но просто недоверчив спрямо своите виждания. На човек му се иска те да се потвърдят по категоричен начин. Аз отново и отново отстранявах този образ, докато загадката се разреши по следния начин:

Този мъж - той и в тогавашното въплъщение беше мъж, - беше гледал на хората, които идваха от север срещу него, като свой идеал. В онова време съществуваше възможността човек да се влюби, да се загледа и идентифицира с даден човек, който особено му харесваше, тази възможност беше особено голяма. И така той получава своя образ от онези, срещу които беше водил война. Това беше, което после, както казах, даде разрешение на загадката относно неговия образ в последното му въплъщение.

Вчера ние разгледахме една втора личност, *Франц Шуберт* във връзка с неговия приятел и покровител, *Барон фон Шпаун*, във връзка с неговата природна същност, като от една страна в редки случаи той можеше да избухне, както ви разказах вчера, можеше да стане побойник, а от друга страна беше извънредно нежен, което се изразява в това, че като сомнамбул сутрин когато стане от сън, той пишеше своите най-красиви мелодии. Човек много трудно стига до един образ на тази личност. Но в този случай именно връзката с Шпаун ни дава един образ. Защото при Франц Шуберт ние винаги имаме чувството - когато искаме да го намерим поглеждайки назад в окултното поле, ако мога да употребя този израз -, че той ни се изплъзва. Ако бива да се изразя тривиално, Шуберт винаги ни се изплъзва, когато искаме да го проследим в неговото минало въплъщение. Ние не можем лесно да го проследим в миналото, той винаги ни се изплъзва.

Наистина обратно е положението, бих искал да кажа, по отношение съдбата на творбите на Шуберт след неговата смърт. При творбите на Шуберт, при неговите композиции беше така, че когато Шуберт почина,

той много малко беше известен на хората. Минаха години и той стана все повече и повече известен, и вече през 70-те, 80-те години на 19-то столетие всяка година изваждаше на яве все нови творби на Франц Шуберт. Това беше интересно, защото след своята смърт Шуберт внезапно стана най-плодовитият композитор. Излизаха все нови творби от него. Хората постоянно се връщаха отново към Шуберт.

Когато обаче от живота на Шуберт през 19-то столетие духовно погледнем назад в неговия минал земен живот, тогава следите се изгубват. Човек не може лесно да го намери.

Противно на това все пак е сравнително лесно да се намерят следите на барон фон Шпаун. И тази линия води назад също във времето на 8-и, 9-и век, но в Испания. Тогава барон фон Шпаун е бил принц от Кастилия, който е минавал за извънредно мъдър, занимавал се е с астрология и астрономия в смисъла на тогавашното време, даже е реформирал и съставил нови астрономически таблици. В даден момент от своя живот той е трябвало да избяга от своето отечество и намира убежище точно при най-големите врагове на кастилското население от онова време, при маврите.

Той трябвало да остане там известно време след своето бягство и там се развива едно извънредно нежно приятелство към една мавърска личност, в която е била вплетена индивидуалността на сегашния Франц Шуберт. И онзи кастилски принц съвсем сигурно би загинал, ако за него не беше се застъпила онази духовно благородна личност между маврите и не беше го подкрепила, така че той е могъл още да продължи своя земен живот, за най-голямо задоволство и на двамата.

Това, което ви разказвам, колкото е възможно е далеч от всяко интелектуалистично умуване. Аз даже ви показах, че трябваше да стигна до този резултат по околен път. Но по този околен път се стига до констатацията, че във Франц Шуберт се крие една преродена мавърска личност, една личност от кръга на маврите, която по онова време е била твърде далече от това, да обработва нещо музикално в своята душа. Напротив тя напълно е била отдадена и обработвала онова, което като фино изкуство и като задълбочено - не искам да кажа мислене, но вглъбяване, - е донесено в арабската култура от Азия, донесено през Африка до Испания.

В тази личност от тогавашното въплъщение преди всичко се е развила онази непретенциозна, но все пак енергична духовна мекота, която раждаше богатата сомнамбулна художествена фантазия, в следващото въплъщение на Франц Шуберт. От друга страна обаче тази личност в онова време е трябвало да вземе участие в тежките боеве, които възникнаха между мавърското население и испанското население на Кастилия и Арагон. Тогава се разви онази сдържана емоционална жилка, която след това, бих искал да кажа, бидейки скрита, избухваше само в особени случаи.

На мен ми се струва, че както едва тогава разбираме последния живот на Земята на Фридрих Теодор Фишер, когато можем да го видим в основата на неговия арабизъм, по същия начин можем да разберем голямата особеност на Шубертовата музика, а именно задкулисната основа на неговите песенни композиции, само тогава, когато - аз не съм построил тези неща, те са резултат на самите факти, - с помощта на ясновидството констатираме, че тук имаме една духовна азиатска природа, известно време греяна от слънцето на пустинята, след това пречистена в Европа, преминала през духовния свят между смъртта и едно ново раждане и след това преродена в чиста човечност, независимо от всички изкуствени социални връзки, в един беден училищен учител.

Третата личност, за която ви говорих вчера - както казах, сега искам само бегло да засегна тези неща, а по-късно можем отново да се върнем върху някои положения, - третата личност, за която ви говорих, *Ойген Дюринг*, ми беше интересна поради това, че като младеж извънредно много се занимавах със съчиненията на Дюринг. Аз бях очарован от съчиненията на Дюринг по физика и математика, особено от неговите съчинения: «Нови основни средства и открития за висшия анализ, алгебрата, изчислението на функциите и съпринадлежащата геометрия», от начина, по който той третираше закона на съотвестващите температури на кипенето, бях очарован от тези неща. Аз извънредно много се ядосах на такава книга, като «Събития, живот и врагове», в която той пише един вид автобиография. Това е нещо извънредно самомнително, но действително гениално самомнително; да не говорим за нещо, което напомня за най-необузданите памфлети, като «Надценяването на Лесинг и неговото покровителство на евреите». Аз също можех да се удивлявам на «Критическата история на общите принципи на механиката», докато лъвът не беше още вътре в тях, а показваше само своите нокти. Но неприятно действаше това, че в една история на механиката се говореше много за всички клюки на госпожа Хелмхолц, защото тук Дюринг не засягаше толкова *Херман Хелмхолц*, когото той толкова ругаеше, а се занимаваше повече с клюките от кръга на госпожа Хелмхолц. Но добре; това са такива неща. Клюки събрят най-различните кръгове. Клюки се разменят даже и в най-различните кръгове на антропософите. Въпреки че от Коледното тържество насам трябваше да има едно ново течение, може да се констатира, че тук там все още се клюкарства и в антропософските кръгове, което е твърде излишно, а при известни обстоятелства би могло да стане даже неприятно и за самите бъбривци или бъбривки, това човек сам може да узнае. Но както казах, при съчиненията на Дюринг аз изпитах всички нюанси - да уважавам един човек, да го ценя, да го критикувам, да се ядосвам. Че при това положение човек би искал да погледне в основата

поне на най-близкия минал земен живот, как се е развило нещо подобно, това лесно може да ви стане понятно.

Но и тук също не беше лесно - и аз не мога да премълча тези неща, - тук отначало също се явиха заблуждения. Когато човек предприема именно такива изследвания, той винаги получава всякакъв вид впечатления, понякога даже ужасни впечатления. Веднъж аз самият седях на масата на едно кафене в Будапеща, там бяха събрани прероденият Йозеф II, Фридрих Велики, маркиза Помпадур, Сенека, херцогът от Райхщадт, Мария Антоанета, след това вечерта дойде още Венцел Кауниц. Те бяха седнали на една маса в това кафене, бяха именно на мнение, че са прераждания на тези исторически личности. Имам предвид, че винаги се случва нещо подобно, когато хората се ровят в мисълта си, или започват да изграждат нещата с някакво ясновидско безчинство или други подобни неща. Както казах, лесно се явяват заблудители, защото понякога действително се касае за най-характерната точка в живота на един човек, т. е. за определен земен живот, от който трябва да се изходи, за да се направи едно подходящо изследване в миналото. И при Дюринг аз дълго не успявах да намеря някаква характерна точка.

Тогава направих следното. Първо си представих онова, което ми беше най-симпатично у него: неговото механистично-материалистично схващане на света, което все пак в определен смисъл е най-малкото интелектуално духовно схващане. Аз размислих, как всичко това има работа с един краен пространствен свят, с един краен времеви свят, построих следователно целия светоглед на Дюринг. Това лесно може да се направи. Когато човек вземе всичко това и насочи своя ясновиждащ поглед в миналото към предишните въплъщения, се получават множество въплъщения и след това отново заблуди. Човек не намира нищо, получават се безброй въплъщения, които естествено не съществуват и не могат да съществуват в такъв голям брой: Това са просто отражения на настоящото въплъщение. Защото това е именно както, ако в тази зала имате едно огледало и оттатък друго огледало, и вие виждате нещата отразени в безкрайността. Тогава реших да си образувам силно представата, как се представя този светоглед, който Дюринг има, когато го мислим ясно? Аз оставям сега настрана всичко, което съществува в този светоглед като омраза, критика, ругаене или други тривиалности, оставам настрана всичко това, вземам величавото, което все пак като светоглед ми е достатъчно антипатично, което обаче според начина, по който Дюринг го застъпваше, ми беше симпатично - представям си живо това. Но сега пристъпвам към това, да си изясня добре реалността при Дюринг. Все пак от определена възраст на своя живот той гледа всичко това като слепец! Нали един слепец не вижда света! Ето защо той си представя нещата различно от един виждащ. И действително, обикновените, бих искал да кажа, обикновените

материалисти, обикновените механисти, се различават от Дюринг. В сравнение с тях Дюринг е гениален. Действително, всички тези хора, които са построили светогледи, *Фогт*, *Бюхнер*, *Молешот*, *Шпилер*, *Виснер*, както всички се наричат - нали, «дванадесет дузини са си дванадесет дузини», - всичко това е нещо различно от начина по който Дюринг изгражда този светоглед. Ние виждаме също, че той е имал заложбата, стремежа към една особена форма на светогледа, още когато можеше да вижда и че всъщност този светоглед му съответстваше, когато той вече не можеше да вижда, когато пространството около него се беше затъмнило. Защото всичко това всъщност пасва в тъмното пространство, от което Дюринг си построи света. Ние имаме нещо неправилно, ако си представим, че това е направил някой, който е виждал.

А сега представете си, как при Дюринг всичко е една извънредно голяма истина - както казах, други са изградили също такива светогледи, 144 такива хора се побират в 12 дузини, които изграждат такъв светоглед, - но при Дюринге е друго, при Дюринг е истина. Другите виждат и изграждат светогледи като слепи; Дюринг е сляп и изгражда своя светоглед като сляп. Това е извънредно фрапиращо. И когато стигнем дотам, когато погледнем този човек и знаем, че тук имаме един човек, който поради душевното си развитие вътрешно е бил сляп, който става механистичен затова, защото е сляп, тогава отново го намираме - а именно тук става въпрос за две въплъщения, - сред онова движение в християнския Изток, като някой, който около 8-и, 9-и век ту покровителства разрушаването на всичко картинно, става иконоборец, ту отново възстановява правото на иконите и стенописите. Тази борба за религия с картинни образи или за една религия без икони се развихря именно в Цариград. Там ние намираме индивидуалността на по-късния Дюринг като един човек, който с целия си ентусиазъм се бори за един свободен от образи културен живот, проявяващ една природа на наемен войник и бих искал да кажа, че всичко онова, което по-късно се явява в изрази, сега го виждаме при него чисто във физическата борба.

За мен беше нещо извънредно интересно. Във второто томче на Дюринговата книга за Юлиус Роберт Майер се намира една особена дума. Тук ние получаваме нещата нагледно! Като иконоборец Дюринг е имал особен начин да размахва сабята, тази своеобразна крива сабя, която тогава постепенно се налагаше. Аз намерих едно съзвучие - нали, тук важното са действително образните подробности, - една дума в книгата за Юлиус Роберт Майер. Там има една глава, която се нарича: «Schlichologisches - промъкване дебнешком», промъкване дебнешком в германския университетски живот и т. н.! Там където има интриги, чрез които човек се промъква отстрани; промъкване дебнешком!

Също както по един изящен начин е образувал израза «интелектуалии» в съзвучие с «каналии», така той образува и израза «schlicholodisches - промъкване дебнешком». Той измисля най-разнообразните думи. Както казах, от такива привидно второстепенни неща можем да видим много. И колкото и парадоксално да изглежда, ние всъщност не можем да стигнем до взаимовръзките на различните земни съществувания, ако нямаме способността да виждаме нещо в симптомите. Онзи, който не може да заключи за характера на един човек от начина, по който той върви, от начина по който той стъпва с ходилата, той не може лесно да напредне в такива неща, каквито аз сега изнасям. Начинът, по който тази индивидуалност е размахвала сабята в своя минал живот, ние виждаме да преминава в самите думи, които той образува в своя следващ земен живот.

И сега точно този Дюринг, който така много ругаеше, именно срещу учените «преучени»! Той казва, че предпочита да няма вече имена, които да напомнят за старата ученост. Той не иска да има никаква логика, иска да има една антилогика, никаква София /мъдрост/, а една антисофия, не иска да има никаква наука, а иска да има една анти-наука. Това би му харесало всъщност най-много, да направи от всичко едно «анти»; той изрично казва това. А сега този човек, който така ужасно ругае срещу всичко учено, в неговото прераждане преди това като иконоборец и наемен войник е бил в школата на гръцките стоици, един истински гръцки философ стоик. Именно Дюринг е бил в древността това, срещу което той най-много ругае: В своето второ предишно въплъщение той напълно е бил философ и то философ-стоик, един от тези философи, които се оттеглят от земния живот.

Тогава ми се разкри, че извънредно голям брой мисъл-форми, които се намират при Дюринг, се намират и при стоиците! Само че не винаги е така просто! Върху формата на мислите при стоиците и при Дюринг може да се направи цял един семинар.

Следователно първо стигаме до епохата на иконоборците в 9-то столетие, в европейския Изток, където Дюринг е бил именно един иконоборец и след това в 3-то предихристиянско столетие в древната стоическа епоха на гръцкия свят.

И сега отново имаме нещо потресаващо: Стоикът, който става непретенциозен по отношение на живота, който се оттегля от това, което не е непосредствено необходимо за живота, който се примирява, примирява се в течение на своя втори следващ духовен живот да бъде лишен от светлината на очите в земния живот. И в това той става истинен. И тогава той е онзи, който излага слепотата на модерния светоглед по един величествен начин.

Каквото и становище да вземем към светогледа на Дюринг, трагично-разтърсващото е, че в своята личност Дюринг представя истината на

светогледа на 19-то столетие и тази истина Дюринг изказва чрез своето човешко същество.

Този стоик, който не искаше да гледа света, ослепя; този иконоборец, който искаше да унищожи иконите, образите, не може да търпи никакъв образ, прави от историята на литературата, от поезията това, което тя действително беше станала в неговите две книги за величията на литературата, където отпадат не само Гьоте и Шилер, където играе определена роля най-много Бюргер. Там става истина това, което иначе е лицемерие. Защото иначе хората твърдят: - Механизмът, материализмът на втората половина на 19-то столетие вижда! - Не, това е неистината, той не вижда, той е сляп. И Дюринг го представя в неговата истина!

Така една представителна личност, разгледана правилно на нейното място, представлява същевременно световноисторическата карма, кармата, която имаше самата цивилизация с нейния светоглед през втората половина на 19-то столетие.

Следващият път ще говорим по-нататък за тези неща.

ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 15 март 1924 година

Ние говорим за кармата, за пътищата на човешката съдба и в последната лекция разгледахме съдбоносни връзки, които са много подходящи да хвърлят светлина върху начина, по който съдбата действа през различните земни съществувания. Аз реших, въпреки че това естествено е необходимо, но вдъхващо опасения решение, веднъж да говоря върху такива подробности на кармическите връзки и бих искал да продължа и по-нататък с това разглеждане.

Вие видяхте, че при разглеждането на кармическите връзки стана необходимо да говорим за някои подробности в живота и същността на човека, покрай които иначе минаваме без да им обърнем внимание. Така при *Дюринг* аз ви показах преминаването на телесни особености от едно въплъщение в определено душевно устройство в следващото въплъщение. Когато рзглеждайки човешкото същество проникнем до духовния свят, от една страна всичко духовно изгубва своята абстрактност, става живо, става импулсивно действащо. Напротив телесното, това, което също и в човека се изразява телесно, изгубва, бихме искали да кажем, своята вещественост, добива духовно значение, получава определено място в целостта на човешкия живот.

Как всъщност действа съдбата? Съдбата действа така, че тя работи от целостта на човека. Това, което от един кармически подтик човек си избира в живота, което после се оформя като съдба, се състои в това, че силите на съдбата, които минават от един живот в друг, изграждат състава

на кръвта до най-финия му строеж, вътрешно регулират нервната дейност, но подбуждат също и душевно-инстинктивната възприемчивост за това или онова. И ние не можем лесно да проникнем във вътрешността на съдбовните кармически взаимовръзки, ако не проявяваме интерес към отделните жизнени изяви на един човек - естествено при това винаги говорим за душевното око. Действително, за кармическото разглеждане е също така необходимо да проявяваме интерес към едно движение на ръката, както и към една гениална духовна дарба. От значение е също така да можем да наблюдаваме, - естествено също и от духовната страна да се наблюдава астралното тяло и аза, - как един човек сяда, как той изпълнява своите морални задължения. Важно е също, дали един човек обича силно да набръчква челото си или само леко го набръчква, както е важно, дали той е благочестив или е неблагочестив. Много неща, които в обикновения живот ни се струват несъществени, са извънредно важни, когато започваме да разглеждаме, как съдбата се изтъкава от един земен живот в друг земен живот, а някои неща, които при даден човек ни се струват особено важни, те имат по-малко значение.

Но в общия човешки живот не е така лесно, например да обръщаме внимание на телесните особености. Те съществуват и ние трябва да сме се школували - естествено без да нараняваме въпросните хора, а обидно е, когато наблюдаваме хората само за да ги наблюдаваме. Това никога не трябва да се случва, а всичко, което се прави в тази насока, трябва да се получава от само себе си. Но когато сме школували нашето внимание, тогава и в ежедневното общуване с другите при всеки човек забелязваме отделни особености, които са дребни неща, но за разглеждането на кармата са от огромно значение. Ние бива да наблюдаваме така проницателно хората по отношение на кармическите връзки само тогава, когато можем да посочим значими особености.

Преди десетилетия философът *Едуард Фон Хартман* беше за мен една извънредно интересна личност, както по отношение на вътрешния си духовен живот, така и по отношение на външния си живот. Към този философ аз проявих много дълбок интерес. Но когато разглеждам неговия живот така, че това разглеждане да насочи към едно кармическо наблюдение, трябва да поставя пред душата си това, което е ценно, по следния начин. Трябва да си кажа, че Едуард фон Хартман, философът на несъзнателното, е действал всъщност първо по един експлозивен начин във философията. Действително е така. Едно такова експлозивно действане в духовната област - простете ми, като критикувам, но не вземам нещата в най-лошия им смисъл, - е било прието с голяма флегматичност, с голямо безразличие от хората на 19-то столетие, естествено също и от тези в започващото 20-то столетие, не е могло лесно те да бъдат изкарани от тяхната флегматичност, от тяхното безразличие по отношение на това,

което всъщност вътрешно движи света. В това наше духовно флегматично столетие едва ли може да се намери действително дълбок ентусиазъм.

В последно време веднъж в една друга серия от лекции трябваше да опиша един исторически факт - сблъскването на римския свят със северно-германския свят по време на преселението на народите, през времето, когато християнството се разпространи на север от южните, гръцко-латински области. Ние трябва истински да поставим пред погледа си тези физически прадеди на средно-европейския свят и на южно-европейския свят и ще получим представа, колко много човешка импулсивност е съществувала някога в света. Тогава съизживяването с духовните същества на природата е било много живо между различните германски племена, с които римляните се сблъскаха в първите столетия на християнското летоброене. Тези хора са се отнасяли съвършено различно към духовното. Те до голяма степен бяха надарени с инстинктивна склонност към духовното. И докато ние днес най-често говорим с една флегматичност, така че една дума следва другата, като че съвсем нищо не означава, когато говорим, тези хора вливаха в езика, в говора, това, което изживяват. За тези хора веенето на вятъра е било също така един физически жест на една духовно-душевна изява, както когато човек движи своята ръка. Те възприемаха това веене на вятъра, трептенето на светлината в неспокойния вятър като израз на бога Водан. И когато тези неща се приемаха в езика, когато се внасяха в говора, хората внасяха в говора характера на това, което изживяваха. Ако бихме искали на нашия модерен език да изразим това: - Водан *вее* във вятъра. - подобно се е казвало и в стария език - веенето се излива също и чрез езика, - почувствайте това съизживяване, което трепти и се вълнува в самия говор! Когато човекът тогава е поглеждал нагоре и долавял гръмотевицата, която прозвучава от облаците, зад този жест, зад този природен жест на гръмотевицата е виждал съответното духовно същество и е изразявал цялото това изживяване, казвайки: - Донер или Донар *трещи* в гръмотевицата - в модерния език се е вляло това, което в стария език е звучало по подобен начин. И както тези хора са чувствали духовното в природните процеси и са го изразявали в техния език, така и когато са се втурвали в битките, те са чувствали помагащия им бог, който е живеел в техните ръце и крака, в цялото тяхно поведение. И вдигайки пред себе си своя щит, своя мощен щит, те запращали своите буреносни думи в този щит, държейки го отпред. И понеже така са внасяли в думите един добър или един демоничен дух, думите отскачат обратно, откликват, усилват се, превръщат в нещо мощно, като в атаката са изразявали това, което те са искали: Циу цвингт цвист (преведено: Циу налага раздор)! Изговаряно зад щита, с цялата бойна ярост или бойна радост, това създава истинска буря! Трябва да си представите това, изговорено от хиляди гърла зад щитовете. През първите столетия,

когато Югът се срещна със Средна Европа, тогава това, което всъщност действаше в битките, не беше толкова външното, колкото това мощно бучене, което нахлуваше срещу римляните. През първите времена е било именно така, че ужасен страх завладявал идващите от Юг хора. Коленете затрепервали пред «Циу цвингт цвист», което хиляди гърла изревавали зад щитовете.

И така ние трябва да кажем, че същите тези хора отново са тук, но те са станали флегматични! Някои от тях в миналото са ревали като лъвове, а сега са станали флегматични, флегматични до най-висока степен, приели са душевното настроение на 19-то и 20-то столетие. Но ако мъжагите, които в миналото са ревали в тяхното душевно състояние, биха се надигнали, те биха свалили шапчицата за спане на днешното си въплъщение и биха казали: Това, което днес съществува в хората като флегматичност, която не може да бъде разтърсена, трябва да се постави под шапчицата за спане, под нощната шапчица с пискюл, то принадлежи всъщност на леглото, а не на арената на човешката дейност.

Казвам това само защото с него искам да покажа, колко малко склонност е съществувала, за да бъде почувствано това, което Едуард фон Хартман така експлозивно изрази в своята «Философия на несъзнателното». Първо той естествено говори за това, че всичко, което е съзнателно в човека, съзнателното мислене, има минимално значение в сравнение с това, което царува и тъче несъзнателно в човека, несъзнавано царува и тъче в природата, то не може да бъде обхванато от съзнанието, никога не прониква в съзнанието. Едуард фон Хартман не е знаел нищо за една ясновидска имагинация, за интуиция, не е знаел, че несъзнателното може да проникне в човешкото познание. Така той обърна внимание на това, как действително същественото остава в несъзнателното. Но именно на тази основа той беше на мнение, че светът, в който живеем, е мислимо най-лошия. И с песимизма си той отиде по-далече от Шопенхауер, като намери, че върхът на културното развитие всъщност би трябвало да се състои в това, цялото земно развитие един ден да бъде унищожено, да бъде унищожено колкото е възможно по-скоро. Само че той казваше, че не иска това унищожение да стане още утре, защото няма да има достатъчно време да се приложи всичко онова, което е необходимо, за да се унищожи Земята действително до такава степен, че да изчезне всякаква човешка цивилизация, която и без това няма никаква стойност. И той мечтаеше - това е написано във «Философия на несъзнателното», - как хората ще стигнат дотам, да изнамерят една голяма машина, която да поставят достатъчно дълбоко в Земята, за да предизвикат с нея една мощна експлозия; да експлодира цялата Земя, като се разпръсне в пространството.

Без съмнение имаше хора, които бяха въодушевени от тази «Философия на несъзнателното». Обаче когато говорят за подобно нещо, не личи, че те

са обхванати така дълбоко от него. Подобно нещо може да се каже! Наистина е нещо мощно, когато може да се каже нещо подобно! Хората казват това, като че биха го казвали «ад нотам» /като забележка/, а това е именно ужасното.

Но то се появи! Такъв един философ съществуваше. И тогава този философ разгледа въпросите на човешката нравственост на Земята. И този труд, тази книга, «Феноменология на нравственото съзнание» дори беше това, което най-дълбоко ме интересуваше. След това той написа една книга и върху религиозното съзнание, написа една естетика, много неща написа. И даже тогава, когато човек не можеше да се съгласи с това, то беше извънредно интересно.

Естествено може да се породи желанието да узнаем, как стои работата със съдбата на един такъв човек? Отначало може би ще бъдем съблазнени да се задълбочим в неговата философия. Ние ще се опитаме да отгатнем от философските мисли нещо относно неговите минали земни съществувания. Там обаче нищо няма да се открие.Но въпреки всичко точно една такава личност до най-висока степен беше интересна за мене.

И виждате ли, когато човек, бих искал да кажа, има окултизъм в кръвта си, тогава се получава стремеж той да гледа нещата по правилен начин. И ето налице е един друг факт: Едуард фон Хартман е бил отначало военен, офицер. В адресната книга на издателството Кюршнер наред с титлата «доктор по философия» като негова характеристика намираме записано и «главен лейтенант» така чак до неговата смърт. Едуард фон Хартман отначало е бил пруски офицер и трябва да е бил много добър офицер.

Виждате ли, от определен ден нататък това ми се стори много по-съществено по отношение на връзките на човешката съдба отколкото подробностите на неговата философия.

По отношение подробностите на неговата философия съществува тенденция да се приеме едно или друго, или да се оспори едно или друго. Но това не е така важно; тук всеки, който е изучавал малко философия, може да направи това. Но от това не се получава нищо особено. А особеното е да се запитаме: - Как стана, че един пруски офицер, който е бил добър офицер, който през време на своето офицерство много малко се е интересувал от философия, а се е интересувал повече от упражненията със сабята, как се случва, че именно този човек става един представителен философ на своята епоха? И чрез какво той е станал това?

Ето виждате ли, мои мили приятели, той е станал един такъв философ, благодарение на това, че се е разболял, получил е заболяване на коляното, трябвало е да се пенсионира и от тази болест на коляното той е страдал през целия си останал живот. Имаше време, когато той съвсем не можеше да върви, беше заставен да държи краката си изпънати, да ходи малко, да седи, да седи върху един диван. И след като получи образованието на

своето време, той пише един философски труд след друг. Философията на Хартман е цяла библиотека. Толкова много е писал той.

Когато разглеждах тази личност, един ден за мен стана извънредно важно това заболяване на коляното, появата на това заболяване на коляното. Интересуваше ме много повече това, че в определена възраст този човек е получил заболяване на коляното, интересуваше ме много повече, отколкото неговият трансцендентален реализъм или, че той казваше: - Първо е съществувала религията на Отца, след това религията на Сина и в бъдеще ще дойде религията на Духа. - Това са остроумни неща, обаче в остроумния 19-ти век те можеха да бъдат намерени повече или по-малко на улицата. Но това, че един човек става философ благодарение на факта, че като лейтенант получава заболяване на коляното, това е един много значителен факт. И докато не можем да се спрем на такива неща, докато се оставяме да бъдем заслепени от това, което привидно е най-изпъкващо, дотогава ние не ще можем да стигнем до кармическите връзки.

И когато по правилен начин можах да свържа заболяването на коляното с цялата личност, тогава ми се разкри това, което при тази личност се явява като съдба. Сега можах да погледна назад. Не от главата на Едуард фон Хартман, а от неговото коляно аз намерих пътя към неговите минали въплъщения. При други хора се тръгва от носа и т.н.. По правило изходната точка не е онова, което считаме за най-важното в живота между раждането и смъртта.

Но каква е тази връзка? Виждате ли, човекът, както той се представя в земния живот още като физическо същество, е всъщност едно тричленно същество. Аз многократно съм обръщал вниманието ви върху това. Той има своята нервно-сетивна организация, която е концентрирана главно в главата, но която се простира в целия останал организъм. Той има своята ритмична организация, която се проявява особено ясно като ритми на дишането и на кръвообращението, която обаче също така се простира в целия организъм на човека и се изразява във всичко. Най-после той има двигателен организъм, организма на крайниците, който е свързан с обмяната на веществата, свързан е с изразходването на веществата, със заместването на веществата и т.н.. Човекът е едно тричленно същество.

И тогава по отношение на цялостния живот ние забелязваме, че това, което считаме за най-важното в земния живот - главата, при преминаването през раждания и смърт то има относително малко значение скоро след смъртта. Главата, която във физическия свят е най-човешкото у човека, много силно изчерпва своята същност във физическия живот; в замяна на това останалият организъм на човека, който е по-малко ценен във физическия живот, е нещо по-висше именно в духовния живот. В главата човекът е най-много физически човек и най-малко духовен човек. Обратното е в други членове на своя организъм, в ритмичния организъм и

в организма на крайниците и на обмяната на веществата, той е по-духовен. Човекът е най-духовен в своя двигателен организъм, в дейността на крайниците.

И сега е така, че онова, което у човека е надареност в главата, се изгубва относително скоро след смъртта. Напротив това, което като духовно-душевно естество принадлежи на долната организация в несъзнателната част на човека, то става особено важно между смъртта и едно ново раждане. Но докато общо взето е така, че при преминаването от един земен живот в друг земен живот организмът, който по своята форма се намира вън от главата, по своето духовно съдържание се превръща в глава през следващото въплъщение. Това, което е от волево естество в главата на човека в следващото въплъщение действа особено в крайниците. Който в едно въплъщение е бавен, инертен в своето мислене, той със сигурност не ще стане бързоходец в следващото въплъщение, а ленивостта в мисленето преминава в бавността на крайниците, както и обратно, бавността на крайниците в настоящето въплъщение се изразява в бавно мислене при следващото въплъщение.

Така, преминавайки от един земен живот в друг, от едно въплъщение в друго, съществува една метаморфоза, едно взаимодействие на трите различни организации на човешкото същество.

Това, което ви казвам тук, не ви го казвам като една теория, а ви го казвам като резултат от наблюдението на фактите в живота. Виждате ли, когато веднъж се роди, бих искал да кажа, това намерение да обърна вниманието си върху заболяването на коляното на Едуард фон Хартман, аз бях насочен към едно от неговите минали въплъщения, когато в определен момент от своя живот той получава слънчев удар. Този слънчев удар става кармическа причина за следващия земен живот, превръща се в хилавост, в болнавост на коляното, за да изрази едно заболяване на главата от миналия живот. Един ден той не може вече да мисли; получава един вид парализа на мозъка. В следващия земен живот това се проявява в парализа на един от крайниците. За да се създаде тази кармическа връзка, за да се стигне първо до парализ на мозъка, причина за това е следното: Тази индивидуалност беше една от онези, които през време на кръстоносните походи тръгнаха на Изток в Азия срещу турците, за да се бият срещу турците и азиатците, но същевременно се научиха извънредно много да се възхищават на азиатците. След като тази индивидуалност прие с възхищение това, което кръстоносците намериха като велика духовност на Изток, след като тази индивидуалност беше приела в себе си всичко това, тя срещна един човек, за който инстинктивно чувстваше, че е имала работа с него в един свой минал земен живот. И това, което трябваше да се уреди сега между това и миналото въплъщение, беше нещо морално. Въздействието на слънчевия удар от един земен живот върху заболяването

на коляното в следващия земен живот е на първо време нещо чисто физическо, обаче когато се касае за въпроси на съдбата, то винаги е свързано с нещо морално. Тъй като от един по-предишен земен живот тази индивидуалност носеше със себе си силен импулс за яростна борба срещу един човек, когото тя среща, тя започва да преследва този противник при силна слънчева горещина. Тя не е права. Това яростно преследване се връща върху самия преследвач и той получава слънчев удар в мозъка, чрез който мозъкът бива парализиран за известно време. И онова, което трябваше да стане в тази борба, беше дошло оттам, мои мили приятели, че в едно минало въплъщение тази индивидуалност е била особено умна, умна до най-висока степен. Ето сега имаме поглед в един още по-предишен земен живот, когато е налице високо остроумие. А противникът, когото тази индивидуалност среща през време на кръстоносните походи, този противник в неговия минал живот е бил поставен на тясно от тази остроумна индивидуалност, бил е поставен в неизгодно положение. С това бе създадена моралната връзка, чрез това бе създаден импулсът за борба и т.н.. Значи този импулс е свързан с нещо морално, като силите, които са били образувани, са идвали от миналото въплъщение.

Така че при тази индивидуалност намираме три редуващи се въплъщения: Една извънредно остроумна, мъдра личност в много древни времена - това е едното въплъщение. Следващото въплъщение е като кръстоносец, който в определен момент поради това, което точно неговото остроумие беше направило, получава парализ на мозъка, това остроумие бива угасено, но преди това

този ум с извънредно голямо възхищение беше приел източната цивилизация. Третото въплъщение: един пруски офицер, който трябва да се уволни поради заболяване на коляното и понеже не знае какво да прави, залавя се с философията и написва произвеждащата най-силно впечатление «Философия на несъзнателното», израснала от цивилизацията на втората половина на 19-то столетие.

Ето че имаме сега една връзка, след което нещата, които по-рано са били тъмни, изведнъж се осветляват. Защото виждате ли, когато четях Хартман като младеж, без да зная за тези връзки, аз имах чувството, че тук има нещо извънредно остроумно. Но прочитайки някоя и друга страница следваше констатацията: Да, тук има нещо страшно умно, но остроумното не е на тази страница. Аз постоянно исках да прелиствам и да погледна на другата страница, дали остроумното се намира там. Но остроумното не беше от днес, а това беше остроумното от вчера или завчера.

Това ми стана ясно, едва когато видях, че това остроумие, тази особена мъдрост е съществувала вече при две въплъщения в миналото и продължава да действа впоследствие. Тогава върху цялата тази литература падна извънредно силна светлина, върху тази литература на Хартман,

която изпълва цяла библиотека, пада светлина, когато разберем, че тук продължава да действа остроумието от едно много по-ранно въплъщение.

И когато човек се запознае лично с Едуард фон Хартман, той има чувството, че зад тази личност има един, който все още не говори; но зад него се намира още един трети, той доставя всъщност вдъхновенията. Защото слушайки го, човек понякога се отчайваше: Тук един офицер говореше върху философията без въодушевление, безразлично, говореше с известен дрезгав тон за най-висшите истини. Едва след това можеше да се забележи, как стоят всъщност нещата, когато човек знаеше, че зад всичко това стои остроумие от две по-ранни въплъщения.

Без съмнение, когато човек разказва подобни неща, това изглежда непочтително, но не е така, аз обаче съм убеден, че за всеки човек може да бъде много ценно да открие такива връзки в своя живот, даже и за случая, че някой трябва да си каже: - В моя трети минал земен живот аз съм бил един много лош човек. - Може да бъде много полезно за живота, ако някой може да си каже: - Аз съм бил много лош човек. - Някога в едно въплъщение, да, не само веднъж в някое въплъщение, ние при всички обстоятелства сме били действително много лоши хора! При тези неща винаги се изключват настоящите въплъщения, както е познато; присъстващите се изключват, когато става въпрос за нещо лошо.

Аз също бях силно заинтересуван, тъй като самият живот ме срещна с тази личност, това беше съдбоносната връзка в случая *Фридрих Ницше*. Разглеждал съм проблема Ницше от всички страни; даже писах и говорих някои неща върху Ницше и преди всичко, разгледах този Фридрих Ницше от всички страни.

Това беше една странна съдба. В живота си аз го видях само веднъж. Видях го през 90-те години на миналото столетие в Наумбург, когато той вече беше тежко душевно болен. Един следобед, около два и половина часа, сестра му ме заведе в неговата стая. Той лежеше с очи, които не можеха да забележат, че има някой пред него, проявяващ пълно безучастие; с онова толкова красиво, художествено оформено чело, което правеше особено силно впечатление. Въпреки че очите му бяха безучастни, човек имаше чувството, че няма пред себе си един умопобъркан, а един човек, който целият предиобед интензивно е работил духовно в своята душа, обядвал е и сега е полегнал, за да си отпочине, да размишлява полусънуващ върху онова, което е разработил предиобед в душата си. Погледнато духовно, всъщност аз имах пред себе си едно физическо и едно етерно тяло, особено по отношение на горните части на човека, защото неговата духовно-душевна същност се намираше вече вън, като беше свързана с тялото само с една дебела нишка. Всъщност вече беше настъпила един вид смърт, но една смърт, която не може да настъпи напълно, защото физическият организъм беше много здрав и искащото да

се оттегли астрално тяло и азът, който искаше да побегне, бяха извънредно здраво задържани от здравата обмяна на веществата и от извънредно здравия ритмичен организъм, при една напълно разрушена нервно-сетивна система, която не можеше вече да държи в себе си астралното тяло и аза. Така че човек имаше чудесното впечатление, че всъщност действителният Ницше се носеше над главата си. Той беше там. А долу имаше нещо, което по отношение на душата можеше да бъде труп, но не беше труп само поради това, че се държеше още с пълна сила за душата само в долните части на човека благодарение на извънредно здравия организъм на обмяната на веществата и ритмичния организъм.

Когато човек види подобно нещо, това в най-дълбокия смисъл може да възбуди вниманието към кармическите взаимовръзки. Но тук в кармическите връзки то бе осветено с една друга светлина. Тук не можеше да се изходи от някой отделен орган или нещо подобно, а аз бях насочен към цялата индивидуалност на Фридрих Ницше.

В този живот на Ницше строго могат да се разграничат един от друг три периода. Първият период започва, когато като младеж той написа своята книга «Раждането на трагедията от духа на музиката», одушевен от изгряването на музиката от гръцките мистерии и от друга страна извеждайки отново трагедията от музиката. После със същото настроение той написа следващите четири книги: «Давид Фридрих Щраус привърженик на идеите и като писател», «Шопенхауер като възпитател», «За ползата и вредата от историята за живота», «Рихард Вагнер в Байройт». Това беше в 1876 година, през 1869 година е написана «Раждането на трагедията от духа на музиката». Книгата «Рихард Вангнер в Байройт» е един въодушевен химн за Рихард Вагнер, фактически може би най-добрата книга, която е била написана от един почитател на Рихард Вагнер.

В живота на Ницше започва една втора епоха. Той пише своите книги «Човешко, прекалено човешко» в два тома, «Утринна заря» и «Преуспяващата наука».

Ницше, който в неговите първи съчинения до 1876 година беше идеалист в най-висшия смисъл и искаше да издигне всичко до идеал, в тази втора епоха на своя живот казва сбогом на всякакъв идеализъм. Той осмива идеалите. Той си изяснява, че когато хората си поставят идеали, те вършат това, защото са слаби в живота. Когато някой не може да направи нищо в живота, казва, че животът няма никаква стойност, трябва да се преследва един идеал. И така Ницше взима на прицел отделните идеали, поставя ги, както той казва, върху лед, като схваща онова, което представлява божественото в природата, като нещо прекалено човешко, именно като нещо дребнаво. Тук Ницше е волтерианец, той посвети също една книга на Волтер. В нея Нитцше изцяло е рационалист, интелектуалец. И това трае до 1882/1883 година. След това започва последната епоха от неговия

живот, когато той изгражда идеи като тези за възвръщане на подобното, когато разглежда Заратустра като един идеал на човека. Тогава той написва «Така каза Заратустра» в стил на химн.

По-късно отново започва да пише за Вагнер. Това е нещо забележително до най-висока степен! Когато човек се запознае с Ницшевия начин на работа, този ни се представя в една странна форма. Прочетете ли днес книгата «Рихард Вагнер в Байройт», вие виждате, че това е един въодушевен химн за Рихард Вагнер, величествен, гениално въодушевяващ. В последната епоха излиза книгата: «Случаят Вагнер». В тази книга се намира всичко, което може да се каже против Вагнер.

Когато някой иска да бъде тривиален, той казва: - Ницше е преоседлал, изменил е своя възглед. Който се е запознал с наличните Ницшеви ръкописи, той не говори така. Защото когато Ницше написва няколко страници в своята книга «Рихард Вагнер в Байройт», той написва също така и всичко онова, което е имал срещу него - срещу това, което сам е казал. След това отново написва един въодушевен химн, и после написва всичко това, което е имал против. Всъщност целият «Случай Вагнер» е написан още през 1876 година. Само че Ницше го е оставил настрана, изключил го е и е напечатал само онова, което е било неговият въодушевен химн. Той всъщност отново взима своите стари бележки и ги допълва само с някои остри изречения.

Но все пак през този трети и последен период от своя живот той е имал тенденцията да атакува всичко онова, което е оставил, така да се каже, настрана в първата епоха на своя живот. Вероятно е, че ако ръкописите, които е оставил настрана като несъвпадащи с написаното в книгата «Рихард Вагнер в Байройт», биха били унищожени от огън, ние не бихме имали никакъв «Случай Вагнер».

Виждате ли, когато проследим тези три епохи, всичките те имат един единен характер. И даже последната книга, най-малкото напечатаната последна книга, «Залезът на кумирите или как се философстваше с чука» (на български издадена като «Залезът на боговете»), където, бих искал да кажа, всичко е показано от неговата обратна страна, даже тази последна книга носи нещо от целия основен характер на Ницшевата духовност. Само че там, където той действително пише на стари години, Ницше става имагинативен, образен. Например той иска да охарактеризира Мишел, френския писател Мишел. Това е една сполучлива характеристика, която той написва: «въодушевлението с което си съблича дрехата, през времето когато е въодушевен». От определена страна Мишел е схванат отлично. Такива подобни неща се намират нагледно предадени в тази книга «Залезът на кумирите».

Но когато човек има пред себе си тази ужасно потресаваща картина на носещата се над тялото индивидуалност на Ницше, той се чувства

принуден сега по отношение съчиненията на Ницше да си каже: - Да, всъщност те правят впечатление, като че Ницше никога не е присъствал със своето човешко тяло, когато е писал своите изречения, като че винаги - той не е писал седейки, а ходейки, пристъпвайки с краката си - той е бил малко извън своето тяло. Най-силно ще имате това впечатление при определени откъси от четвъртата част на книгата «Така каза Заратустра», където директно ще имате чувството, че не се пише така, когато тялото регулира, а само когато тялото вече не регулира и със своето душевно естество човек се намира извън тялото си.

Човек има чувството, че при духовната си дейност Ницше винаги напуска своето тяло.

И в крайна сметка това се крие в навиците на неговия живот. Той с удоволствие е вземал хлорал, за да дойде в определено настроение, едно настроение, което е независимо от тялото. Безсъмнение в този копнеж, в своето душевно настроение да стане независим от тялото, е бил предизвикан от това, че телесният му организъм в много отношения беше болен, че например той винаги е имал продължително главоболие и др. п..

Но всичко това дава една единна картина на Ницше в неговото въплъщение в края на 19-и век, което след това го доведе до умопобъркване, така че накрая той вече не е знаел, кой е. Защото има писма от *Георг Брандес*, в които Ницше се подписва: «разпънатият» - т. е. той се счита за Разпънатия - или пък гледа на себе си като на един намиращ се обективно вън от него човек. Или счита себе си за бог, който отива на разходка край реката По, и се подписва «Дионисий». Това отделяне от тялото, когато някой твори духовно, се получава като нещо, което е особено характерно за тази личност, за това въплъщение на тази индивидуалност.

И когато се проникнем с това вътрешно-имагинативно, вътрешно образно, ние биваме отведени обратно в едно намиращо се недалече минало въплъщение. Особеното при много такива представителни личности е, че по правило техните минали въплъщения не се намират особено далеч в миналото, а точно в нашето време са сравнително малко отдалечени назад. И ето, ние стигаме до едно съществуване на Ницше, в което тази индивидуалност е била францискански монах, един аскетичен францисканец, който много силно е изтезавал своето тяло. Сега ние имаме решението на загадката. Погледът се спира върху един човек в характерното францисканско облекло, който в продължение на часове лежи пред олтара, коленете му стават на рани от продължителните молитви за милост; човек, който ужасно се изтезава. Поради саморъчно причинената болка човек много силно се свързва със своето физическо тяло. Особено силно се чувства физическото тяло, когато се изпитва болка,

защото астралното тяло особено силно се стреми към изпитващото болки тяло, иска да го проникне.

Този толкова голям стремеж към подготвяне на тялото за спасение в едно въплъщение, действа така, че душата никак повече не иска да бъде в тялото при следващото въплъщение.

Ето виждате ли, такива са кармическите характеристики в характерни случаи. Можем също да кажем: - Те всъщност се различават от това, което обикновено си представяме. Върху редуващите се земни съществувания не може да се спекулира. Тогава по правило грешим. Когато обаче намерим правилното, то в най-висшия смисъл хвърля светлина върху живота.

А именно едно обективно разглеждане в това отношение може да ни подбуди, да виждаме кармата в истинската светлина. Въпреки че това има своите съмнителни страни, аз не се поколебах да разгледам пред вас отделни конкретни кармически връзки, за които вярвам, че те наистина ще хвърлят силна светлина върху същността на човешката карма, на човешката съдба. А утре ще продължим по-нататък.

ДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 16 март 1924 година

В разглеждането в последно време на кармическите връзки аз следвах досега правилото, да изхождам от определени личности, които можете да срещнете в по-ново време, за да се опитам след това да се върна в миналото до предишни съществувания на Земята. Днес, за да допълня конкретните примери за кармическите връзки, бих искал обратно да тръгна от определени исторически личности на миналото и от тези личности на миналото да извървя пътя нагоре в по-късно време на историята, или в живота до настоящето. Следователно бих искал да дам едно историческо описание чрез кармическото разглеждане на определени взаимовръзки.

Когато проследяваме развитието на християнството от неговото основаване на Земята до неговото разпространение в Европа, когато проследяваме различните пътища, през които християнските импулси са минали, ние се сблъскваме с едно друго религиозно духовно течение, което, макар и днес да се забелязва по-малко, е упражнило извънредно дълбоко влияние върху европейската цивилизация, бих искал да кажа, именно под повърхността на външните исторически събития. Това е духовното религиозно течение, познато под името мохамеданизъм, родената около повече от половин хилядолетие след основаването на християнството мохамеданска религия, заедно с всичко онова обаче, което е свързано с живота, придружаващ раждането на тази мохамеданска религия.

Ние виждаме първо, как *Мохамед* основава един вид монотеизъм, един вид религия, която, както юдейството, по строг начин почита едно единно божество обгръщащо света. Тук имаме един единен Бог, за когото Мохамед иска да възвести. Това е нещо, което като мощен импулс изхожда от Арабия и се разпространява надалече в Азия, после преминава през Африка и стига до Европа през Испания.

Който днес разглежда съвременната цивилизация, той и днес ще съди погрешно за много неща в тази цивилизация, ако не вземе предвид, как - именно по околния път чрез походите на арабите, - всичко това, което в крайна сметка е получило своята ударна сила чрез делото на Мохамед, е действало в европейската цивилизация, без формата на религиозното чувство, с което то беше свързано, да проникне в Европа.

Когато хвърлим поглед върху религиозната форма, в която мохамеданизмът се е появил в неговия арабски вид, ние първо имаме скования монотеизъм, всемогъщото единно Божество, което за религиозния живот включва в себе си нещо фатално, един фаталистичен елемент. Съдбата на хората е предварително определена. Човек трябва да се подчини на тази съдба, или най-малкото да се чувства подчинен на нея. Тази е религиозната форма. Обаче този арабизъм - така искаме да го наречем, - е произвел още съвършено друго нещо. Забележителното е, че от една страна този арабизъм се разпространява по съвършено войнствен начин, по пътя на войните, че народите са обезпокоени от онова, което изхожда като войни от арабите. Обаче от друга страна също така до най-висока степен е забележително, че почти цялото хилядолетие, цялото първо хилядолетие от основаването на мохамеданизма арабизмът е бил носител на цивилизацията. Да разгледаме например времето, когато в Европа Карл Велики, да речем, е имал най-голямото си влияние. В същото време отвъд в Азия в столицата Багдат ние намираме една чудесна цивилизация, всъщност един величествен духовен живот. Бихме искали да кажем, че докато Карл Велики, изхождайки от първобитни основи - той едва тогава се научава да пише, - се опитва да разпространи едно начално образование, ние виждаме една висока духовна култура отвъд в Азия, в Багдат.

Ние виждаме даже, как в средите на Карл Велики съществува извънредно голямо уважение пред тази духовна култура. В онова време - това е времето, когато царуваше, както казах, Карл Велики,

времето на царуването на Карл Велики се смята 766-814 година - времето от 786 до 809 година ние виждаме отвъд в Багдат начало на величествената цивилизация при халифа *Харун Ал Рашид*. Ние виждаме Харун Ал Рашид, силно възвеличаван от поетите човек, който е бил в центъра на широк кръг от науки и изкуства, който сам е бил един високо образован човек, който в своята свита е имал не само първобитни хора, какъвто е бил например

Айнхард при Карл Велики, а е събрал около себе си блестящи величия на науките и изкуствата. Ние виждаме, как отвъд в Азия Харун Ал Рашид импулсира, да не кажем сега владее, една велика цивилизация.

И ние виждаме, как в тази духовна култура, чиято душа е Харун Ал Рашид, възниква онова, което от аристотелизма насам се разпространява в един непрекъснат поток оттатък в Азия. Аристотелска философия, аристотелска естествена наука е намерила разпространение и отвъд в Азия. Тя бе разработена с ориенталско разбиране, с ориеталско въображение, с ориенталски възглед. Ние я намираме в цяла Предна Азия, намираме я да действа чак през границите на Индия, намираме я така разработена, че например в двореца на Харун Ал Рашид се развива една обширна и много разпространена медицинска система.

Ние виждаме онова, което е било основано от Мохамед с един вид религиозен фурор, как по един дълбоко философски начин, по един силно интензивен проникващ начин се налага между учените, поетите, естествоизпитателите и лекарите в двора на Харун Ал Рашид.

Там се развива математиката, географията. За съжаление това се подчертава твърде малко сред европейската история и обикновено като се има предвид примитивността, царуваща да речем, при франкския двор на Карл Велики, се забравя това, което е било отвъд в Азия.

И когато вземем под внимание това, което се беше развило там по права линия от мохамеданизма, ние имаме пред нас една чудна картина. Мохамеданизмът бе основан в Мека, след това продължен в Медина. Той се разпространява нагоре в областите на Дамаск, Багдат и т. н. в цяла предна Азия. Ние го виждаме да царува по такъв начин, какъвто аз току-що описах. С това ние имаме едната линия, в която мохамеданизмът се разпространява от Арабия на север през цяла Предна Азия. Арабите постоянно обсаждат Константинопол. Те хлопат на вратите на Европа. Те искат, така да се каже, да прокарат това, което имат като ударна сила, през европейския Изток към Средна Европа.

От друга страна ние имаме арабизма, който се разпространява през Северна Африка до Испания. През Испания той обхваща Европа от другата страна. Фактически ние имаме странното положение, че Европа е обхваната от арабизма като в една културна вила.

От друга страна имаме разпространяващото се от Рим, от Юг християнството в римска форма и изхождащо от Гърция онова, което тогава се проявява в превода на Библията от *Вулфила*, и т. н., това го имаме в средата. И имаме мохамеданизма, който от две страни обхваща европейската християнска цивилизация. И всичко онова, което се разказва в историята на Европа за делата на Карл Велики за поощрение и подпомагане на християнството, то трябва да бъде разглеждано само така, че докато Карл Велики прави много за разпространение на християнството,

за подпомагане на това християнство в Средна Европа, едновременно с него отвъд в Азия се намира онзи мощен културен център, за който говорих - културният център на Харун Ал Рашид.

Когато разгледаме тези неща чисто външно-исторически, какво се изправя тогава пред нас? Тогава ние виждаме, че се водят войни по продължение на линията, която през Северна Африка преминава към Иберийския полуостров /Испания/, че през Испания идват последователите на арабизма, че те са отблъснати от представителите на европейското християнство, от *Карл Мартел*, от Карл Велики. По-късно виждаме, че над величието на мохамеданизма така да се каже, угасяващо го се разлива, турцизмът, който приема религиозната форма, обаче угасява именно всичко това, което съществува като такава висока култура, импулсирана от Харун Ал Рашид.

Така всъщност ние виждаме, как чрез съпротивата на европейските християнски воюващи народи постепенно угасват онези течения, за които току-що говорихме. И когато стигаме така към края на първото хилядолетие, за Европа остават опасностите идващи от страна на турците, но те нямат вече нищо общо с това, което имаме предвид тук. Защото оттогава не се говори вече за разпространението на арабизма.

Когато разглеждаме чисто външната история, бихме могли да стигнем до заключението: - Ето, европейците именно са отблъснали арабизма. Станали са такива битки, такива сражения, като сражението при Тур, Полтир и Нарбон. Арабите са били отблъснати и отхвърлени от другата страна на Константинопол и бихме могли да повярваме, че с това всъщност арабизмът е изчезнал от световната история.

Но от друга страна, когато се задълбочим в това, което царува именно в европейската научна, а в много отношения също в европейската художествена култура, ние все пак срещаме арабизма, но като затрупан, като тайнствено разлят в християнството.

От къде идва това? Виждате ли, мои мили приятели, в духовния живот нещата са различни от това, както те са проявяват в обикновените исторически събития. Под повърхността на обикновения исторически живот текат истинските велики течения, в които са действали човешките индивидуалности, които са били в дадена епоха, действали са в нея и след това отново и отново се явяват, като се раждат в съвършено други езикови общности, раждат се в съвършено други направления на мислите, обаче със същите основни типове на тяхната дейност. Това, което са разгърнали по величествен начин в една епоха по-рано, понеже е съществувала възможността на движението, те трябва да го вложат в света в по-късни епохи при големи трудности и пречки. Те трябва да се задоволят с някои неща, които изглеждат дребни в сравнение с това, което са създали като велико в минали епохи, но по основната душевна нагласа, по основното

настроение на душите то е същото, което човешките индивидуалности пренасят от една епоха в друга. Само че не винаги хората познават това, което се пренася, защото те лесно си представят, че един следващ живот трябва да изглежда твърде подобен на един минал живот. Има даже хора, които вярват, че един музикант трябва да се прероди отново като музикант, един философ като философ, един градинар като градинар и т. н.. Но това не е така. Силите, които биват пренесени от един земен живот в следващия земен живот, почиват в по-дълбоки пластове на човешкия душевен живот.

И когато разглеждаме това, тогава стигаме до констатацията, че арабизмът всъщност не е умрял. Преди известно време с примера за *Фридрих Теодор Фишер* и *Франц Шуберт* аз можах да ви покажа, как чрез преминаването на индивидуалностите от едно въплъщение в друго под една напълно различна форма се продължава в по-късно време онова, което е било изработено, постигнато в една минала епоха.

Арабизмът съвсем не е умрял в действителност, а сред европейската цивилизация живеят много повече индивидуалности, които са били здраво вкоренени в арабизма, защото просто са се родили сред европейската цивилизация, родили са се между европейците като даващи тон личности, както това е било възможно в по-късно време в Европа.

По-лесно е да се тръгне от една историческа личност, като тя се потърси в по-късно превъплъщение, отколкото да се върви по обратния път, който аз ви охарактеризирах в последните лекции, където от по-късни въплъщения търсим предишни въплъщения. Когато обгърнем с поглед индивидуалността на Харун ал Рашид, когато се запознаем с нея вътрешно, когато се запознаем с нея, както се казва, в астралната светлина, как тя е съществувала като духовна индивидуалност през 9-и век, когато обгърнем с поглед това, което тя е била зад кулисите на световната история, което, както описах, се разви точно с онзи описан от мене блясък на повърхността на историята, тогава ние проследяваме времената, течението на времето - и намираме една такава индивидуалност, каквато е била Харун ал Рашид, преминал през смъртта, съизживяващ, гледащ, така да се каже, от духовния свят надолу това, което става на Земята: външното изкореняване на арабизма, съдбовно съизживяващ от другата страна това изкореняване. Ние намираме как една такава индивидуалност минава през духовния свят и отново се явява на Земята, може би не в такъв блясък, но с едно душевно устройство, което има типична прилика с онова, което е било по-рано.

И така ние виждаме Харун ал Рашид фактически да възкръсва отново в историята на европейския духовен живот. И той се явява като една личност, която отново е широко позната, явява се като лорд *Бейкън от Верулам.* Аз разгледах този лорд Бейкън в много от лекциите. Всичко онова, което в известно отношение беше практическа импулсивност у Харун ал Рашид, която той пренесе върху заобикалящите го лица, това

лорд Бейкън пренася в повече абстрактна форма върху отделните науки, понеже той живее в абстрактната епоха. Както Харун ал Рашид е универсален дух чрез това, че обединява около себе си отделните специализирани духове, така и лорд Бейкън - разбира се, имайки зад себе си своя вдъхновител, но той е именно подходящ да бъде инспириран по този начин, - е една личност, която може да действа универсално.

И когато въоръжени с това знание за историческите кармически взаимовръзки хвърлим поглед върху лорд Бейкън и неговите съчинения, ние откриваме причината, поради която тези съчинения звучат всъщност толкова малко християнски и толкова много арабски. Да, тогава ние откриваме истинската арабска отсенка в тези съчинения на лорд Бейкън. И ние ще си обясним също така някои неща относно характера на лорд Бейкън, който е изпитал толкова много нападки, когато виждаме именно в лицето на лорд Бейкън едно превъплъщение на Харун ал Рашид. От живота, от практическия културен живот, който царуваше в двореца на Харун ал Рашид в Багдат, пред който с право се прекланя самият Карл Велики, се е получило това, което по-късно се прояви по един абстрактен начин в абстрактния учен лорд Бейкън. Но от своя страна човек се прекланя пред лорд Бейкън. И бихме искали да кажем, че който изучава начина, по който европейската цивилизация се е отнасяла спрямо Харун ал Рашид в 8-то, 9-то столетие, и който след това изучава как европейските научни кръгове са се отнасяли към лорд Бейкън, той има впечатлението, че хората просто са се обърнали. През време на Харун ал Рашид те са гледали към Изток, след това в Средна Европа те са се обърнали и гледат на Запад към лорд Бейкън.

И така чрез самите човешки индивидуалности от една епоха в друга се пренася това, което както арабизма привидно външно е изчезнало в историческия живот. Но той продължава да живее по-нататък с неговото основно настроение. И колкото е различен по отношение на своя външен облик един следващ човешки живот в сравнение с миналия земен живот на същата индивидуалност, толкова различно е също и това, което исторически се проявява чрез една такава личност.

Отворете книгите по история и ще намерите, че в 711 година е станало особено важно събитие в конфликта между Европа и нахлуващия през Испания арабизъм. *Тарик*, пълководец на арабите, преминава от Африка в Испания. Той стига на онова място, което е получило своето име от самия него: Гебел Ал Тарик, нареченото по-късно Гибралтар. Става битката при Ксерес де ла Фронтера в 711 година; една важна атака на арабизма срещу Испания през 711 година, значи в началото на 8-то столетие. Тогава действително стават битки, в които военното щастие се колебае насам, натам между народите, които по-късно бяха дошли в Испания при местните жители, намиращи се там от по-рано и нахлуващите араби. И още

тогава в Испания живееше нещо от едно извънредно силно уважение пред образоваността на нахлуващите араби. Естествено в Европа не искаха да им се подчинят; но това, което те донесоха със себе си като култура, в известно отношение беше едно отражение на онова, което живееше по-късно с такъв образцов блясък при царуването на Харун Ал Рашид. В един човек като Тарик ние още имаме онова душевно устройство, което във военния щурм искаше да прояви онова, което беше заложено в арабизма. Външно ние виждаме урагана на войната. Обаче по този път на войната вървят висши културни направления. Върви едно висше културно съдържание.

Тези араби също и външно основаха в Испания извънредно много художествено-научна култура. Много остатъци от този арабизъм продължиха да живеят по-нататък в европейския духовен живот; испанската история скоро престана да играе своята роля в Западна Европа.

Ние обаче виждаме на Запад в Европа, първо в самата Испания, как военното щастие се колебае насам, натам, как от Испания борбата се води по-нататък, виждаме още и при хора като *Спиноза*, колко дълбоко е влиянието на арабската култура. Ние не можем да разберем Спиноза, ако не виждаме неговия произход именно в арабизма. Ние виждаме как това преминава в Англия. Но там то пресъхва, там то престава да съществува. Ние разлистваме описанията, които ни се дават за военните сблъсъци между Европа и арабите, прелистваме по-нататък в историята и виждаме, че те пресъхват. Обаче под повърхността на историята то не пресъхва, а се разпространява в духовния живот. И отново този Тарик внася в историческото развитие това, което, бихме искали да кажем, първоначално е пренесъл в Испания на бурните криле на войната. Несъмнено по своите военни пътища арабите не искаха само да убиват хора, а искаха да разпространят арабизма. Те имаха културни задачи. Онова, което Тарик е принесъл в Испания през 8-то столетие, той отнася със себе си, когато минава през вратата на смъртта. Този арабски импулс външно исторически пресъхва, но чрез *Чарлз Дарвин*, - следващото превъплъщение на Тарик - се появява отново през 19-то столетие в модерната форма на арабизма в Западните европейски области.

Когато по този начин проследим пренасянето от една минала епоха в една по-късна епоха съществуваща в една съвършено друга форма история, веднага ще се разпръсне светлина върху това, което иначе, бих искал да кажа, исторически е изстреляно като от пистолет.

Отначало на някого може да му се струва парадоксално, обаче парадоксалното ще изчезне толкова бързо, колкото повече се изучават конкретните научни факти. Опитайте се, с изострен от тези разсъждения поглед, да четете Дарвиновите съчинения и веднага ще забележете, че Дарвин пише именно неща, които Тарик би могъл да види по своя път към

Европа. Именно в тези дребни неща вие ще доловите, как един земен живот преминава в следващия земен живот.

И виждате ли, онова, което от най-древни времена въобще извънредно силно се е развивало, това е астрономическата наука под формата на астрология, - обаче астрологията от тогавашното време не трябва да се отъждествява с дилетантските неща, които по-късно даже и до днес се култивират като астрология. Човек трябва да може да си състави понятия за дълбоките разбирания, които съществуваха в това време за духовното устройство на Вселената и които са били изразени по един много особен начин при арабите, когато те са били именно мохамедани, когато те продължаваха по най-различен начин династията, основана от Мохамед. Точно астрономията и астрологията бяха изучавани там в техните стари форми.

И когато столицата на арабите бе преместена от Дамаск в Багдат, ние виждаме през 9-то столетие да царува *Мамун*. През време на царуването на Мамун - всичките са приемници на пророка, - ние виждаме как през царуването на Мамун се изучава особено много астрологията, която след това е преминала във всякакви трактати в Европа по напълно дилетантски начин. Нещата са били намерени по-късно. Те са били пренесени в Европа чрез кръстоносците, но са били ужасно изопачавани при опит да бъдат коригирани. Но всъщност това са били величествени неща. И когато направим нашите изследвания, между онези личности, които не са назовавани с имена в историята, които обаче са живели в Багдат около Мамун от 813 до 833 година, изучавайки там именно астрологията, астрономията, ние намираме една блестяща личност, която е била дълбоко доверена на Мамун. Името не е назовано исторически, но това е безразлично - една личност, която е била много високо ценена, която винаги е била запитвана, когато е ставало въпрос да се прочете нещо от звездите. И там са били взимани много мерки във външния социален живот според това, което четейки от звездите са знаели да кажат такива знаменитости, като този учен при двора на Мамун.

И отново, когато проследим насоката, в която този учен от двора на Мамун се развива по-нататък, когато проследим този път, ние стигаме до модерния астроном Лаплас. И тук в лицето на Лаплас отново се явява една от личностите, които са живели в двора на халифа Мамун.

Бихме искали да кажем, че това, което се беше вляло в Европа като големи, а също така и като малки импулси - не е нужно да изброявам всичките малки импулси, - което се беше вляло като големи и като малки импулси в Европа, от това нейно обхващане от две страни от арабския свят, след като външното историческо развитие пресъхна, ни показва, как арабизмът по духовен начин продължава да живее по-нататък, как това обхващане продължава да съществува.

Вие знаете мои мили приятели, че самият Мохамед е основал главната столица на мохамеданизма Медина там, където след това беше и столицата на неговите приемници. По-късно тази столица бе преместена в Дамаск. И ние виждаме след това, как от Медина тази столица е преместена в Дамаск, виждаме, как от Дамаск пълководците на приемниците на Мохамед щурмуват към Мала Азия до вратите на Европа, до Константинопол и именно на крилете на тези военни щурмове носят онова, което беше значителна култура и което те оплодиха с религиозния живот на Мохамед, но което е проникнато вече от това, което по пътищата на Александър Велики като аристотелизъм беше донесено в Азия от Гърция, от Македония, от всички възможни културни центрове.

И тук става нещо забележително. Тук чрез нахлуването на турците напълно бе угасено онова, което беше достигнало дотук от арабите. Кръстоносците намират само остатъци, а не властващи културни течения; турците ги угасяват. Това, което се разпространява през Африка, Испания на Запад, се разпространява по-нататък спокойно в културата на тогавашната цивилизация - винаги се намират подходящи възможности. Ученият на Мамун, самият Харун ал Рашид, Тарик, те като души в духовния свят намират възможност да свържат това, което носеха в себе си с това, което съществуваше там, защото когато душата премине през вратата на смъртта, в нея винаги остава известно влечение към областите, в които е действала. Макар и това да може да бъде изменено чрез други импулси на съдбата, то въпреки това продължава да действа. Ако бива изменено, то продължава да действа като копнежи и др. п.. Обаче именно защото арабският свят вярваше в един строг детерминизъм, това, което първо трябваше да бъде импулсирано по военен път, продължи да действа по духовен път, когато се предложи възможностт за това. Появи се също и възможността тези духовни течения да бъдат пренесени особено във Франция и в Англия. Лаплас, Дарвин, Бейкън, както и други подобни духове можаха да действат в това направление.

Обаче тук на Изток всичко бе заглъхнало, бих искал да кажа; на Изток арабизмът можа да хлопа само слабо на вратите на Европа, той не можа да проникне по-нататък. Тогава онези личности, които бяха преминали през вратата на смъртта, след като бяха действали в тази област, изживяха нещо като едно отблъскване, като една невъзможност да проникнат по-нататък. Тяхното земно дело бе разбито. Това произведе даже определено парализиране на душевния живот между смъртта и едно ново раждане. И тук пред нас се представя нещо твърде интересно.

Ние виждаме, как скоро след смъртта на пророка столицата е преместена от Медина в Дамаск, как пълководците на приемниците на Мохамед се насочват натам, как обаче те винаги са отблъснати, как тук не успява да се осъществи нещо по същия начин, както оттатък на Запад. И така ние много

скоро виждаме, как в Дамаск царува един от приемниците на пророка, *Муавия* 611 г. и живее напълно с онази душевна нагласа, която от една страна израства от монотеизма на арабите, но също и от детерминизма, който все повече и повече се превръща във фатализъм. Но още тогава царуваше пренесеният в Азия гърцизъм - аристотелизмът, макар и, бих искал да кажа, в една повече мистична форма, в една повече вътрешна форма. И Муавия, който от една страна изпрати своите пълководци чак до Константинопол, но от друга страна също и в Африка направи някои опити - обаче не успя да осъществи нещо особено, - Муавия беше същевременно един разсъдлив човек, който външно не успя да постигне всъщност много нещо, не успя също и в духовните области.

Вие виждате, че той царува не особено дълго след Мохамед. Той стои следователно още напълно в мохамеданизма който е същинския религиозен елемент на арабизма. Той е един от представителите на мохамеданизма от онова време, обаче един такъв, който именно израства от скованата религиозна форма на мохамеданизма и се враства в онзи начин на мислене, който после, надмогващ религиозната форма, се проявява в научната област, в областта на изящните изкуства на Запад.

Този Муавия наистина е един представителен дух в първото столетие след Мохамед, един дух, който не мисли вече както Мохамед, но който още носи в себе си импулсите на Мохамед, който още не е надрасъл религиозната същност на мохамеданизма, но е пренесъл тази същност вече във формата на мисленето, в логическата форма. И той преди всичко принадлежи към онези, които с цялото си усърдие искат да преминат в Европа, искат на всяка цена да проникнат на Запад. Който проследява военните походи, употребените сили, които са действали именно при царуването на Муавия, ще види, че това силно желание за проникване на Запад е било свързано тогава с извънредно голяма ударна сила, която обаче е била само притъпена.

Когато след това един такъв дух премине през вратата на смъртта и живее по-нататък в духовния свят, естествено тогава живее по-нататък и една такава ударна сила и когато проследим по-нататък нещата, ние имаме впечатлението: Това преминава през живота между смъртта и едно ново раждане, като много от останалото като копнеж, се развива като план обхващащ света за през един по-късен живот на Земята, - обаче като всеобхващащ света план, който няма особено конкретна форма. Понеже всичко вече е притъпено, той не приема конкретна форма.

Аз признавам, че сега непрекъснато трябва да си задавам въпроса: - Трябва ли или не трябва да кажа това? Но считам, че нищо не помага, ако за тези неща говорим само абстрактно. И така всички предпазливи съображения трябва да бъдат оставени настрана, за да говорим конкретно за нещата, които са налице. Нека светът приеме нещата така, именно както

той може да ги приеме. За разпространението на духовното човекознание съществуват вътрешни духовни необходимости. Човек се подчинява на това, което се ражда в него от духовната необходимост и не проявява външна «съпротива». Опортюнизмът е нанесъл достатъчно вреда на Антропософското общество; в бъдеще той не трябва вече да се практикува. И даже когато нещата би трябвало да действат парадоксално, те в бъдеще просто трябва направо да бъдат казвани.

Ако в течение на историята проследим този Муавия, който е бил един от най-близките приемници на Мохамед, как той действа по-нататък в невидимото течение и как отново изплува на повърхността, ние намираме *Уудроу Уилсън*.

По един потресаващ за нас начин настоящето се свързва с миналото. Внезапно тук се появява една връзка между настоящето и миналото. И тогава можем да видим, - когато гледаме, как, бих искал да кажа, по морето на събитията, на историческите събития изплува вълната Муавия, изплува вълната Уудроу Уилсън, - как невидимото течение се разпространява по-нататък през морето и как същото това течение отново се появява на повърхността.

И аз мисля, че историята става разбираема, само когато виждаме, как от една епоха в друга се пренася онова, което всъщност действително се случва. И вижте цялата тази, бих искал да кажа, абстрактно упорита форма на 14-те точки, /изработени от Уилсън след Първата световна война/, - естествено моето разглеждане не изхожда от тези 14 точки, но вижте сега, когато фактът вече е налице, тази упорита форма на подържането на 14-те точки - проследете ги в душевната конфигурация и след това се запитайте, дали една такава душевна конфигурация можеше да бъде заложена с такава сила някъде другаде, освен в един приемник на Мохамед! И вземете образувания вече у Муавия фатализъм, пренесете го във времето на модерната абстрактност и почувствайте приликата с мохамеданското: Аллах разкри това, Аллах ще донесе единственото спасение - и опитайте се да разберете правилно някои думи, които е произнесъл създателят на 14-те точки, разбирайки го правилно: Вие ще откриете едно почти буквално, дословно съвпадение.

И когато разглеждаме хората, ние можем да говорим за едно превъплъщаване и на идеите. Чак тогава ще може да се разбере протичането на историята.

ЕДИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ
Дорнах, 22 март 1924 година

Разглеждането на кармата, което провеждаме тук и което в последно време ни доведе до много конкретни случаи на кармически връзки, трябва

да донесе материал за обсъждане не само на отделни човешки връзки, а също и на исторически връзки. Ето защо към примерите, които разгледах, бих искал днес и утре да прибавя още някои неща, днес някои подготвителни неща, а утре ще прибавя към тях кармическите разглеждания.

Вие видяхте, че разглеждането на връзката между два земни живота винаги трябва да почива върху напълно определени симптоми, върху определени отделни факти, от които трябва да изходим и които след това ни довеждат дотам, да съзрем конкретните взаимовръзки. И за случаите, които се осмелих да ви изложа, аз също показах, къде трябва да се търсят тези отделни опорни точки.

Като подготовка за утрешната лекция, днес бих искал да ви представя определени случаи, които утре ще бъдат доизяснени докрай.

Първо бих искал да обърна вниманието ви върху особения интерес, който може да възбуди една или друга личност. Аз ще приведа за пример както исторически личности така и личности от обикновения живот. Особеният интерес, който такива личности могат да възбудят у нас, може да ни доведе дотам, да получим подтик да потърсим взаимните връзки в живота. И който може да ги търси правилно, той може действително да ги открие. Защото вие ще сте забелязали именно от начина, по който аз ви изложих нещата, че важното е човек правилно да търси нещата.

Нека да продължим смелото начинание, и да не оставим нищо да ни спира и пречи. Каквото и становище да заемате иначе по отношение на личността на *Гарибалди*, всъщност той е една интересна личност в Европа през 19-то столетие, която естествено застава по един съвсем забележителен начин в историческите връзки на 19-то столетие.

Нека днес да го разглеждаме като подготовка за утре, като аз искам да ви изложа именно нещата, които после могат да доведат духовнонаучния наблюдател до връзките, които искаме да обгърнем с поглед утре.

Гарибалди е личност, която е съизживяла по един извънредно значителен начин цялото 19-то столетие, която се е родила в 1807 година и е действала на челно място чак до втората половина на 19-то столетие. Това вече показва нещо особено, характерно за този човек, особено за времето на 19-то столетие.

Когато разгледаме съществените духовни черти на този живот, ние намираме, че той е син на беден човек от Ница, на един беден човек, който служи в корабоплаването, едно дете, което има малка склонност да взима участие в това, което обикновеното възпитание предлага на човека, дете, което всъщност не е добър ученик, обаче проявява жив интерес към най-разнообразните човешки дела. Това, което му се предлага в училище, до най-широка степен му дава повод да не развива особено внимание в класа, а повече да бяга от училище. Но когато може да получи някоя книга, която

му вдъхва интерес, тогава - въпреки че иначе предпочита да скита по брега на морето или из горите, когато учителят преподава на децата за света - той не може да бъде откъснат от една такава книга, която е събудила неговия особен интерес. Тогава легнал по гръб на Земята, с корем обърнат към Слънцето, той може дълго време да лежи, изцяло потънал в една такава книга, забравяйки дори да яде.

Но най-много него го интересува светът. Той отрано усвоява професията на баща си и взима първо несамостоятелно участие, след това самостоятелно пътува с корабите по моретата. Пропътува Адриатическо море и изпитва всичко онова, каквото е било възможно в първата половина на 19-то столетие. Тогава е времето, когато либерализмът, демокрацията не бяха още схематизирани с полицейски мерки, а още съществуваше свободна инициатива в човешкия живот. Както се случва, когато човек може да върши това, което иска - е, повече или по-малко, - мисля, че три или четири пъти му се случва корабът му да бъде заловен от пирати и той да стане пленник на пиратите. Но наред с това, че е гениален, той също е така хитър, че винаги се освобождава; много бързо се освобождава.

Така той израства, всъщност постоянно живеейки в големия свят - както казах, аз не искам да дам една биография, а да изтъкна някои характерни черти, които утре ще ни доведат до едно важно разглеждане, - и получава живо впечатление от него чрез вътрешното му отношение към света, избликващо от вътрешността на неговото същество. Веднъж, вече почти узрял, бива заведен на сушата от баща си, именно точно в Рим, като от Рим той разглежда и цяла Италия. Именно при това разглеждане на Италия от Рим през неговата душа трябва да е преминало нещо особено. Пътувайки със своите кораби по морето, той се запознава обикновено с много будни хора, но у тези хора липсва един точно определен интерес, те са именно като спящи за отношенията на времето. При тези хора той понякога вижда неща, които го довеждат до отчаяние, понеже на тях им липсва ентусиазъм за истинската човечност, който ентусиазъм още от ранна възраст се проявява у него по един сърдечно гениален начин.

При това отиване на сушата в Рим през неговата душа трябва да е преминало, бихме искали да кажем, нещо като визия, което му предрича неговата по-късна роля за освобождението на Италия. И от останалите жизнени условия, в които се намира през първата половина на 19-то столетие той става онова, което хората тогава лесно ставаха: Той става фанатичен анти-католик, анти-клерикал и фанатичен републиканец, човек, който ясно си поставя задачата да направи всичко, което може, за да донесе щастие на човечеството по възможния му начин, по който действително предприема да стори това.

Когато по-късно взима участие във всякакви движения, които съществуваха в Италия през първата половина на 19-то столетие, движения

сред тесни кръгове, тогава му се случва - мисля че тогава е на тридесет години, - за първи път да прочете своето име във вестника. За тогавашното време някой да прочете името си във вестника е значело много повече отколкото днес. Но за него е нещо още по-важно да прочете името си във вестника, защото той прочита съобщение за неговото осъждане на смърт. Значи той най-напред сам прочита съобщението във вестника за своята смъртна присъда. Това все пак е една характерна черта - защото не всеки човек изживява подобно нещо, - нали така?

Обаче на него не му се отдава - а това е твърде характерно, защото неговият ентусиазъм съществува още тогава, - да се намеси още тогава в отношенията на Италия или на Европа, а от съдбата му е определено първо да отиде в Америка и в Америка да вземе участие във всякакви движения за свободата до около 1848 година. Но той винаги остава един странен човек, един човек надарен с особени индивидуални качества. Ако това, което току-що споменах, вече е една твърде странна черта в неговия живот, че той намира своето име написано във вестника, узнавайки своето собствено осъждане на смърт, то той изживява още един индивидуален биографически факт, нещо, което също се случва на много малко хора. Той се запознава с жената, с която споделя щастието и съдбата си в течение на много години, по един твърде странен начин, а именно намирайки се в морето върху кораба, откъдето гледал сушата с далекоглед. Това също не се случва на повечето хора, този начин на влюбване през един далекоглед.

Съдбата го улеснява скоро да се запознае с жената, в която се влюбва от пръв поглед, от пръв поглед, но през далекоглед. Защото естествено той скоро се насочва към сушата в посоката, в която е видял жената през далекогледа и там е поканен на обяд от един човек. Той приема поканата и се оказва, че това е бащата на личността, която е видял на сушата през далекогледа. Тя говори само португалски език, а той само италиански; обаче биографите ни уверяват и това изглежда вярно, че младата жена, въпреки че знае само португалски, веднага разбира неговото много кратко признание в любов, изказано на италиански само с думите: - Нека съединим живота си. - И наистина от това произлиза дълъг, дълъг брачен живот.

Тази личност, станала сега негова жена, взима участие във всички страшно приключенски пътувания, които той прави в Южна Америка и преживява потресаващи неща. Веднъж например се разпространява слух, че Гарибалди е бил убит в едно сражение. Жената се втурва на бойното поле, повдига там всяка една глава на падналите в битката, за да види, дали той е Гарибалди. Най-после, след като дълго го е търсила, тя го намира жив.

Но потресаващо е това, че при това приключенско търсене на Гарибалди, което е траело дълго време, тя ражда без никаква помощ едно

дете и за да го топли, го завързва с връзка на гърдите си и така дълго го запазва да не измръзне. Действително в тези американски приключения на Гарибалди е имало дълбоко потресаващи неща.

Когато към средата на 19-то столетие в Европа настъпи времето, където различните импулси за свобода обхванаха народите, Гарибалди не се задържа вече в Америка, а се връща обратно в своето отечество. И тук всеобщо е известно, как той интензивно и активно събира отряди за свободата при най-трудните условия и с това допринесе Италия да стане това, което тя стана - но не само допринесе, а беше истинският творец на това, което стана.

И тук в неговия живот изпъква една черта на неговия характер, много силно изпъква. Във всяко отношение той е независим човек, един човек, бих искал да кажа, който при всички случаи в живота разсъждава по един наивен, но велик начин и се грижи само за това, което блика от неговите най-вътрешни импулси. Така действително твърде забележително е, как той прави всичко, за да помогне на династията на *Виктор Емануел* да заеме престола на Италианското кралство, докато всъщност цялото обединение на Италия, освобождението на Италия се дължеше на него. Тези неща, как той завладява Неапол и Сицилия с относително съвсем малка, недисциплинирана, но въодушевена войска, как след това по-късният крал на Италия трябваше само да влезе в освободените и завладяни от Гарибалди области, как обаче от страна на кралското семейство и на заобикалящите го всъщност не бе направено нищо, за да бъде оценено по един правилен начин това, което Гарибалди беше направил, това наистина е нещо, което дълбоко впечатлява. Защото всъщност, ако бихме искали да изразим нещата тривиално, би трябвало да се каже: - Савойската династия дължи на Гарибалди всичко, а тя беше до най-висока степен неблагодарна към Гарибалди, прояви към него само онази учтивост, която не може да се избегне, която беше необходима. -

Така например при влизането в Неапол - Гарибалди беше завладял Неапол за династията и беше считан от неаполитанците като истинския освободител, - при неговото появяване избухва буря от възторжени овации. Би било немислимо по-късният крал на Италия да влезе в Неапол без Гарибалди. Това би било съвършено немислимо. Но съветниците решително били против това. Без съмнение при някои такива съветници съществува много голямо съсгледство; и ако Виктор Емануел не би притежавал известен инстинкт и не би допуснал Гарибалди да стои до него в неговата червена блуза при влизането в Неапол, то без съмнение, вместо с овации и ликувания, с които Гарибалди, а не кралят на Италия беше посрещнат, той без съмнение би бил освиркан. Това е нещо, което можем да твърдим с абсолютна сигурност, ако той би влязъл в Неапол без Гарибалди.

Така е всъщност на всяка крачка. При един от походите повече в централна Италия Гарибалди беше извършил всъщност всичко. Кралските пълководци заедно с краля - в такива случаи, за да бъде изразено по-меко, се казва - пристигнаха много късно: всичко е свършено вече от Гарибалди. Но когато се явява войската с носещите много ордени пълководци и среща войската на Гарибалди, която не носи никакви ордени, която също така е непретенциозно облечена, пълководците заявяват: - Ние не можем да яздим заедно с тези, това не може да стане, това не може да бъде. – Но както казахме, Виктор Емануел е имал определен инстинкт. Той повиква Гарибалди на своя страна, а пълководците овесили носове трябвало да се смесят с войската на Гарибалди. Изглежда че тези пълководци са се чувствали страшно зле, те всички получили болки в стомаха. И това не можело да продължи така: Когато след това е трябвало да се влезе в друг град, Гарибалди, който всъщност беше извършил всичко, трябва да върви назад като опашка. Войската на Гарибалди е трябвало да остави другите да минат напред. Това е случай, когато хората без да са направили абсолютно нищо, влизат първи в града, а след тях Гарибалди със своите гарибалдийци.

Същественото са тези чудни съчетания в съдбата. Именно при тези съчетания в съдбата вие трябва да виждате, кое води до кармическите взаимовръзки. Защото, нали всъщност няма нищо общо с човешката свобода или несвобода, че някой прочита своето име във вестника, който съобщава неговото осъждане на смърт, или че намира своята жена чрез далекоглед. Това са обаче кармически връзки, които протичат наред с това, което въпреки всичко съществува като свобода при човека. Обаче тези неща, за които можем да бъдем сигурни, че са съчетания на съдбата, същевременно са големите стимули именно практически да изследваме същността на кармата.

Аз бих искал да кажа, че при такива личности и второстепенните неща в живота са характерни. При такива личности действително има значителни второстепенни неща. Виждате ли, Гарибалди е бил това, което можем да наречем красив мъж. Той имал много хубава тъмноруса коса, изобщо бил много красив. Косата му била къдрава, тъмно руса и жените много го обичали. Но от малкото черти, които ви приведох за жената, избрана през далекогледа, за тази жена можем да кажем най-доброто, най-интересното, най-преданото; но изглежда, че тя е била ревнива! Тази ревност изглежда не е останала далеч от нея.

Какво направил Гарибалди, когато, както изглежда, ревността един ден приела много големи размери? Той накарал до корен да острижат хубавата му коса и тръгнал с оголена глава. Това е било още в Америка. Всичко това са черти, които действително показват, как в живота се поставят необходимостите на съдбата.

След това, което беше направил в Италия, Гарибалди стана една европейска величина и който пътува днес през Италия, знае, че когато пътува от град на град, той пътува също от паметник на паметник на Гарибалди. Но имаше времена в Европа, където навсякъде също и извън Италия името на Гарибалди се произнасяше с огромен интерес и с голяма почит, когато да речем, дамите в Кьолн или в Майнц, или някъде другаде носеха червени блузи в чест на Гарибалди, защото червените блузи са били облеклото на гарибалдийците, - да не говорим за Лондон, където червената блуза изцяло бе на мода.

Но интересното е, че когато след това избухва германо-френската война в 1870 година, остарелият вече Гарибалди се поставя на разположение на французите. Той бил всъщност единственият, който при тази възможност, въпреки че е имал опитност само в свободните войни, които беше водил в Италия и в Америка, в една относително регулярна битка пленява едно германско знаме така, че е трябвало да го измъкне изпод купчина бойци, които изцяло го покривали, като искали да го запазят със собствените си тела. Гарибалди пленява знамето. Но понеже същевременно изпитал извънредно голямо уважение пред това, че бойците го пазели със собствените си тела, след като отнел знамето той отново го върнал на неговите притежатели. Във всеки случай, след това, когато се явил на едно събрание, бил освиркан заради това си деяние.

Нали, не само един интересен живот, но наистина един човек, който по един извънредно характерен начин изпъква над всичко онова, което иначе се явява като велико в 19-то столетие! Действайки така свободно, така стихийно, но от друга страна и от такива първични, но винаги гениални импулси, той няма равен на себе си. Другите велики хора са били може би в състояние да водят по-големи войски, да действат по правилата, но у никой от тях не е имало такова истинско, самобитно въодушевление за това, което се преследва по този път. Няма такъв човек в тази епоха, която вече дълбоко беше потънала в материализма.

Тази е една от личностите, която исках да ви представя. Както казах, днес аз ще дам подготвителните неща, а утре ще опитам с изводите.

Една друга личност ви е много известна по име; но по отношение изследването на кармата именно тази личност представлява извънредно голям интерес: Това е *Лесинг*.

Бих искал да кажа, че именно Лесинговите жизнени взаимовръзки винаги до най-висока степен са ме интересували. Всъщност Лесинг е основателят на по-добрия журнализъм, онзи журнализъм, който има субстанция, който също иска нещо.

При това като противовес на онзи надбуржоазен елемент, - който, преди той да се появи, всред цивилизованото общество по негово време е бил

единственият обект за поетите, единственият обект за драматиците, - Лесинг се стреми да въведе в драмата буржоазния елемент, буржоазния живот, онзи живот въобще, който е свързан със съдбите на хората като хора, а не със съдбите на хората, доколкото те имат едно социално положение и др. п.. Лесинг искаше да доведе на сцената чисто човешките конфликти.

При това той се залови с някои големи проблеми, като например се опита да установи границите на живописта и на поезията в своята книга «Лаокоон». Но най-интересното е, по какъв ударен начин Лесинг защити идеята за толерантността, за търпимостта. Достатъчно е да разгледате неговото съчинение «Натан мъдрият», и тогава ще видите, как в този Лесинг по един превъзходен начин живее идеята за толерантността, как в развитието на разказа за трите пръстена в своя «Натан» той искаше да покаже, как различните религии са се заблудили и са се отклонили от тяхната първоначална форма, как всъщност и трите не са истински и че трябва да се търси истинската, която е изгубена. Така че тук толерантността е свързана с една извънредно дълбокомислена идея.

Освен това при Лесинг е интересен франкмасонският разговор в «Сериозност и шега» и други неща, които произхождат от франкмасонството. Това, което Лесинг направи като исторически изследовател на религиозния живот, като критик на религиозния живот, е нещо е разтърсаващо за онзи, който може да прецени, какво значение има подобно нещо през 18-то столетие. Трябва само да можем да си представим целия този Лесинг с неговата личност, да го поставим пред погледа на нашата душа.

Това не можем обаче да сторим, когато от една страна бихме искали да прочетем тритомното и считано като заключително съчинение на *Ерих Шмид* върху Лесинг, защото там не е описан Лесинг, а там е описан един палячо, който е съставен от различни човешки членове, за когото се твърди, че той е написал «Натан» и «Лаокоон». Но това са само твърдения, че този, който е изобразен тук биографически, е написал това. И по същия начин са написани и другите биографии на Лесинг.

Ние получаваме приблизително впечатление за Лесинг, когато обгърнем с поглед силата, с която той запраща своите изречения, за да улучи противника. Той развива една благородна, но същевременно навсякъде сполучлива полемика най-напред всред средноевропейската цивилизация. При това, когато искаме да проследим връзките на неговия живот, трябва да разгледаме една особена отсенка в неговия характер. От една страна, който има чувство за точност, за често пъти хаплива острота, която се явява например в такива съчинения като «Хамбурска драматургия», не ще намери лесно прехода - но той трябва да се намери, за да се разбере Лесинг, - към това, как Лесинг пише в едно писмо, когато му се ражда син,

който веднага след раждането умрира. Той пише приблизително така: - Да, той от своя страна веднага се сбогува с този свят на мъките. С това той направи най-доброто, което един човек може да направи. - Така приблизително е написано в това писмо, сега не мога да го цитирам дословно. Това означава човек да изрази своето страдание по един извънредно смел начин, но това страдание той чувства не по-малко дълбоко от онзи, който може да оплаква. Тази сила на оттегляне в себе си при болка беше същевременно свойствена на този, който разбираше по най-интензивен начин да пробива напред, когато искаше да развие своята полемика. Ето защо е така сърцераздирателно, когато четем онова писмо, което Лесинг пише, когато умира новороденото му дете и майката лежи тежко болна.

Но Лесинг имаше странната съдба - и това е просто характерно, когато искаме да разгледаме кармическите взаимовръзки при него, - да се сприятели в Берлин с един човек - *Николай*, който всъщност, бихме искали да кажем, във всяко отношение в живота беше противоположност на Лесинг.

Виждате ли, Лесинг, за когото може да се каже - макар и това да не е напълно истина, но въпреки това то е характерно за него, - че никога не е мечтал, защото неговият ум е толкова остър, за духовния изследовател именно поради това той е една извънредно важна личност с неговите духовни връзки, както това ще видим утре. У Лесинг има нещо, което всъщност прави всяко изречение очарователно в контурирането му, в сполучливостта, с която противникът е повален на земята. Това беше противоположното при Николай. Николай е типът на един филистер, един истински филистер. Все пак той беше сприятелен с Лесинг, но беше един своеобразен филистер, един филистер, който имаше видения, имаше най-странните видения.

Лесинг гениалният, нямаше никакви видения, нито сънища. Обаче филистерът Николай страдаше именно от видения. Те идваха и отново си отиваха, когато му слагаха пиявици. Когато не вървеше вече никак, слагаха му пиявици, за да не бъде постоянно нападан от духовния свят.

Фихте написа едно интересно съчинение против Николай. Той всъщност искаше симптоматично да обрисува германското филистерство в личността на Николай. Но тоя Николай беше именно приятел на Лесинг.

При Лесинг е твърде забележителна още една черта. По отношение на своя светоглед Лесинг много се беше занимавал с двама философи, със *Спиноза* и с *Лайбниц*. Трябва да кажа, че понякога си избирах такива странични занимания да чета съчинения, в които се доказва, че Лесинг е бил последовател на Лайбниц, а в други с още по-солидни доказателства се твърдеше, че той е бил последовател на Спиноза. Тези две мнения стоят едно срещу друго в света. И може всъщност да се каже, че не може да се

направи разлика, дали Лесинг, остроумният мъж, е бил последовател на Лайбниц или последовател на Спиноза - нещо, което е противоположно едно на друго. Спиноза е пантеистичен, монистичен; Лайбниц схваща света като съставен от различни отделни същества, от монади, т. е. той е индивидуалистичен. Ние наистина не можем да различим, дали Лесинг е последовател на Лайбниц или на Спиноза. Така че, когато проверяваме Лесинг в това направление, ние всъщност не стигаме до никакво заключително съждение.

В края на своя живот този Лесинг написа забележителното съчинение «Възпитание на човешкия род», в което накрая се явява, бих искал да кажа като напълно изолирана, идеята за повтарящите се земни съществувания /прераждания/. Съчинението разглежда възпитанието на човешкия род когато човечеството последователно преминава през епохи на развитието, през цивилизационно развитие: Как боговете дават в ръцете на човека първата основна книга - Старият завет, как след това идва втората основна книга - Новият завет, как в бъдеще ще дойде една трета книга за възпитанието на човешкия род.

След това обаче книгата завършва с едно кратко изложение, в което се обяснява, че човекът живее в повтарящи се прераждания на Земята. И след това по начин, който протича напълно от характера на Лесинг, той казва: - Трябва ли тази идея за повтарящите се земни съществувания - той не употребява този израз, но по смисъл той се съдържа в книгата му, - да бъде така абсурдна, само защото се е появила у хората в древните времена, когато те още не бяха покварени от училищната мъдрост? - След това показвайки как човекът минава от един земен живот в друг земен живот, книгата завършва с хвалебствено слово за повтарящите се земни съществувания с думите: «Нима цялата вечност не е моя?»

Когато живеем заедно с хората, ние винаги сме срещали и срещаме може би също и днес такива, които много ценят Лесинг, които обаче отхвърлят съчинението «Възпитание на човешкия род». Човек всъщност не може да разбере, що за душевно устройство имат такива хора. Те най-високо ценят един такъв гениален човек, обаче отхвърлят онова, което той дава на човечеството в своята най-зряла възраст. - Той е остарял, вдетенил се е, човек не може повече да го следва - казват те. Нали, по този начин може да се отхвърли всичко!

Но всъщност никой няма право да признае Лесинг, ако заедно с него не признае и това съчинение, което е било написано от него като от най-зрял дух. И не е възможно при Лесинг да не се признае, нещо така лапидарно написано, както тази идея за повтарящите се земни съществувания.

Вие ще проумеете, мои мили приятели, че именно тази личност до най-висока степен е интересна по отношение на кармата, по отношение на нейното преминаване през различните земни съществувания. Защото през

втората половина на 18-то столетие идеята за повтарящите се земни съществувания не беше общовалидна идея. При Лесинг тя наистина беше нещо като изстреляно от пистолет, като една проблеснала, гениална идея. И не можем да кажем, че бихме могли някак да я обясним чрез възпитанието или чрез нещо друго, което би могло да има влияние върху този особен Лесингов живот и то върху живота на Лесинг в напреднала възраст. Това вече ни поставя задачата да запитаме: - Какъв ли е бил миналият земен живот при един човек, у когото в определена възраст внезапно изниква идеята за повтарящите се земни съществувания, която иначе е чужда на заобикалящата го цивилизация и изниква именно така, че самият човек сочи към това, как тя е съществувала някога в далечното минало. Следователно този човек привежда всъщност вътрешни чувствени основания, които са свързани до голяма степен с указанието за неговите собствени земни съществувания, въпреки че в своето обикновено дневно съзнание Лесинг несъмнено няма никакво предчувствие за подобни взаимовръзки.

Но нещата, които човек не знае, въпреки всичко съществуват. Ако биха съществували само онези неща, които някои хора знаят, тогава светът би бил много беден на събития и същества. Това е вторият въпрос, който трябва да ни занимава в кармическо отношение.

Бих искал да подхвърля един трети въпрос, защото може би чрез описанието на конкретните отношения той може да бъде много поучителен после при разглеждането на кармическите връзки. Между личностите, които са ми били близки като учители през младостта, аз описах една, която представих само така, както тя трябва да бъде именно представена в тази връзка, но която днес бих искал да ви обрисувам с някои черти, които могат да бъдат симптоматични и от значение за изучаването на кармата.

Аз бях доведен до изучаване на кармата на тази личност именно по следния начин. Отново считам за дързост, когато разказвам това, обаче вярвам, че тези дръзки неща не могат да бъдат отбягнати във връзката, в която се намира днес духовният живот, който трябва да изхожда от духовното познание за човека.

Виждате ли, това, което ви разказвам, ми се разкри всъщност едва тогава, когато вече няколко години не бях виждал съответната личност, която за мене беше един много любим учител до моята 18-та година. Аз обаче постоянно следях по-нататък неговия живот, постоянно му оставах всъщност близък. Но в определен момент на моя собствен живот аз имах повод да проследя този живот поради определена причина.

В един определен момент, чрез една друга връзка на живота, извънредно много започна да ме интересува именно животът на Лорд Байрон. И в онова време аз се запознах също с хора, които бяха извънредно големи ентусиасти по отношение на Байрон. Към тези хора принадлежеше

например поетесата, за която в моята биография ще има да кажа още много неща, *Мария Евгения деле Грациe*. Тя беше ентусиазирана почитателка на Байрон през определена възраст на нейния живот.

Ентусиазиран почитател на Байрон беше и една забележителна личност, една странна смесица от всички възможни свойства: *Ойген Хайнрих Шмидт*. Някои от тези, които са се занимавали с антропософия вероятно са срещали името Ойген Хайнрих Шмидт.

Първо Ойген Хайнрих Шмидт беше известен през 80-те години във Виена, познавах го също и аз, когато той написа своето наградено съчинение върху диалектиката на Хегел, която награда бе обявена от Берлинското Хегелово общество. Тогава този дълъг Ойген Хайнрих Шмидт - той беше тънък и висок - дойде във Виена, един мъж, който действително беше проникнат от силен, макар и малко външно демонстративен ентусиазъм, от един ентусиазъм, който понякога, както казах, приемаше външно много силни форми, но той беше именно ентусиаст. Това е нещо, което, може би, ми даде само един тласък. Мислех, че мога да доставя радост на Ойген Хайнрих Щмидт и понеже точно тогава той беше написал своята въодушевена статия за лорд Байрон, аз го заведох при другата ентусиазирана почитателка на Байрон, при Мария Евгения деле Грациe. Там се развихри страшно ентусиазирано разискване върху Байрон. Всъщност те бяха на едно мнение, но разискваха оживено. Всички останали, които седяха там, мълчаха. Там имаше няколко богослови от Виенския католически университет, които идваха всяка седмица, които бяха добре познати, с които и аз се сприятелих. Всички ние мълчахме. Но двамата разговаряха за Байрон. Там имаше една, малко въздълга маса, от едната страна седеше поетесата деле Грациe, от другата Ойген Хайнрих Шмидт живо жестикулиращ. Внезапно столът под него се подхлъзна и той падна под масата, простирайки крака чак до деле Грациe. Трябва да кажа, че се получи нещо като шок. Но този шок предизвика при мен нещо - бих искал да разкажа това напълно исторически обективно, - той предизвика при мене нещо твърде особено. Всичко, което бе говорено там за Байрон, ми подейства така, че аз почувствах най-живата потребност да знам, какви могат да бъдат кармическите връзки при Байрон! Естествено това не беше така лесно. Но действително, като че тази картина на разговора с Ойген Хайнрих Шмидт, който ритна с краката си, ме доведе до Байрон, който, както знаете, беше куц с единия крак, защото този крак беше по-къс. И тогава аз си казах: - Един такъв крак имаше също и моят любим учител и някога трябва да се изследват кармическите връзки. - Аз вече ви показах при един пример, при нараняването на крака на Едуард фон Хартман, как такива черти могат да ни заведат в миналото. Аз можех сега по-лесно да поставя пред моя поглед съдбата на този близък за мен човек, който имаше също такъв крак. И естествено тук преди всичко заслужаваше да се

отбележи, че от една страна това, да има човек куц крак, съществуваше и при Байрон и при другия. Но иначе те бяха съвършено различни. Байрон, гениалният поет, който въпреки гениалността си, а може би точно поради тази гениалност имаше приключенска природа и другият, който беше отличен геометрик, каквито рядко се случват на такива учителски места, на който действително можехме да се възхищаваме по отношение на неговата геометрическа фантазия и на неговото владеене на дискрептивната геометрия.

Накратко казано, аз можах да си поставя кармическия проблем при две душевно съвършено различни личности по повод на това привидно незначително физическо свойство; но това ме доведе дотам да разгледам двата проблема, единия и другия човек, Байрон и моя учител по геометрия, да разгледам тези проблеми свързано и да разреша загадката.

Днес исках да ви изложа тези случаи като характерни, а утре ще преминем към кармическото им разглеждане.

ДВАНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ
Дорнах, 23 март 1924 година

Е, мои мили приятели, вчера аз ви обрисувах няколко личности и при такова описание за да могат нещата да бъдат проверени поне външно, трябва да се изберат по-известни личности. Ето защо аз обрисувах няколко по-известни личности, описах ви именно онези характерни качества, които предлагат на духовнонаучния изследовател възможността да намери опорни точки, за да проследи кармичните връзки. Този път аз избрах - върху тези неща ние постоянно ще имаме възможност да говорим подробно в най-различните варианти, - такива личности, с които мога да обясня един определен проблем, който изпъкна пред мене сред обществото. Бих искал да формулирам съвсем сухо този проблем, който, както казах, поставиха други от средата на Антропософското общество.

Често при всеки повод се посочва - и то с право разбира се, - че в миналото е имало посветени личности, посветени личности с висока мъдрост, достигнали до висока степен на развитието и т. н., и че тогава все пак се ражда въпросът: - Да, щом хората постоянно се връщат на Земята в нови съществувания, къде се намират понастоящем тези някога посветени личности? Не могат ли те да се намерят между съвременните хора, между онези, на които се пада да минат своето прераждане именно в тази епоха?

Ето защо аз избрах такива примери, при които същевременно мога да обясня и този въпрос. Виждате ли, аз ви представих, първоначално доколкото е нужно, образа на италианския герой на свободата *Гарибалди* и вярвам, че ако вземете това, което вчера ви говорих, и прибавите всичко онова, което достатъчно ви е познато за тази личност, вие ще откриете

именно при тази личност много загадъчни неща, много неща, които повдигат значителни въпроси.

Да вземем няколко от чертите, които аз ви описах, които дори ви забавляваха - запознаването на Гарибалди с неговата другарка в живота чрез далекогледа, запознаването с бъдещата му дългогодишна спътница в живота, узнаването на смъртната присъда при прочитането на напечатаното му за първи път във вестника име. Има и друго очебийно нещо при Гарибалди: Другарката в живота, която той беше намерил по описания начин и която геройски е стояла до него, както ви описах вчера, беше негова спътница в живота за много години. Гарибалди можа да види през далекогледа нещо много добро. По-късно тя умира и той се оженва втори път, този път вече не чрез далекогледа, защото даже когато човек е един Гарибалди, такова нещо му се случва само веднъж в живота, но този път той се ожени по напълно граждански начин, както това става обикновено между добрите граждани. Но новият брак трае само един ден. Следователно вие виждате, че съществува също и този втори очебиен, фрапиращ факт в отношението на Гарибалди към обикновените граждански условности в този свят.

Съществува обаче и нещо друго. За този, който е свикнал с подобни окултни изследвания, тези неща, които ви описвам тук са тласкаща сила, която го кара да ги използва, за да има силни опорни точки, да може действително да проникне в един минал живот, или в редица минали съществувания на Земята. Но съществува и още нещо, което преди всичко се явява като важен проблем.

Виждате ли, по убеждение Гарибалди беше - както ви показах още вчера - изцяло републиканец. Но той се застъпва така за освобождението на Италия, че никак не се стреми да направи от Италия република, а да направи Италия едно кралство под царуването на *Виктор Емануел*. Това е нещо извънредно фрапиращо. Когато основно разгледаме Гарибалди и вземем това, в себе си то има нещо извънредно фрапиращо.

От една страна имаме Виктор Емануел, който естествено като крал може да бъде само начело на освободената италианска държава. От друга страна имаме *Мацини*, който също е свързан с Гарибалди, приятел е с него. Мацини известно време стои начело на провъзгласената Италианска република, която е трябвало да бъде осъществена. Този Мацини сам по себе си може да се застъпи само за основаването на една Италианска република.

И кармичните отношения не ни се разкриват, ако първо не се запознаем с определени взаимовръзки. А тези връзки се състоят в следното: В течение на няколко години - както знаете, Гарибалди е роден 1807 година в Ница - в област от няколко квадратни мили се раждат четирима мъже, които по-късно имат определена връзка в живота и в протичането на европейските

отношения. В началото на 19-то столетие в Ница се ражда Гарибалди. В Генуа, не далеч оттам, се ражда Мацини. Също наблизо в Турин, се ражда *Кавур*, а от Савойската династия отново недалеч оттам, се ражда Виктор Емануел. По години и по месторождение те са близо един до друг. И четиримата заедно създадоха модерна Италия, макар и да не са си съвпадали напълно по разбиране, и във взаимните си отношения.

Тук, така да се каже, самият външен ход на историята ни кара просто да си кажем, че тези четири личности са събрани заедно; явно се събрани заедно, за да реализират една обща съдба не само за себе си, а и за света.

Най-значителният между тях е без съмнение самият Гарибалди. Когато вземем под внимание всички човешки отношения, най-значителният от тях е Гарибалди. Обаче духовността на Гарибалди се проявява по един стихиен начин. Духовността на Мацини е философски-изучена, духовността на Кавур юристически-изучена. А духовността на Виктор Емануел - е, да... И така, най-значителният от тях е Гарибалди, като вземем предвид всички човешки отношения. Той притежава една духовност, която се проявява със стихийна сила, така че човек не може лесно да я разбере. Човек не може да я разбере, ако всъщност не знае откъде идват нещата и я разглежда от гледната точка на личната психология в един земен живот.

Сега аз се връщам към въпроса: - Къде са предишните посветени? Защото човек ще каже, че ги няма сега. Да, мои мили приятели, ако днес би била дадена по-голяма възможност хората да се раждат направо на 17, 18 години - в това отношение аз трябва да кажа нещо парадоксално, - да се раждат 17, 18-годишни, т.е. да слизат от духовния свят и по някакъв начин да си намират 17, 18-годишни тела - естествено сега аз казвам нещо парадоксално, - или поне ако на хората би било спестено да минат през устроеното по днешния начин училище, тогава вие бихте открили, че сред днешните хора биха могли да се появят някогашните посветени. Но също както на посветените не им е възможно да се нахранят при обикновените земни условия с парче лед, когато те се нуждаят от хляб, така също не е възможно мъдростта на древното време непосредствено да се прояви във формата, както хората очакват това, да се манифестира в едно тяло, което е възпитано до 17-та, 18-та година в смисъла, в който днешната цивилизация изисква това. Това е невъзможно в целия свят, не е възможно там, където царува цивилизацията. Тук се касае за неща, които въобще се намират абсолютно вън от зрителния кръг на днешния образован човек.

Когато, както е прието днес, човек трябва да усвои нашите познания по четене и писане от 6-та, 7-та годишна възраст, това е такова мъчение за душата, която иска да се развие според своята особена природа, че - да, аз мога само да кажа това, което вече описах в моята автобиография: - Аз дължа отстраняването на някои пречки в живота ми на обстоятелството, че на 12 години не можех още да пиша ортографски, въобще още не можех да

пиша правилно, защото за да може човек да пише, както това се изисква днес, това значи да убие някои особени качества в себе си.

Необходимо е да се говори така парадоксално. Това е просто една истина. Срещу нея не може да се направи нищо, това е една истина. И става именно така, че точно високо развити индивидуалности на миналото могат да бъдат познати при тяхното прераждане само от този, който насочва поглед върху онези прояви на човешката природа, които поради днешното цивилизовано образование се показват повече *зад* човека отколкото *в* човека.

И в това отношение именно Гарибалди е един извънредно очебиен пример. Цивилизованите хора, включително Кавур, или поне последователите на Кавур, за какво считаха те Гарибалди? Те го считаха за един смахнат човек с който не може да се разговаря по разумен начин. Именно това трябва да се има предвид, защото много от неговите заключения в начина, по който той говореше пред хората, заседнали в днешната цивилизация, най-малкото бяха нелогични. Всъщност в самата външност на тази личност много неща бяха нелогични. Много неща не си съвпадаха.

И само онзи, който, така да се каже, вижда *зад* дадена личност, който насочва поглед върху това, което в минали земни съществувания можеше да проникне в тялото и което в този земен живот не може да проникне в тялото, защото съвременната цивилизация прави телата неподходящи за това, който може да насочи поглед върху това, той може да си състави представа, какво представлява всъщност една такава личност. Друг човек не може да постигне това, защото най-важното при една такава личност се намира всъщност зад проявите, които могат да се получат именно по външен начин. Един усърден филистер - присъстващите винаги правят изключение, - да речем, който се изразява просто така, както е научил, при когото следователно виждаме един отблясък на неговото училищно и друго учение и възпитание, него можем да фотографираме според неговия морално-духовен облик. Той е налице.

Но един човек, който идва с една обширна мъдра душа от древни времена и тази душа не може да се изрази, понеже тялото я възпрепятства, за него не можем да съдим по това, което се проявява от него чрез тялото, оформено от днешната цивилизация. Това не можем да направим преди всичко при Гарибалди. Тук ние трябва, така да се каже - имам предвид това само като картина, - да приемем нещата така, както са някои спиритически явления, зад които е видим един призрак; така ни се явява една такава личност. Първо според нейната гражданска стойност, а после на заден план като нещо духовно, като проявя на дух онова, което не може да проникне в тялото.

Когато се вземе под внимание всичко това, а именно, когато във виждането се оставим да бъдем носени от нещата, които ви приведох, тогава при Гарибалди погледът фактически се спира върху живота на един действителен посветен в миналото, който само че се проявява външно по съвършено друг начин, именно защото не може да проникне напълно в тялото си. И в крайна сметка нещата не ще ви изглеждат така учудващи, когато се вземат под внимание именно тези качества, които аз ви изтъкнах. Човек трябва да бъде малко чужд на това, което днес се възпитава в него, трябва да бъде малко «откъснат от Земята», когато чрез далекоглед се поставя в гражданските отношения, което иначе съвсем не е привично, както и други подобни неща. Това е нещо, което с тези свойства сочи извън обикновеното интегриране в тези граждански отношения.

И така при Гарибалди ние сме отведени в миналото до един живот на посветен в такъв мистериен център, какъвто ви описах тук преди няколко месеца, като произхождащ от Ирландия. Аз ви описах земните мистерии, изхождайки от Ирландия, но Гарибалди трябва да се търси в един клон на тези мистерии, намиращ се недалече оттук, а именно в Елзас. Там ние намираме Гарибалди като посветен в определена степен. И почти сигурно е, че между това въплъщение, което трябва да търсим около 9-то столетие на нашата ера, и последното въплъщение в 19-то столетие не се намира никакво друго прераждане, че тук имаме едно продължително пребиваване в духовния свят. Това се представя като тайната на тази личност.

Тази личност беше приела в себе си това, което ви описах като мъдростта на Хиберния, именно в една много висока степен. Той се намира още на Ирландския остров, в тамошния мистериен център и сам ръководи колонията, която по-късно идва в Европа.

Естествено точно както според формата на едно огледало се изменя формата на това, което се оглежда в него, така и това, което някога съществува в една област, която обхваща физическия свят и намиращия се над него духовен свят и в които действа един такъв посветен по начина, който ви описах преди няколко месеца, така и това се изрази по начина, както то можеше да се развие в 19-то столетие при определен мироглед на цивилизацията. И ние наистина трябва да свикнем да не търсим, как един философ, един поет или художник от една минала епоха се е преродил отново като философ, поет или художник в настоящата епоха. Наистина условията не изменят индивидуалността на човека. Тази индивидуалност преминава от един земен живот в друг земен живот. Обаче начинът, по който тези индивидуалности могат да се проявят в живота, този начин зависи от това, което именно е възможно в дадена епоха. Позволете ми да включа един пример, който може да ви онагледи това.

Също една много известна личност е *Ернст Хекел*. Ернст Хекел е известен като ентусиазиран представител на определен материалистичен

монизъм, ентусиазиран, бихме могли да кажем, до фанатизъм. Не е нужно да ви изтъквам тук някои характерни черти за него, тъй като той е всеобщо известен. Но ако потърсим миналото прераждане на тази личност, ние намираме онзи папа, който от монаха *Хилдебранд* стана папа *Григорий VII*.

Привеждам ви този пример, за да видите, колко различно може външно да се прояви една и съща индивидуалност, според различните културни условия на дадена епоха. Не е лесно човек да стигне дотам, да види в представителя на материалистичния монизъм през 19-то столетие преродения папа Григорий VII. Но тези неща, които тълкуваме с външните цивилизационни средства на физическото поле, са важни за духовния свят в много по-малка степен, отколкото хората си представят. Зад личността на Хекел и зад личността на калугера Хилдебранд се намира нещо, което си прилича много повече от това, в което те се различават един от друг, когато единият по краен начин иска да доведе католицизма до власт, а другият по краен начин води борба срещу католицизма. За духовния свят това никак не е такава голяма разлика. В духовния свят са по-важни съвършено други задкулисни човешки основания, отколкото неща, които всъщност имат значение само във физическия свят. Ето защо не трябва да се учудвате, мои мили приятели, когато в Гарибалди трябва да виждаме прероден един действителен посветен от една минала епоха, от 9-то столетие на нашата ера и когато това посвещение в 19-то столетие се изразява именно така, както това може да стане точно в това столетие. Защото за начина, по който един човек застава в света, е важно, какъв темперамент има, как той се проявява с качествата на своя характер.

Да, ако онова, което е било съдържание в душата на Гарибалди в едно минало въплъщение, би се явило в 19-то столетие с темперамента на Гарибалди, тогава той би бил направо един умопобъркан за хората на 19-то столетие. Той би бил считан за умопобъркан, за луд. Това, с което той е могъл да се прояви, точно това е станал във външния живот.

За нас сега, когато сме се насочили вече в определена посока, веднага се просветляват обясненията за други кармически връзки. Другите трима, за които ви говорих, които бяха събрани приблизително в същото десетилетие заедно с него върху един земен кът, тези други трима в миналото са били негови ученици, отбележете добре - негови ученици, събрани от всички посоки на света, единият далеч от север, другият далеч от Изток, третият далеч от Запад; неговите ученици бяха събрани от всички посоки на Земята.

Но в ирландските мистерии е съществувало едно задължение за определена степен на посвещението. Това задължение изисква посветеният да помага на своите ученици по-нататък през всички следващи земни съществувания, да не ги изоставя. Следователно, щом чрез техните особени кармически отношения те отново едновременно се явяват на

Земята, това означава, че той трябва да изживее заедно с тях съдбата, че тяхната форма на кармата е свързана с неговата. Ако Гарибалди не беше свързан с индивидуалността, която беше въплътена във Виктор Емануел, този негов някогашен ученик, тогава Гарибалди би станал републиканец, който би основал Италианската република. Но зад тези абстрактни, принципни неща стои живият човешки живот, който преминава от един земен живот в друг земен живот. Зад всичко това стои задължението на древния посветен по отношение на своите ученици. Ето защо се явява това противоречие. Според понятията, според идеите, които Гарибалди намира в 19-то столетие, той естествено става републиканец. Какво друго би трябвало той да стане? Аз познавах толкова много републиканци, които бяха верни служители на някой принц. Вътре в себе си те бяха републиканци, поради това, че просто в определено време на 19-то столетие - сега това отдавна е изчезнало, но когато бях момче беше именно така, - всъщност всички хора, които считаха себе си за разумни, бяха републиканци. Те казваха: - Разбира се, че ние сме републиканци, само че не можем да покажем това пред външния свят. - Вътрешно всички те бяха републиканци. Само че Гарибалди е бил такъв републиканец, който показва това и във външния свят, но не го издържа докрай. И всички онези, които са били въодушевени от него, не са могли да разберат, как той не е издържал докрай. Защо не? Защото не е могъл да изостави Виктор Емануел, който кармически е свързан с него, както обясних това. Той трябва да го подпомага. А това е бил единственият начин по който е можел да го подпомага.

Също и другите двама, Кавур и Мацини са кармически свързани с него и той е можел да извърши именно това, което те са били в състояние да извършат. Той е могъл да върши само това, което е можело да произлезе от всичките четирима. Той не е могъл едностранно да следва своята посока.

И точно от един толкова дълбоко важен факт, мои мили приятели, вие можете да видите, как някои неща, които човек среща в живота, стават обясними едва от окултните основи.

Не ви ли се е случвало да се запознаете с някой човек, който в даден момент на своя живот върши нещо, което всъщност е необяснимо за вас? Вие не бихте очаквали това от него. Вие изобщо не можете да си го обясните от неговия характер. И то не би трябвало да бъде обяснено от неговия характер. Ако той би следвал своя собствен характер, той би направил именно нещо друго. В това вие можете да бъдете напълно прави. Но до него живее и един друг човек, с когото той е кармически свързан по такъв начин, както обясних това за Гарибалди. Защо той върши това, което върши? В действителност животът става обясним само от тези окултни основи. Така че точно с тази личност, можем да кажем, ние сме доведени до мистериите на Хиберния. Това изглежда парадоксално, но е именно

така, че, когато разглеждаме духовната страна на нещата, онова, което срещаме във външния земен живот, в много случаи е една илюзия, майя.

И някой човек, когото така често виждаме в обикновения живот, с когото често пъти сме заедно в обикновения живот, ще бъде безкрайно учуден, ако бихме му казали, че можем много да научим, когато през него гледаме неговата индивидуалност; той действително би бил твърде много учуден. Защото онова, което един човек проявява, особено в настоящата епоха поради причините, които ви приведох, то е най-малкото от това, което всъщност е един човек според неговия минал земен живот. Много тайни се крият в нещата, за които сега говоря.

Да вземем втората личност, за която вчера дадох една кратка характеристика: *Лесинг*, който в края на своя живот сам възвестява истината за повтарящите се земни съществувания. При него е така, че ние сме заведени далеч, далеч в миналото,

а именно до гръцката древност, когато гръцките мистерии бяха още в пълен разцвет. Там Лесинг е бил един посветен. Отново е така, че при идването му отново на Земята в 18-то столетие и той не може да се потопи напълно в тялото. След своя минал земен живот в древна Гърция той се преражда още веднъж в 13-то столетие като член на ордена на доминиканците и става отличен схоластик, който развива качеството да мисли със строго диферинцирани понятия. След това в 18-то столетие той всъщност стана първият журналист на Средна Европа.

Но действително, както драмата на толерантността «Натан мъдрият», така също и нещо подобно като «Хамбургската драматургия» - прочетете там само определени глави - и след това «Възпитание на човешкия род», всички тези съчинения са разбираеми само тогава, когато се има предвид, че всичките три прераждания на тази личност са работили за това. Древният гръцки посветен - моля прочетете хубавата Лесингова студия «Как древните са изобразили смъртта», - след това възпитаният в средновековния аристотелизъм схоластик и онзи, който всъщност носейки в душата си всичко това, се врастна сега в цивилизацията на 18-то столетие. И ние се запознаваме ясно с определен факт, който е извънредно очебиещ, когато обгърнем с поглед това, което аз казах.

Чудно е все пак, че целият живот на Лесинг ни се явява така, като че той е едно търсене. Той самият изразява този характер на неговото същество, на неговото духовно същество чрез това, че направи знаменателно изказване, което постоянно и постоянно отново се цитира, - обаче с едно филистерско схващане, защото всички филистери, които не искат да се стремят към нещо определено, го повтарят след него: «Ако Бог би държал в дясната си ръка цялата пълна истина, а в своята лява ръка вечния стремеж към истината, аз бих коленичил пред него и бих казал: - Отче, дай ми това, което държиш в лявата си ръка.» - Това може да каже един

Лесинг; когато обаче след него го повтаря един филистер, тогава естествено е нещо ужасно. Но важното е, че целият негов живот беше едно търсене, едно интензивно търсене, което, когато човек е честен, трябва да го изрази, като каже: - Хората се спъват всъщност в много изречения на Лесинг; именно в най-гениалните му изречения, но не смеят да си признаят, защото в книгите по история и по литература Лесинг стои като едно величие. В действителност хората се спъват или по-скоро се набождат. Но те не си признават. Естествено тогава човек трябва да се запознае със самия Лесинг. Защото ако вземе в ръцете си например двутомната книга на Ерих Шмидт за Лесинг, тогава от изреченията, даже когато Ерих Шмидт ги цитира дословно, човек не се набожда. По звука на думите те все още са си изречения на Лесинг, но това, което се намира пред тях или след тях, им отнема остротата.

И този търсач стига едва в края на своя живот дотам да напише «Възпитание на човешкия род», която завършва с идеята за повтарящите се земни съществувания. Защо това?

Виждате ли, подобно нещо трябва да разберете чрез един друг факт, за който веднъж също говорих. В някогашното списание «Дас Райх», издавано от нашия приятел *Бернус*, аз разгледах «Химическата сватба на Християн Розенкройц» и обърнах вниманието върху това, че тази «Химическа сватба на Християн Розенкройц» която, както обясних, е била написана от едно 17, 18-годишно момче. Момчето не е разбирало нищо, абсолютно нищо от това, което е написало. За това съществува едно външно доказателство. То написва тази Химическа сватба на Християн Розенкройц до последната страница, която не съществува. Тя и днес не съществува, но то написва тази Химическа сватба на Християн Розенкройц - и не разбира нищо от нея. Ако бе разбрало нещо от това, то би трябвало да запази това разбиране и в по-късните си години. Но момчето става един усърден вюртембергски швабски свещеник, който, можем даже да кажем, е писал назидателни и богословски книги *под* средното равнище, книги, които са твърде далече от това, да имат нещо от съдържанието на Химическата сватба на Християн Розенкройц. Че следователно не по-късният швабски свещеник със своята душа е написал тази Химическа сватба на Християн Розенкройц, за това ни дава доказателство самият му живот. Защото това е едно изцяло инспирирано съчинение.

Следователно ние не винаги имаме работа с личността на един човек, когато през един човек се изявява един дух. Само че има определена разлика между усърдния швабски свещеник Валентин Андре, който е написал филистерските богословски съчинения и Лесинг. Ако Лесинг би бил Валентин Андрее, само че пренесен в 18-то столетие, той би написал може би в своята младост един хубав трактат върху възпитанието на човешкия род с идеята за повтарящите се земни съществувания. Но той не

беше Валентин Андрее, той беше Лесинг, онзи Лесинг, който не е имал никакви визии, даже, както казват, никакви сънища. Той беше изпъдил инспиратора, естествено в несъзнателната част на своята душа. Ако този инспиратор би искал да се приближи до него в неговата младост, той би казал: - Иди си, аз нямам нищо общо с теб. - Той поема обикновения път на човешкото възпитание в 18-то столетие. И затова едва в напреднала възраст успява да разбере онова, което постоянно е било в него, през време на живота му като Лесинг. При него е така, както ако Валентин Андре също би изпратил инспиратора и не би написал никакви тривиални богословски назидателни писания, а би дочакал до стара възраст и тогава би написал съзнателно «Химическата сватба на Кристиян Розенкройц».

Така са свързани отделните земни съществувания. И някога трябва да стигнем дотам, че напълно да осъзнаем, че действително е така. Когато вземем един единствен човешки живот - бил той на Гьоте, на Лесинг, на Спиноза, на Шекспир, на Дарвин - и обгърнем с поглед това, което се проявява от този човешки живот, това е като че откъсваме една роза от нейния храст и вярваме, че тя може да съществува сама по себе си. Такъв един единствен земен живот не е обясним сам по себе си, човек трябва да намери обяснението на основата на повтарящите се земни съществувания.

Интересен е животът при двете личности, за които говорих вчера накрая, *Лорд Байрон* от една страна и - извинете, че тук засягам нещо лично, - моят учител по геометрия от друга страна. Те имаха нещо общо само по отношение устройството на крака си, но това устройство на крака заслужава особено да се вземе под внимание. Когато по окултен начин разгледаме това устройство на крака, виждаме, как чрез това наблюдение достигаме до едно особено устройство на главата в един минал земен живот, както обясних това за *Едуард фон Хартман*. И без съмнение, такива неща, могат да бъдат разказвани само така, както те се представят пред ясновиждането. За тези неща не могат да съществуват външни логически доказателства в обикновения смисъл. Когато проследим живота на тези две личности, фактически земният живот на двамата през 19-то столетие, той ни изглежда като изместен. Защото тук има едно противоречие по отношение на нещо, което аз изнесох преди няколко седмици, - че тези, които веднъж са били съвременници, се прераждат отново като съвременници в определени цикли. Естествено при всичко има изключения. Да третираме всички неща според «Схемата Ф», това не бива да става и на физическото поле, ако сами не искаме да станем Ф в схемата. Но по отношение на духовния свят, мили приятели, това съвсем не върви. Там наистина съществуват правила, но не сковани схеми. Всичко там е индивидуално.

И така именно при тези две личности ние стигаме в миналото до един техен общ земен живот, който заедно са преживяли. Аз изобщо не бих

намерил Байрон в този минал земен живот, ако не бях намерил този мой учител по геометрия. Байрон беше гениален; този учител по геометрия не беше гениален дори и по свой начин. Той не беше гениален, но беше един отличен геометрик, най-добрият, когото въобще съм познавал в моя живот, защото беше истински геометрик.

Действително - нали, при един живописец ние знаем, че има нещо едностранчиво; при един музикант знаем, че той също е едностранчив. Защото хората са известни именно само когато са едностранчиви; обаче един геометрик в наше време по правило не е едностранчив. Един геометрик познава цялата математика и когато построява нещо геометрическо, знае, как да представи и уравнения за тези неща. Той знае математическата страна на геометрическите построения, знае изчислителната страна.

Този учител по геометрия, за когото ви разказвам сега, беше един отличен геометрик, но не беше никакъв математик. Той например не разбираше нищо от аналитична геометрия. Той не знаеше нищо от аналитичната геометрия, от изчислителната геометрия, която има работа с уравнения; в това отношение той вършеше най-детински неща.

Веднъж даже беше много шеговит. Той беше до такава степен само конструктор, че чрез конструктивен метод стига дотам да установи, че кръгът е геометрическото място на константните разлики. Това той откри по конструктивен начин и понеже преди него никой не го беше открил по конструктивен начин, считаше себе си за откривател на тази истина. А ние момчетата, естествено, доколкото не бяхме именно филистери, имахме известно чувство за хумор, ние момчетата знаехме, че това се намираше в нашите учебници по аналитична геометрия, че може да бъде съставено едно уравнение и се получава кръгът. И естествено използвахме повода да не наричаме вече кръга кръг, а да го назоваваме с името на нашия учител по геометрия: - ние казвахме линията н-н, - не искам да назова името. Наистина той имаше гениалната едностранчивост на конструктивния геометрик. Това също беше толкова важно, толкова изразително при него. Хората на настоящата епоха не могат да бъдат уловени; те не са така прегнантни, между тях съществуват много змиорки. Обаче той не беше змиорка, той беше човек с ъгли, даже и в неговата външна конфигурация. Той имаше лице, което беше приблизително четириъгълно оформено, една много интересна глава, напълно четириъгълна, нищо закръглено. Действително човек можеше да изучава правия ъгъл в неговите качества, в неговите конструктивни качества по лицето на този човек. Това беше много интересно.

В ясновидското изследване тази личност застава направо до Байрон и човек бива отведен в миналото в Източна Европа в много стари времена - едно, две столетия преди кръстоносните походи.

Веднъж аз ви разказах една история - онези, които са присъствали тогава, ще си спомнят, че когато римският император *Константин* основава Константинопол, заповядва от Рим в Константинопол да бъде пренесен Паладиумът, донесен в Рим от Азия, от Троя и считан като светиня-закрилник. Това било извършено с извънредно голям блясък. Защото този Паладиум е бил считан за една особена светиня, за нещо, което предава сила на онзи, който го притежава. И така в Рим били убедени, че докато Паладиумът се намира на важно място под една колона в Рим, вътре се крие именно силата на Рим; понеже е царувало убеждението, че тази сила е била пренесена от могъщата някога, но разрушена от гърците Троя.

Константин, който искал да пренесе римската мощ в Константинопол, заповядал с нечуван блясък да пренесат този Паладиум в Константинопол, естествено отначало съвършено тайно, да го закопаят и зазидат и да поставят на мястото една донесена от Египет колона, под която поставили Паладиума. Той заповядал да издигнат тази колона и върху нея да поставят една статуя на Аполон, която обаче била изваяна така, че приличала на император Константин по онова време. След това заповядал да донесат гвоздеи от кръста на Христос. От тях направил една лъчиста корона на статуята, която била една стара статуя на Аполон, но която трябвало да представя самия него.

Съществува едно сказание, което е било създадено по един чуден начин по-късно, което обаче е много старо. Само че по-късно то отново е било възобновено във връзка със завещанието на *Петър Велики*, било е възобновено и преобразено, но то произхожда от много стари времена, а именно, че от Константинопол някога Паладиумът трябвало да дойде нагоре към Североизток. От това в по-късна Русия се е родило мнението, че Паладиумът трябва да бъде пренесен от Константинопол в Русия. Тогава онова, което е било свързано с него, само че е било корумпирано от турците, ще премине във властта на Източна Европа.

Тези две личности, тези две индивидуалности се запознали в стари времена с това сказание - както казах, едно или две столетия преди кръстоносните походи, по-точно не можах да установя - и те бяха тези, които решили да тръгнат от земите на днешна Русия за Константинопол, за да се сдобият там по някакъв начин с Паладиума и да го пренесат в Източна Европа.

Обаче те не успяват да сторят това. Те не успяват да постигнат това, защото Паладиумът е бил добре пазен, а от личностите, които знаели, как той се пази, не е могъл да бъде получен. Тези двама човеци обаче били обхванати от невероятна болка. И това, което прониква като лъч в единия и в другия, то парализира именно техните глави в онова време и при единия от тях, при Лорд Байрон, това се проявява така, че той, така да се каже,

както Ахил, който беше уязвим в петата, получава повреден крак, но в замяна на това има гениална глава, която просто е била компенсация за парализирането в предишния земен живот; а другият също, поради парализираната глава в миналото земно съществуване, сега има болен крак. Но виждате ли, обикновено хората не знаят, че геометрията, математиката не произхожда от главата на човека. Ако вие не бихте начертавали ъгъла с вашите крака, главата ви не би го възприемала. Вие не бихте имали нищо от геометрията, ако не бихте могли с геометрията да вървите и да хващате. Всичко това пробива до главата и се явява в представите. И онзи, който има един такъв крак, като моя учител по геометрия, той има добрата възможност да насочва вниманието си така, че да предава отново в своята глава геометрическото устройство на двигателния организъм, на организма на крайниците.

И когато човек се задълбочаваше в този учител по геометрия, в цялата негова духовна конфигурация, той оставяше значително впечатление. И действително, в него имаше нещо очаровател но, когато всъщност като геометрически конструктор правеше всичко така, като че целият останал свят не съществува. Той беше извънредно свободен човек и когато човек го наблюдаваше - само че това наблюдение трябваше да бъде точно, - му се струваше, като че някога една вътрешна магическа сила е властвала над него и го е довела до тази странна едностранчивост.

Но при Лорд Байрон - аз само споменах втория, защото иначе не бих се запознал с Лорд Байрон, ако при него не би ме завел пътят на другия, - при Лорд Байрон ние виждаме как кармата се проявява. Някога той тръгва от Изток, за да вземе Паладиума. Когато се ражда на Запад, той отива да помага, за да бъде осъществен духовният Паладиум в 19-то столетие - свободата. И той отива, привлечен от същата онази област на Земното кълбо, поне от същата посока, към която в миналото се е насочил от другата страна. Действително нещо потресаващо е да видим, как една и съща индивидуалност идва в същата област на Земята в единия земен живот от едната страна, в другия земен живот от другата страна; в единия земен живот призована от това, което според възгледите на тогавашното време беше дълбоко потопено в мита, в другия земен живот привлечен от онова, което епохата на просвещението беше произвела като велик идеал. В това има нещо потресаващо.

И всъщност нещата, които получаваме от кармическите връзки са потресаващи. Те са винаги потресаващи. В тази област ние ще се запознаем с още някои разтърсващи, фрапиращи, парадоксални неща. За днес исках да ви покажа именно това, което действително може да ви накара да разберете, колко чудесно се изграждат връзките между минали и по-късни земни съществувания в човечеството.

ЗАБЕЛЕЖКИ

(Сведенията за определени издания се отнасят за томове от Събраните съчинения на Рудолф Щайнер)

Забележки към това издание

Документи: Лекциите от 1-10 са стенографирани от професионалната стенографка Хлене Финкх (1883-1960), която от 1916 записва по-голямата част от лекциите на Рудолф Щайнер и след това ги превежда на обикновен шрифт. Този неин шрифт лежи в основата на печатния текст. През 1973 за първи път от първото напечатване на текста през 1934, при обработването на новото издание се разгледаха и оригиналните стенограми. За петото издание от 1971 беше използван този текст, проверен от специалистите стенографи и сравнен с оригиналната стенограма, с изключение на 11. лекция, която беше записана от Рудолф Хан, чиято оригинална стенограма не е запазена. Така можаха да се коригират малки грешки, допуснати още при първия превод през 1924

Заглавията на различните отдели бяха дадени от Мари Щайнер още за първото издание (1934).

Относно илюстрациите: оригиналните схеми, дадени от Рудолф Щайнер при тези лекции са били запазени, понеже са били чертани върху черна хартия. Те са поместени умалени като допълнение към лекциите от том XVI на поредицата «Рудолф Щайнер, илюстрации към лекциите». Поместените в предишните издания илюстрации са запазени и в това издание. Тук, със странични забележки на ръба на страниците до съответните места от текста, е посочена и информация за оригиналните илюстрации.

Относно темата «Прераждане и карма» се посочват следните томове от Събраните съчинения на Рудолф Щайнер:

Реинкарнация и карма, от гледна точка на модерната естествена наука, необходими представи - Как действа кармата, 1903, в «Lucifer - Gnosis», Събр. съч. 34.

Принципът на спиритуалната икономия във връзка с въпросите за прераждането - един аспект на духовното ръководство на човечеството, 1909, Събр. съч. 109

Откровенията на кармата, 1910, Събр. съч. 120

Окултна история. Езотерични разглеждания на кармическите взаимовръзки при личности и събития от световната история, 1911, Събр. съч. 126

Прераждане и карма, и нейното значение за културата на съвременността, 1912, Събр. съч. 135

Към стр.

17 *Жул Верн,* 1828-1905, френски писател на популярни утопични, технически-природонаучни романи, например «Пътуване около света за 80 дни» и много други.

25f. *Сър Оливер Лодж,* 1851-1940. Сравни «Световния етер», Брауншвайг 1911.

както казах в описанието на моя жизнен път...: «Моят жизнен път», глава 111. Събр. съч. 28.

32 *Архимед,* около 287-212 пр. Хр. Гръцки математик и физик.

една от най-големите елементарни катастрофи в последно време: тази забележка се отнася за пробива на язовирната стена в Глено, Бергамаските Алпи на 1. декември 1923, първата голяма катастрофа в историята на техниката, при която има няколкостотин жертви.

55 *младежки приятел:* не е открит.

69 *Рисунка:* Кръгът със стрелките в оригинала е задраскан и трудно се чете.

71 *«Дълг, ти възвишено, велико име...»:* в «Критика на практическия разум», 1. част.

аз съм цитирал това в моята «Философия на свободата» в IX. глава: Идеята за свободата. Събр. съч. 4.

*«Аз на драго сърце служа на приятелите...»:*Ксений :Скруполи на съвестта.

80 *с истинска любов написах увода към книгата на Жан Пол*: Жан Пол, избрани произведения в осем тома (Гота) с увод от Р. Щайнер, Щутгарт (1897). В «Биографии и биографични скици 1894-1905». Събр. съч. 33.

91 *Пресбург:* Братислава, столица на Словакия.

98 *Към лекцията от 2. март 1924:* Преди началото на лекцията Рудолф Щайнер говори за интерни проблеми в
обществото, напечатани в «Конституция на Всеобщото антропософско общество», Събр. съч. 260а.

105 *«и витае...* »: От стихотворението на Шилер «Гмурецът».

113 *Ангелиус Силезиус* (Йохан Шефлер), 1624-1677. Цитат от «Херувимски странник», 1. книга, стих 8.

118/133/173 *Фридрих Теодор Вишер*, 1807-1887, Естетик и поет.

119 *порицание от Щутгарското правителство*: С обява от 14. февруари 1845 Вишер е суспендиран от длъжност за две години. –

119 *«Естетика или наука за красотата»*, 6 тома. Щутгарт 1846-1857, 2. издание в 5 тома 1922/23.

120 *«Критични ходове»*, 2 тома, Тюбинген 1844. - Нова поредица, 6 броя, Щутгарт 1860-75; 5. и 6. брой съдържат самокритика на неговата естетика.

121 *«Старо и ново»*, 3 броя, Щутгарт 1881-82.

Сбирка стихове под псевдонима «Щартенмайер»: «Немската война 1870/71, едно стихотворение за героите от наследството на починалия Филип Улрих Шартенмайер, издадена от един приятел на овековечения», Щутгарт 1872.

«Фауст. Трета част на трагедията». В духа на втората част на Гьотевия Фауст, от поета Тълкувател Символистов Алегорович Мистифицински - Deutobald Symbolizetti Allegoriowitsch Mystifizinsky», Щутгарт 1862.

121 *«Гьотевият Фауст. Нови приноси към критика на поемата»*, Щутгарт 1875.

Емил дю Боа Реймонд, 1818-1896. Ректорска реч на 15. октомври 1882 в Берлинския университет «Гьоте и никакъв край» in: «Речи, първа поредица», Лайпциг 1886.

122/142 *Франц Шуберт*, 1797-1828.

Йозеф Ритер барон фон Шпаун, 1788-1865.

122 *Мориц фон Швинд*, 1804-1871, художник.

Франц Грилпарцер, 1791-1872, австрийски поет.

123 *това описва граф Шпаун:* «Спомени за Шуберт», издадени от Георг Шюнеман, Берлин, 1936. 2.изд. 1938.

124 *Паулине-Ана Милдер-Хауптман*, 1785-1838, певица - сопран.

Йохан Михаел Фогт, 1768-1840, певец.

126/145 *Ойген Дюринг,* 1833-1921.

126 *Ойген Дюринг взима своя докторат с една интересна студия* «De tempore, spatio, causalitate atque de analysis infinitesimalis logica », Берлин 1861.

написва върху същия въпрос една книга...: «Естествена диалектика. Нови логични основания на науката и философията», Берлин 1865.

128 *наградата за историята на механиката*: «Критична история на общите принципи на механиката», Берлин 1873; наградена с първа награда на фондация Бенеке, от философския факултет на Университета в Гьотинген. Второто преработено и допълнено издание излиза в Лайпциг 1877.

129 *Юлиус Роберт Майер,* 1814-1878, лекар и естествоизпитател.

Дюринг пише тогава неговото произведение: «Роберт Майер, Галилей на 19-и век и произволията на учените срещу епохалните открития на величията на науката». 2 части, Кемнитц 1880.

Той например написва малката книжка: «Надценяването на Лесинг и неговото покровителство на евреите», Карлсруе 1881.

130 *«Величията на модерната литература»,* 2 тома, 2. издание Лайпциг 1904-1910.

130 *Фридрих Нитцче,* 1844-1900; виж също «Рудолф Щайнер и Нитцчевия Архив», Рудолф Щайнер изследвания, том VI, Дорнах 1993.

Elisabeth Förster-Nietzsche, 1846-1935.

да отворим философията на действителността на Дюринг. «Курс по философия като строго научен мироглед и изграждане на живота», Лайпциг 1875, S. 84. сравни с това «Моят жизнен път», Събр. съч. 28, стр. 261.

132 *Херман фон Хелмхолц,* 1821-1894, естествоизпитател.

той издаде вестника: «Personalist und Emancipator», полумесечно издание за активно духовно държане и срещу корупцията на науката.

138 *Барух (Бенедикт) Спиноза,* 1632-1677.

145 *произведенията на Дюринг ...*: «Нови основни средства и изобретения за анализ, алгебра, функционално смятане и принадлежащата геометрия,

както и принципи за математическа реформа редом указание за изучаване и преподаване на математиката», от д-р Ойген и Улрих Дюринг, Лайпциг 1884. «Предмет, живот и врагове», Карлсруе 1882.

147 *Карл Фогт,* 1817-1895, естествоизпитател.

Людвиг Бюхнер, 1824-1899, лекар.

Якоб Молешот, 1822-1893, лекар и естествоизпитател.

Филип Шпилер, 1800-1879, физик.

Александър Виснер, издател на «Атомът или силовия елемент на посоката», 1875.

150 *Готфрид Август Бюргер,* 1748-1794. 152ff.

Едуард фон Хартман, 1842-1906.

153 *в една друга поредица от лекции:* Вероятно лекциите държани в Берлин от18. октомври до 20. декември 1904 «История на Средновековието до великите открития», в «За философията, историята и литературата 1901-OS», Събр. съч. 51.

155 *«Философия на несъзнателното - опит за един мирогледа»,* Берлин 1869; (10. разширено издание в три части, Лайпциг 1889).

Артур Шопенхауер, 1788-1860.

155 *...че да изчезне всякаква човешка цивилизация:* Сравни втори том глава XIV: Целта на мировия процес и значението на съзнанието.

156 *«Феноменология на нравственото съзнание»,* Берлин 1879; Заглавие на следващото издание «Нравственото съзнание».

След това той написа една книга: «Философия на религията», два тома, 2. издание Лайпциг 1888; (част L «Религиозното съзнание на човечеството», II. част «Религия на духа»), «Естетика», два тома, Берлин 1886-87.

162 *Фридрих Нитцче,* 1844-1900: ... го видях само един единствен път: Виж «Моят жизнен път» глава. XVIII. Събр. съч. 28.

163 *«Раждането на трагедията от духа на музиката»,* Лайпциг 1872.

«Давид Фридрих Щраус изповедника и писателя», Leipzig 1873.

«Шопенхауер като възпитател», Лайпциг 1874.

«От ползата и вредата на историята», Лайпциг 1874.

«Рихард Вагнер в Байройт», Кемнитц 1876.

«Човешко, твърде човешко. Една книга за свободни духове », Кемнитц 1879; ново издание 2 тома 1886.

«Зора, Мисли върху моралните предрасъдъци», Кемнитц 1881.

«Веселата наука», Кемнитц 1882.

164 *той посвети едно произведение на Волтер:* Първото издание на «Човешко, твърде човешко», Кемнитц 1878, чиято заглавна страница носеше посвещението: «В памет на Волтер, посветено на траурното тържество по случай деня на смъртта му, 30. май 1878.»

«Така каза Заратустра» - Една книга за всички и за никого. L-III. част Кемнитц 1883-1884, IV. част Лайпциг 1885.

«Случаят Вагнер. Един музикантски проблем», Лайпциг 1888.

165 *«Залезът на кумирите или как се философства с чука»*, Лайпциг 1889.

Жул Мишел, 1798-1874, френски историк и философ. Цитат на Нитцче за него в «Залезът на кумирите».

166 *Жорж Брандес,* 1842-1927, датски литературен критик и писател.

168 *Мохамед,* около 570-632.

169 *Карл Велики,* 742-814.

170 *Харун ал Рашид,* 766-809, халиф на Багдад.

Ейнхард, около 770-840. Историк, строител и биограф на Карл Велики; «Vita Caroli Magni».

171 *Вулфила,* 311-382, готски кардинал. Превежда библията на готски; откъси са запазени в известния «Codex argenteus» в Упсала и в Милано, Рим, Турин и Волфенбютел.

Карл Мартел, около 688-741. Спира за винаги нашествието на арабите в битката при Тур и Полтир 732 и при Нарбон737.

172 *18. ред от горе в художествената култура:* в предните издания погрешно напечатано «в художествената природа»; корекция според стенограмата.

173 *Фридрих Теодор Вишер,* виж бел. към стр. 118.

Франц Шуберт, 1797-1828

174 *Франциско Бако фон Верулам*, 1561-1616, английски държавник и философ.

175 *Тарик,* в 711 в седемдневна битка при Йерец де ла Фронтера побеждава вестготите под предводителството на Родерих.

176 *Чарлс Дарвин,* 1809-1882.

177 *Мамун,* син на Харун ал Рашид, халиф от 813-833.

178 *Пиер Симон Лаплас,* 1749-1827, френски математик и астроном.

Александър Велики, 356-323 пр. Хр.

179 *Муавия,* халиф от 661-680. Премества резиденцията от Медина в Дамаск.

181 *Уодруо Уилсън,* 1856-1924. От 1913-1921 президент на САЩ.

184/200 *Джузепе Гарибалди,* 1807-1882. Борец и същинският творец на италианската държава.

188 *Виктор Емануел II,* 1820-1878. От 1861 цар на Италия.

192 *«Лаокоон, или за границите на рисуването и на поезията»,* Берлин 1766.

«Натан мъдрият», драма, Брауншвайг 1779.

«Сериозност и шега, Разговори за масоните», Волфенбютел 1778-1780.

Ерих Шмидт, роден 1853. «Лесинг, история на живота му и на неговите произведения», Берлин 1884-92, два тома.

193 *«Хамбургска драматургия»,* 1767.

как Лесинг пише в едно писмо: На 31. декември 1777 на Ешенбург: «Моята радост беше кратка. А аз така не исках да го изгубя, този син! Та той имаше толкова много разум! ...толкова много разум! - ... Не беше ли разум, че трябваше да го издърпат с железни клещи в света? Че той

толкова бързо забеляза мизерията? Не беше ли разум, че използва първата възможност, да се измъкне? - разбира се малкият кудрокоско ми отнема също и майка си.

Кристоф Фридрих Николай, 1733-1811, писател. Основава заедно с Лесинг и с Мозес Менделсон в Берлин през 1759 «Писма, отнасящи се до най-новата литература».

194 *Фихте написва интересна статия срещу Николай:* «Животът на Фридрих Николай и особени мнения», 1801.

Готфрид Вилхелм, барон от Лайбниц, 1646-1716.

«Възпитанието на човешкия род», 1780.

197 *Жорж Ноел Гордон лорд Байрон,* 1788-1824.

197 *Мари Евгения деле Грацие,* 1864-1931.

Ойген Хайнрих Шмидт, 1851-1916. «Тайната на Хегеловата диалектика», 1888.

Някои от тези, които са се занимавали с антропософия вероятно са срещали името Ойген Хайнрих Шмидт: Ойтен Хайнрих Шмидт беше сътрудник в «Магазин за литература » по време на издателската дейност на Рудолф Щайнер. За неговото произведение «Гностика» Рудолф Щайнер пише в «Луцифер» юли 1903 («Lucifer-Gnosis», Събр. съч. 34, стр. 411). При отговаряне на въпросите след лекцията от 30. März 1905 (досега ненапечатана) Рудолф Щайнер отговаря на въпроса: «Какво мислите за д-р Ойген Хайнрих Шмидт» следното: «Той има симпатия към теософията, сам е писал нещо за теософията, след като издаде книгата за тайната на Хегелоавта диалектика. Неговият начин на мислене обаче е твърде математически, той е конструктивно-математически и се дължи на твърде малко наблюдение. Освен това неговите възгледи са малко толерантни спрямо други мирогледи.»

198 *този мой любим учител:* Георг Козак, 1836-1914. Учител в прогимназията на Винер Нойщадт. Сравни «Моят жизнен път», глава II, Събр. съч. 28.

202 *Джузепе Мацини,* 1805-1872.

Граф Камило Бензо ди Кавур, 1810-1861, италянски държавник.

206 *Ернст Хекел,* 1834-1919.

...намира се онзи папа: Хилдебранд е избран за папа и се нарича Грегорий VII.

210 *прочетете хубавите Лесингови студия:* «Как древните мислеха за смъртта», 1769.

и ако Бог в неговите права...: Цитат от теософските книги: «Eine Duplik», откъс 1.

211 *Александър барон на Бернус,* 1880-1963, поет и алхимистки изследовател. В тримесечното списание «Das Reich» Мюнхен 1917/18 във 2. година, брой 3 и 4 и година 3. брой 1 излиза статията на Рудолф Щайнер «Химичната сватба на Християн Розенкройц». Напечатана и във «Философия и антропософия», Събр. съч. 35.

212 *Йохан Валентин Андре,* 1586-1654.

214 *че кръгът е геометричното място:* «За геометричното място на константните квотиенти», в 12. годишник на училището, от Георг Козак; виж бел. към стр 198.

Император Константин, 274-337. Тържественото откриване на Константинопол се състоя през май 330.

215 *Петър Велики,* 1672-1725, цар на Русия.